B

DE

CASALENSIS ECCLESIAE
ORIGINE, ATQUE PROGRESSU;

Tum de Episcopis ejusdem ab Anno Salutis MCDLXXIV. usque ad Annum MDCCXXXII.

HISTORICA NARRATIO

IN SEX, ET VIGINTI DISSERTATIONES

Distributa;

Opportunis Digressionibus additis,

Quae

CASALENSI URBI

Splendorem, decusque augere valeant.

HIERONYMO DE BONO

Cive Bononiensi Auctore, in Gymnasio Casalensi olim Rhetore; nunc in Regio Taurinensi Lyceo Humanarum Litterarum Professore.

AUGUSTAE TAURINORUM:

Apud Rockum Fantinum. MDCCXXXIV.

ILLUSTRISSIMO, AC REVERENDISSIMO

PRAESULI
PETRO HIERONYMO CARAUADOSSO

Niciensi, Episcopo Casalensi, & Comiti

Hieronymus de Bono

FELICITATEM.

QUo primum tempore (amplissime Antistes) tua in me singularis Benignitas, egregiaque Humanitas manifestata est, eo me grati animi, qualiacumque essent argumenta, praestare constitui. De Casalensis Ecclesiae prisco, & praesenti statu, itemque de Episcopis ejusdem, veluti historicam Epitomen praesertim meditatus, breves quasdam Dissertationes, non inconsulto exaratas, Tibi humiliter nuncupare peropto. An aequi, bonique feceris hanc meam in Te voluntatem cum observantia conjunctam, ambigere nolo. Scio enim, quo es in me propensus animo, quantum inde proclivis ad hominum mentes eximia quadam Beneficentia excitandas, ac permovendas. Hoc igitur meum elaboratum, qualecumque sit Opus, Superis bene adjuvantibus & ...

fieri potuit, cumulate absolutum, Tibi uni, dignissime Praesul, submisse dico, humiliterque subijcio: pondus utique meis humeris impar, neque ab extero fortasse homine suscipiendum, nisi quod exempla suppeterent, quae de aliis quidem Auctoribus externa scribentibus haberi possunt, & quae tum prophana, tum ecclesiastica monumenta continent; quorum singula referre hic loci incongruum esset. Horum itaque non spernenda sane auctoritate fretus, de Casalensi Ecclesia, & ego Bononiensis, ab elementis usque Catholicae Fidei, ac Religionis ad praesentem diem perbrevem Historiam descripsi; indeque per compendiosas Dissertationes in ordinem digestas, Episcoporum Casalensium acta repraesentavi, sparsim habitis quoque Digressionibus, quae insignem Casalis urbem clariorem item in dies ostenderent, & historicam lectionem hanc amoeniorem reddere valerent. Ad nostri Operis calcem, Te ipsum comperies, Illustrissime Praesul, cujus inclitas recensere dotes, ac vere meritas concelebrare laudes, politioris utique styli, quam meae fere ineptae scriptionis, & inconcinnae Narrationis proprium esset. Patiare tamen (utcumque tua exposita sint ornamenta) Te a me non quantum mereris, sed quantum ego pro viribus potui, ex animo commendari. Vale ac salve, Antistitum splendor, & decus: Teque Deus Optimus Maximus commisso tuo amantissimo Gregi sollertissimum, ac vigilantissimum Pastorem semper incolumem servet.

DE

DE
MONTISFERRATI PROVINCIA,
ET
CASALENSIS URBIS
Tam antiqua, quam praesenti conditione.
Prima, ac Proaemialis Dissertatio.

Monsferratus, florentissima Italiae regio, inter Liguriam, Insubriam, ac Pedemontium continetur: de qua Provincia non ignobiles quidem Scriptores, Flavius Blondus Foroliviensis, Raphaël Volaterranus, Leander Alberti Bononiensis, Antonius Possevinus junior, & Scipio Agnellus Mantuani; Petrus Joannes Capriata, ac Emmanuel Tesaurus Pedemontani; Benvenutus Sangeorgius, & Fulgentius Alghisius Monferratenses; Cluverius Germanus, la Croix Gallus, & alii digna, debitaque laudis ornamenta reposuerunt. Hanc aluunt Lombardiae amoeniorem partem flumina, Sturia, ac Duria ad Pedemontij fines; tum Burmida, Tanarus, fluviorumque Rex Eridanus, qui Padi nomine vocitatur. Urbes conspicuae, Casale Sancti Evasii, Aquae Statellorum, Alba Pompeja, Nicia Palearum, Moncalvus, ac Tridinum, multaque nobilia Oppida, atque praemunita Castella. Pla-

nities uberrima e boreali, & orientali plaga: ad meridiem non praerupti, sed facile declives, ac fertilissimi colles apparent, frondibus, omniumque segetum copia undique laeti. Quapropter Montisferrati ethymon a Terrae potius feracitate (quidquid recentiores Historici divinare conentur, quum apud antiquiores, Dionem, Strabonem, Livium, Tacitum, Plinium, & Pomponium Melam nulla istius nominis facta sit mentio) sollertissimus Leander Alberti, Guzmanae familiae alumnus, derivatum hisce verbis ostendit. *Nominis hujus originem, & caussam apud Classicum Auctorem invenire omnino potui neminem. Tractum hunc Montemferratum existimo a modicorum, quos habet collium fertilitate, qui mirabili copia fructus omnigenos ad humanae vitae necessitatem fundunt; initio quippe hinc Montem feracem appellatum puto, ejus nominis levissima plane mutatione facta.* Elegantissime a Georgio Merula ita etiam describitur. *Mons est perpetuis expansus jugis, totus amoenus, & fructifer, omniumque rerum ad vitam utilium fertilis, & colonis admodum frequens. Nihil hic incultum quidquam propter summam soli bonitatem, opportunitatemque. Laevam Tanarus, dextram Padus alluit: quanto magis autem ab amnibus abscedunt colles, tanto majores, amoenioresque campi inter eos panduntur, quos haud male Mesopotamiam queas dicere; quippe qui amnibus utrinque sint conclusi.* Haec autem Provincia nunc temporis dividitur in tres partes, quarum prima intra flumina Padum, ac Tanarum: altera praeter Tanarum: tertia ultra Padum ad

Du-

Duriam protenditur. Antiquior item descriptio a Blondo sic relata est: *Ad Tanaium amnem ora incipit celebris, nunc Monsferratus appellata, cujus fines sunt; hinc Padus, inde Apenninus, & Tanarus ipse a fonte suo ad ostia, quibus fertur in Padum, & superiore in parte montes Moncalerio proximi, ubi Pedemontium incipit.* Amoenissimae regionis caput Casale Sancti Evasii firmatur, cujus vallum, externaque munimenta ab occidente fluens Padus partim lambit, ac irrigat: partim vero speciosissimum a septemtrionali, ac orientali parte prospectum exhibet. Urbs quidem nobilium Civium splendore, ac virtute illustris: templorum, turrium, aedificiorumque constructione magnifica: tum pace, belloque clara; ubi jam Senatus fuit; nunc Civitatis Praeses, Arcis Praefectus, Militumque praesidium resident. Quod autem ad municipale jus attinet, Consules duo, *Civitatis Sindici* vocati, quotannis eliguntur: alter e Nobilium coetu: alter e Civium ordine assumptus. Eruditissimus Ferdinandus Ughellus Abbas Benedictinus, Casalensem Urbem Pipini Gallorum Regis temporibus extructam putat, dum scribit: *Casale inter cetera Luitprandus Longobardorum Rex aedificavit circa Annum DCC XXX.* Tum Franciscus Augustinus ab Ecclesia Salutiensis Episcopus id ipsum ita sentit. *Recognovit Casale Sancti Evasii, quod super Padi ripam prope antiquam, ac dirutam Sedulam est, pro Auctore Luitprandum Longobardorum Regem.* At *Industria* primum, *Sedula* deinde hoc oppidum ante Luitprandi tempora nuncupatum

vigebat

vigebat: locus ob excurrentis fluminis vicinitatem; & pulcherrimum collium a meridie prospectum, aërisque salubritatem jucundissimus. Quamquam igitur prisci Scriptores recenseri non possint, qui de hac re quaestionem dirimere valeant, nec de Urbe, prout Casale dicta est, verba faciant; nihilominus de antiquissimo oppido *Industria*, ac *Sedùla*, quod vetustissimi Ligures *Bodincomagum* nuncuparunt, a Plinio in Padi descriptione termo habetur. Idem comprobat Merula, Blondum reprehendens, qui hoc *Bodincomagum* esse *Bondenum* scripserit. Fallitur enim Blondus; nam Plinius senior Historicus in Cisapenina Liguria *Bodincomagum* designavit, non autem in Boiis, ubi Bondenum juxta Padum firmatur, & quod nunc Mutinensi Duci subjectum est. Argumento ad hanc rem esse potest quoddam pervetus marmor, in Odalengo Montisfertati pago ad flumen Padum repertum, & in Aede Sancti Michaëlis Arcangeli pro sacro Arae lapide repositum. Hujusmodi enim legitur Inscriptio.

T. Lollius. T. Lollii. Masculus. IV.
Vir. Bodincomagensis.
Hic. propter. viam. positus.
Ut. dicant. praetereuntes.
Lolli. Ave.

Recentiores inde Scriptores ab Eridano Liguris filio derivatam hujus Oppidi originem putant, & *Bodincomagum*, ut supra diximus, a profundo fluminis alveo ligustica lingua appellatum conjectant. Ceterum apud

pro-

probatissimos Historicos satis, superque constat, tur Eridanum (quem etiam *Phaetontem* vocant), tur Herculem Lybicum, eorumque nepotes, cispadana has, ac transpadanas antiquitus tenuisse regiones, & juxta Padi fluminis ripas ob multam rerum commo ditatem, plura utique construxisse Castella; ac proinc hanc primo *Industriam*, hinc *Sedulam*, sparsis huc, & illuc hominum domicilijs, excitatam esse nemo inf tiabitur. *Sedulae* porro nomen retinuisse usque ad Ar num circiter DCCCCLXX., & exinde Casale nuncu pari, Fulgentius Alghisius non male arbitratur. Com perit enim ille, Ingonem Vercellensem Episcopur XXIII. Casalensi Ecclesiae praedium elargiri, & han Urbem Casale tunc nominari; uti ex scripta Donation satis apparet. Haec etiam Casalis nuncupatio in qua dam Othonis III. Imperatoris concessione bonorun Arduini, filij Dodonis Eporediae Marchionis sub An no DCCCCLXXXXIX. Vercellensi Ecclesiae impertit legitur. Ipsa Diplomatis verba (quod hanc partem spe ctat) ab Vghello etiam, & Aurelio Cusano relata repo nere juvat: *Item praedia Arduini filii* Dodonis *dedimus adjudicavimus, quia hostis publicus adjudicatus Episcopun Petrum Vercellensem interfecit, & interfectum incende non expavit. Et praedia eorum, qui exploratu, armis, & ipsis manibus huic crudelitati interfuerunt, idest filioru Deperti de Casali, Gerini, & Arimini de Liburno, Al berti, & Gribaldi de Mediolano*. Post Ligures Enachii gigantum genus, hanc Italiae partem invaserant, hin

Aegyptii

Aegyptii, & Lebetii: iterum Ligures, mox Tusci, quorum Coloniae deductae, tum Galli, tandemque Romani, Paulo Aemilio duce, Terram possederunt. Deficiente autem Romanorum imperio, sub Augustulo Orestis patritii filio, ad Annum CCCCLXX. Genserico cum Vandalis, & Odoacre cum Turlingis, & Herulis Italiam ingredientibus, ac devastantibus, *Sedula*, & alia Montisferrati oppida sub Gothorum quoque & Vandalorum Regum tyrannide: his autem bello devictis, atque fugatis sub Germaniae praesertim Imperatorum dominio Montisferrati provincia constitit usque ad Othonem II. Augustum, qui hanc Regionem sub Anno DCCCCXXXVI. in Marchionatum redegit: hinc Aleramo Ducis Saxoniae filio, atque Altesiae ejusdem uxori Provinciae ditionem dono dedit; qui Conjuges a parentibus aufugientes, & ad amoenissimam hanc, lectissimamque oram appellentes, hic loci pergratam moram traxerunt. De hac Othonis Caesaris Donatione extat Diploma, quod refert Alghisius, ex Benvenuti Sangeorgii Annalibus Montisferrati desumptum. Quum enim Otho in Italicis provinciis degeret, instante Imperatrice uxore, quos in Monteferrato pagos, & quae oppida Aleramus habebat, Imperiali facultate, rata, sibique firma retinuit, ac tuta possedit. Fato deinde sublatis Alerami nepotibus, ac Joanne Saxonum postremo sub Anno MCCCVI. defuncto; Andronicus Paleologus Orientis Imperator Constantinopolitanus, jure quidem haereditario, Theo-

do-

dorum filium secundogenitum, ei quem parturit Jolanta conjux, Bonifacii Saxonis filia, & Joannis soror (Montisferrati populis id etiam expetentibus, ac reposcentibus) ad supremum hujusce Italicae regionis dominium illico misit. Inclyta vero stirps illa Paleologa usque ad Annum MDXXXIII. in totam Montisferrati Provinciam fere dominata est, qua extincta, Federicus Gonzaga, primus Mantuae Dux, ejusdem regimen adipiscitur. At vero Ferdinando Carolo, ultimo Mantuae urbis Duce morte perempto, Casale Sancti Evasii, ac universa Montisferrati ditio ad Sabaudos Duces jure optimo, & aequissimo delata est: hinc summa quies, & perennis pax; hinc exoptata tranquillitas; hinc bella, & jurgia ex animis, corporibusque prorsus deleta. Invictissimus enim Victorius Amedeus, Cypri, Hierusalem, & Sardiniae Rex semper Augustus feliciffime regnat. Ceterum Casalenses Cives, armis litterisque clari, tum in Deum, Catholicam Religionem, ac Patriam pietate insignes extiterunt. Casale autem Urbs quondam munitissima, et Arce firmissima, Bellorum theatrum dicebatur, de qua oppugnanda, ac propugnanda Germani, Galli, Hispani, Angli, Sabaudi, Insubres, Liguresque saepissime decertarunt: olim ad Reipublicae formam libera, neque ipsis Occidentis orae Imperatoribus subjecta, quemadmodum ex Friderici I. Aenobarbae Diplomate satis constat. Quinimmo Fridericus II., quum Casalenses Cives sibi quoq; & Caesarianis partibus addictos probe cogno-

 sceret

sceret; Anno MCLXXXVI. eosdem amplissimis Privilegiis donavit. Quare incongruum Veritati videtur, quod gravissimus licet Auctor Ludovicus ab Ecclesia scriptum reliquerit, nimirum Casale Vercellensium temporali jurisdictioni temporibus illis addictum esse. Nam lucullenter constat, Vercelenses tunc inito cnm Alexandrinis, atq; Astensibus foedere adversus *Sedulenses*, Friderico II. imperante, in Casalensem agrum non semel hostili vastatione irrupisse. Quid enim hac tanta foederis, & bellorum mole in subditos populos opus erat? Huc accedit Aurelii Cusani, Vercellensis Ecclesiae Canonici; assertio. Enimvero sub Anno MCCVI. ita scribit: *Eodem tempore Aliprandus* (Episcopus Vercellarum) *de Casalensium actis acriter conquestus est, qui ejus perturbare jurisdictionem haud cessabant: qua de re cum Mediolanensibus Vercellenses conjuncti, in Casalenses irruperunt. Quinimmo, ut Casalensium vi propugnaculum quoddam objcerent, ex quo suum etiam tuerentur deinceps Dominium, Crescentini oppidum fabricarunt.* Interea praelaudati Friderici II. privilegia Casalensibus impertita, ab Henrico VII. confirmantur, cujus Diplomatis tenor est hujusmodi: *Henricus Romanorum Rex semper Augustus, universis Sacri Romani Imperii fidelibus praesentes litteras inspecturis, Gratia, & omne Bonum. Constituti in nostrae Majestatis praesentia, prudentes viri Homines de Casali Sancti Evasii, nostri fideles dilecti, nobis humiliter supplicarunt, quatenus Privilegium istud confirmare de Benignitate Regia dignaremur, quorum sequitur tenor in haec verba* &c. *Datum Mediola-*

ni

ni, Non. januar. Anno Dom. MCCCXI. Regni vero ejus III. Quamvis autem Alerami Saxonis nepotes Montisferrati Marchiones dicerentur; ex hoc tamen ipso non deducitur omnino, Sedulam, vel Sancti Evasii Casale (quod ut plurimum sui juris fuit) immediato, eorumque supremo stetisse dominio. Quamobrem Montisferrati Marchionum, & Casalensium Acta ab Historicis diversimode recensentur; Siquidem Aurelius Cusanus scribit; *Vercellensem Episcopum Aliprandum antedictum suae Ecclesiae, ac ditionis jura defendisse, Castrum Sancti Georgii a Guilielmo Montisferrati Marchione occupatum redemisse*, nulla facta de Casalensibus mentione. Sic paullo infra Casalensium in Vercellense acta refert, nulla insuper facta Marchionis Montisferrati recordatione. Itaque sub Anno DCCCCLXXXIV regnante Othone III. Occidentis Imperatore, Casalenses jugum a Germanis sibi illatum dejecisse comperimus; iccirco ad instar Reipublicae municipale, & civicum gubernium instituerunt, plurium Italicarum Urbium exempla secuti, quae jam contemptam, ac ferme deperditam Othonis absentis auctoritatem minime aestimantes, jugum solverant. Constat ergo suismet legibus Casalenses jus dixisse, & recepisse, alioquin id Joanni Nicolao Saxoni olim non dedissent, si eidem subditi fuissent. Orta enim inter Cives perniciosa contentio in caussa fuit, cur ad hunc Principem confugerent. Quapropter Anno MCCCIII. facta est Tabularum publicarum stipulatio ab Oddone Bargonio Parmensi

Sacri

Sacri Palatii Notario; consentiente eodem Joanne Marchione, tunc Casalensis Urbis Vicario, itemque Philippo Grasso, Henrico Torta, Rufino Musso, Ugone Carillio, et Conrado Bazano Patritiis Casalensibus, qui Communitatis nomine interfuerunt. Item Anno MCCCLXVII. se dedunt Galeatio Vicecomiti, multa sibi utilia petunt, et ampla consequuntur; ut in Chronicis Benvenutus Sangeorgius refert. Anno quoque MCCLXXVIII. Populus Communitatis Casalensis societatem, ac foedus inivit cum Communitate Papiensi. Habebat autem Communitas temporibus illis civicum Praetorem, quem *Potestatem* appellabant, ut Urbem, locaque adjacentia legibus coerceret; quemadmodum saue de liberis Civitatibus, et in Italia Rebus publicis idipsum compertum habemus. Omne autem Casalensium regimen in generale populi Concilium, et in Communitatis peculiarem coetum dividebatur. Hinc eodem Anno MCCLXXVIII. in ejusdem Communitatis Capitaneum per quinq; annos Marchionem Montisferrati Guilielmum Casalenses elegerunt. Tabularum stipulatarum paragraphum a Benvenuto adnotatum subdere liceat. *Item quod Commune Casalis, quandocumque fuerit requisitum per Dominum Marchionem, teneatur ei dare exercitum, secundum quod Concilium, & Homines Communis Casalis pro tempore venerint in concordiam, quandocumque eidem Domino Marchioni fuerit necesse, & fuerint requisiti.* Ad quos autem spectat societates, ac foedera inire, Capitaneum, hoc est supremum

Belli

Belli Praefectum instituere, accersere ad se, exercitumque sibi parare, nisi ad Principes, vel ad ingenuos potentes populos, ac summae libertati addictos? Praeterea opibus praestantes, & armis validiores Casalenses Cives in diem reddebantur, adeo ut oborta saepe diversa partium factione, in se ipsos non tantum arma distringerent, sed necesse quoque esset, ut intermedii gravissimi Principes, ac Duces intercederent, qui Civium simultates, ac intestina odia compescerent, animosque furore percitos conciliarent. Quapropter Anno MCCCXIX. partes Canum, ac Tortarum; partes vero adversae Grassorum, & Bazanorum a Theodoro Paleologo compositae sunt. Itaque non tam bene sensisse, alias eruditissimus Ughellus videtur, quum scripserit: *Casalis Civitas, Sancti Evasii dicta, si politicam Constitutionem intucaris, haud multa saecula numerat, sicut ejus, tamquam recentiorem originem, contemptim Scriptores praeteriisse videantur.* Nam, quod ipsam politicam rationem spectat, antiquum certe jurisdictionis statum Casale recognovit, quamquam ex ea, qua nunc temporis sublimitate conspicitur, recentes fere Auctores, alia velut nova demonstrent. Ceterum, & Leander Alberti Dominicani Ordinis alumnus, qui Anno MDXXX. Bononiae in vivis degebat, in celeberrima sua Italiae descriptione, Casalensem Urbem meritis laudibus, ut pote quae ante sua tempora jamdudum insignis esset, ita exornat: *Civitas est Casale perhonesta, multisque nobilibus, & magnificis familiis splendida*: Praeterea,

terea, ut alios sileam Scriptores, Ughellus ipse haec tradit: *Civitatem hanc nobilia exornant aedificia, gravisque Populus, tum nobilitate, tum opibus celebratur*. Quod si Civium Nobilitas, ac in primis magnificarum Familiarum splendor decoras utique, atque praeclaras efficit Urbes, profecto non recens opus haec Civitas Casalensis cognoscetur. Non infitior tamen, Casale insigne olim oppidum, illustrem postmodum Urbem, eas, quas ex Historiae monumentis alia loca, vel celebriora senserunt, vices pertulisse; siquidem Barbarorum in Italia degentium coacta imperio cesserit; hinc Germanis quandoque Imperatoribus obtemperarit; hinc Saxonibus interdum, hinc Vicecomitibus Mediolanensibus aliquando morem gesserit, qui juxta Corii sententiam Anno MCCXV. Montisferrati dominio potiti sunt. Et anno MCCCLXX. a Galeatio Vicecomite (ut scribit Merula) Casale obsidione capitur, illique Principi Cives fore fideles jusjurandum emittunt. Porro ad Annum MCDIV. Joannes Maria Mediolani Dux Paleologis Marchionibus hanc Provinciam restituit: ideoque in Casalensi Urbe Theodorus Montisferrati Marchio consalutatur. Haec igitur erant, quae de hac uberrima Italiae regione, ejusque praecipua Casali Urbe per Epitomen ferme, ut instituimus, differere necesse fuit, antequam brevis etiam sermo de orthodoxa Casalensium fide, ejusdem initiis, & progressibus haberetur.

DE

DE CHRISTIANAE Casalensium Fidei, & Catholicae Religionis initiis, atque incrementis.

Dissertatio Secunda.

Pie, ac rite dicendum est, a Divo Barnaba, vel ejus Discipulis (quum ille Insubriam, itemque finitimorum locorum Apostolus nuncupetur) Casalenses, ceterosque Montisferrati incolas sanctissimam Jesu Christi hausisse Fidem. Nam Ughellus de Vercellensibus idem sentiens, haec reponit. *Non valde aberraverit, si quis haud absurda conjectura ductus asserat, ab Alumnis Sancti Barnabae Apostoli Evangelicam lucem accepisse, qui in ea provincia Christi Fidem plantavit.* Tum Placidus Picinellus Monachus Benedictinus verba Buringi Vercellarum Episcopi ita refert. *Primum Fidei mysteria Dei benignitate jam imbuti estis usque ab initio nascentis Religionis, quo scilicet tempore Sanctus Barnabas Apostolus in omni fere Insubria, & Liguria Evangelium disseminavit.* Item de Novariensibus clarissimus Praesul Carolus a Basilica Petri idem sentit. *Christi Fidem Novariensibus nunciatam & ab eis susceptam per id tempus non dubito, quo ad Mediolanenses pervenit. Ex primariis enim Urbibus, & quae Metropoles essent, existimare oportet in alias quoque Urbes, & Oppida Apostolos, & Apostolicos viros, quum primum fieri potuit, Sacrosanctum Evangelium afferri curasse.* Quinimmo tam incongruum pro-

fecto non erit, si quis dicat, Montisferrati populos ex ipso Petri Apostolorum Principis ore fidem suscepisse, ac Religionem. *Etenim* (referente eruditissimo Praesule Britio) *quum Divus Petrus Roma discessisset, ut nobilem Matronam, Caesarisque consanguineam, nomine Priscillam viseret, quae una cum aliquibus Christi fidelibus in Susarum vallem se se receperat; ex inveterata Traditione utique habetur, Vercellis, & per hanc Cisalpinae Liguriae partem Apostolum pertransiisse, suisque fervidis concionibus populos in Fide constituisse*. Anno quoque Salutis LXX. Sanctus Linus Papa Mediolanum se contulit, ut Gervasium, ac Protasium carceribus detentos consolaretur; at gentes, quae Idola colebant, quum Linum non tantum Christi legem profitentem, sed Christianorum Antesignanum cognoscerent, flagellatum expulerunt: quare per Montisferrati regionem piissimus excurrens Pontifex, per aliquod tempus ibi commoratus, catholicis dogmatibus fideles informavit populos, utque Neronianam sustinerent strenue persecutionem suasit. Insuper Anno LXXXV. Ecclesiastica narrat Historia, vicinos Ligures cispadanos, & collium habitatores cucurrisse ad audiendas Sancti Caii Sergi Romani, ac Discipuli Barnabae Apostoli, & Episcopi Mediolanensis primi Conciones. Item Anno XCIII. a Divo Clemente Summo Pontifice missus est Dionisius Areopagita ad Parisinam in Galliis urbem; iccirco per Ligures subalpinos pervadens, fideles quoque

Viros

Viros perutili sermone catholica in fide confirmavit. Praeterea Ticinensis Episcopus Pompejus in tota subalpina, & cisalpina Liguria fidei propagator ab Historicis recensetur ad Annum Centesimum. Ex Ripamundo, Calimerus Mediolanensis Antistes sub Anno CXXXV. non solum Diaecesim suam, sed & Liguriam omnem in vera Christiana Religione continuit. Sic enim ex Actis Ecclesiae Mediolanensis elicitur: *Liguriam principio Barnabas, & post eum Nazarius, & Celsus obijerant; sed Calimerus universam fere Liguriam adjunxit*. Tum Ferrarius in antiquo suo Martyrologio. *Totam pacne Liguriam praedicatione, & doctrina Calimerus illustravit, pluribus ad fidem perductis*. Anno CCXC. Martyres legionis Thebeae in Montisferrati locis excruciantur, & palmam, victoriamque morte consequuntur: Quiricus in Morisengo, Candidus in Odalengo; tum strenuus Juvenis, nomine Defendens, de quo meminit Petrus Galesinus in suo Martyrologio, & cujus reliqua (referente Alghisio) usque ad Annum MCDLXXVI. in Ecclesia Casalensi Sanctae Crucis servata sunt. Hucusque Casalensium fidei initia, firmaque Monferratensium Christianae Religionis fundamenta, tam Apostolorum, & Episcoporum, domum Dei zelantium verbis, quam invictorum Martyrum effuso sanguine solidata recensuimus; modo remanet, ut quae infernus Hostis Daemon, ne uberes fructus ex tanto projecto semine colligerentur Haeresum zizania congerere

gerere

gerere conatus est, exponamus. Itaque sub Anno CCCXXIV., quum sacrilegus Arius ab Alexandrina Ecclesia jure, ac merito ejectus esset, multis suae impietati consociatis, (ad quorum perfidiam auferendam tercentum Episcopi in urbe Nicena Bithiniae congregantur) taeterrimam haeresim de Verbo Divino, quod consubstantiale Patri negabat, adeo disseminavit, ut non tantum orientales plagas detestando illo errore invaderet, sed etiam Italiae oras contingeret. Quapropter sub Anno CCCXL. molestissimo Arianae haeresis morbo Insubria infecta est, ac in primis Vercellensis Ecclesia. Cui rei deplorandae Sanctus Eusebius natione Sardus, acerrime occurrens, ab impiis Arianis divertere ad castrum Creae cogitur. Ibi Oratorium in Virginis, ac Divini Incarnati Verbi Matris Mariae honorem dicavit; & vere propinquos catholicos Industrienses, ceterosque Montisferrati accolas in orthodoxa fide stabilivit. Manifesto etiam argumento de numquam ab Haereseos labe contaminata Sedulensium Christiana Religione id esse posset. Quum enim sub tertii saeculi fine Diuus Evasius, primus Astae urbis Episcopus, Christiani nominis hostes, & quidem (ut aliqui volunt Auctores). haereticos ipsos effugeret; prope Sedulam commoratus est; quo, veluti ad vere christianum, & Catholicum locum se pervenisse cognovit, atque illius populi plerosque divino cultui, & Apostolicae Religioni, licet occulte, addictos,

tum

tum Idolorum aeque, ac Tyrannorum etiam contemprores probe intellexit. Non igitur Casalenses haeretica umquam peste correpti, nec minus Berengarii, Ecclesiae Andegavensis Diaconi, errores amplexi sunt, qui Panis transubstantiationem in Sacramento Altaris negabat: quamobrem ad Annum ML. sub Leone IX. Summo Pontifice, & Gregorio Vercellarum Episcopo, Generale Concilium Vercellis celebratum est,in quo Berengarii hæresis damnata.Praetere; sub Anno CCCLX. Divus Martinus Episcopus Turonensis, ac Divus Hilarius Antistes Pictaviensis, perfidiam Auxelini pseudoEpiscopi evitantes, e Galliis proficiscuntur, ac per Montemferratum transeuntes multa Fidei dogmata magis explicata tradunt; hinc certe erga Divum Hilarium a Sedulensibus antiqua pietas habita, quemadmodum ex Sacra vetustissima Aede illi nuncupata, manifestum apparet. Item Anno CCCLXX.Divus Eusebius praelaudatus, quum ab Aegypti Thebaide in Italiam reverteretur, Mariae Virginis imaginem, quam Evangelista Lucas finxit, ad montem Creae transtulit; tandemque in Vercellensi sede repositus, ab Arianis impiis Martyrio afficitur. Quarto saeculo exacto, quum barbarae Vandalorum & Hunnorum turmae per italicas oras irruptiones facerent, quinimmo eorum Duces, ac Principes Ariana coatagione ut plurimum infecti essent, Montisferrati populi pro Catholica Religione, varia, & molesta quidem sustulerunt; quamobrem Sedulenses, ne

gentium

gentium efferarum nequitiae, ac impietati, sacri Divorum Martyrum Evasii, & Projecti cineres cederent; hos in seposito loco, nec tam obvio occultarunt. Hanc itaque jucundissimam Italiae provinciam hyperboreae gentes tenebant; hinc sub Anno DL. Theodobertus Gothorum Dux, Montemferratum, ac Pedemontium possedit; ut Agatia, & Gregorius Turonensis enarrant. Item anno DLXVIII. primus Longobardorum Rex Alboinus Italiam vastat, & occupat. Ne autem a Religionis semita egrediamur, quinimmo Catholicae, veraeque Christianae Fidei his in locis incrementa demonstremus; sub anno DCX. Divus Columbanus in Monteferrato moram egit, Evangelium populis explanavit, plerosque in vera fide, ac religione Romana continuit; ut Britius refert. Interim Sedula ad Agilulphi Regis tempora, Principum Longobardorum a deliciis locus esse coepit; ex quo Industriae antiquo nomine amisso, prout Regum amoena sedes erat, Sedula appellata est. Quocirca summa pace Sedulenses perfrui visi sunt, quum & ipsi Longobardi Reges, ac proceres catholicam tandem profiterentur Romanam Religionem, Arianismi tenebris jam dejectis, ac dissipatis. Inter hos exteros Principes Luitprandus, in Deum, & Coelites pietate celebris praedicatur; qui cetera inter ad annum DCCXXV. Beati Augustini Episcopi Hiponensis, & egregii Ecclesiae Doctoris, Corpus de Sardinia insula Ticinum in Insubria transferri voluit.

Quum

Quum autem Sedulae locum, non tantum ob commoda, quae ipse sentiebat, quantum ob incolas, quos summe diligebat, Luitprandus Rex pro sua jugi mora stabiliret; ut eximiae, singularisque in Divum Martyrem Evasium venerationis suae monumentum quoque insigne, atque praeclarum relinqueret, amplissimum construi Templum fecit, quod nunc instauratum, magis extensum, depictum, & expolitum, quattuor Columnatum ordinibus corinthiis affabre excitatum, conspicitur, & Beato Evasio, Casalensium Patrono, ibique martyrium passo nuncupatum. Hic est autem Luitprandus, Asprandi Filius, Longobardorum Rex XXIX., qui post Urbis Romae obsidionem, Gregorio III. supremam Petri sedem tenente, Papiam reversus, Sedulam inde juxta flumen Padum, ut supra innuimus, in amoeniorem otii sui locum selegit. Hinc diruta priore Aedicula, regalique propria Domo prostrata, perinsigne, quod modo laudavimus Templum, singulari eurithmia constructum, excitari mandavit. Annuente porro Vercellarum Episcopo, Canonicos Vesulanos Regulares introduxit, de quibus ita Pennot: *In Marchionatu Montisferrati Ecclesia Casalensis Sancti Evasii, olim Ecclesiae Vercellensi subjecta, sed in Episcopalem postea erecta, ab Institutione fuit Clericorum Regularium*; ubi notandum venit, ex ipso illustri Scriptore, quod Canonici etiam Clerici Regulares dicantur, ut olim mos erat eosdem sic appellari. Ecclesiam inde Praepositura Luitprandus deco-

decoravit, & illi proventus necessarios impertiit. Postmodum autem, Sedulae nomine jam paullatim obsoleto, haec Urbs Casale Sancti Evasii vocari coepit. Extat proinde in Sacrarum supellectilium Aula Casalensis Basilicae naturalis, & propria illius beneficentissimi Regis, deque Casalensibus Civibus optime meriti effigies, cum hac Inscriptione.

Luitprandi Longobardorum Regis XXIX.
Ecclesiae Fundatoris.
Vera Effigies.
Obiit Anno Dom. DCCXLIV.
Die XXVIII. januar.

DE BASILICAE
Sancti Evasii Erectione, ac in dies aucta Dignitate.
Dissertatio Tertia.

E Vivis sublato Gregorio III. Pontifice Maximo, Anno DCCXLI. Zacharias successit, cujus precibus Luitprandus Rex Romam obsidione liberavit; tum Papiam regressus, sese pietati enixe dedit. Mox vero *Sedulam* cum Regiis Aulicis, atque Administris emigrans, magnificum, quod supra descripsimus, Templum construxit. Vertente autem anno MCVI. e Gallia Romam proficiscens Paschalis II. Summus Pontifex & in Montemferratum ingressus, Divi Martyris Evasii Templum visit: tum Canonicorum Regularium porrectis precibus indulgens, eorum Basilicam solemniter de-

dedicavit, ac ſpiritalibus Indulgentiarum Theſauris locupletem fecit, ut ex Pontificio Diplomate; in quo Eccleſiae majori Sancti Evaſii inter alias ſubjiciuntur Aedes Sacrae, Sanctae Mariae de Platea, Sancti Stephani, apud quam Hoſpitale erat, Sanctorumque Petri, & Hilarii. De hac etiam Conſecratione Aurelius Corbellinus Auguſtinianus ſcribit; tum Aurelius Cuſanus refert, Leonem hoc nomine II. Vercellenſem Epiſcopum, una cum Summo Pontifice Paſchali interfuiſſe. Aliis inſuper, ampliſque Privilegiis Calixtus II. Romanus Pontifex, e Galliarum Regno item reverſus, Caſalenſem ditavit Eccleſiam: quare deprecante Canonicorum Praepoſito, ſub anno MCXX. Paſchalis Papae II. hoc nomine conceſſiones per Calixtum Pontificem ratae habentur. Hinc urbanas non tantum Eccleſias, nimirum Sancti Stephani, Sancti Petri, & Sancti Hilarii denuo Evaſianae Baſilicae ſubjecit; verumetiam, & ſuburbanas, videlicet Sancti Germani, Sancti Michaelis Caſtaneti, Sancti Martini in Sancti Georgii Caſtro, Sanctae Mariae, Sanctorum Hilarii, Vitalis, & Petri in Cinagii loco, Divorumque Coſmae, & Damiani in Nodoleſci pago; tum Sancti Michaelis Torcelli, Sanctorumque Clementis, & Nicolai; tum vero alias addixit Eccleſias, atque Paroecias, quae in Bulla exponuntur. Haec inde aſſeverata ſunt a Lucio III., ac Innocentio III. Summis Romanis Pontificibus. At Innocentii III. Papae alia legitur in Regeſtis Epiſtola. Ca-

D pitulo

pitulo Sancti Evasii scripta, supra subjectionem Pacilionensis Ecclesiae, de qua Ughellus. Non solum autem a Christi Vicariis in terris Casalensium Ecclesiae, sed ab Imperatoribus etiam, Friderico I. sub anno MCLXXXVI., itemque a Friderico II. sub anno MCCXX. amplissima eorum Urbi concessa sunt Privilegia, ad quae impertienda Guilielmus Falzettus Nobilis Casalensis eumdem induxit; qui ab ipso Friderico in paucis diligebatur: iccirco Casalis Consul is deligitur. Casalensis porro Ecclesia (id enim non infitior) Vercellarum Episcopo in spiritalibus diu paruit, Vesulanis Canonicis Regularibus cum eorum Praeposito in regimine adsistentibus. De qua subjectione, vel prisca extant monumenta. Etenim sub Anno millesimo (referente Augustino ab Ecclesia) Regenfridus de Montilio Archidiaconus Vercellensis, & mox Episcopus, Casalensi Clero praeficitur. Sub Anno MCL. Ugutio Praesul Vercellensis (ex Aurelio Cusano) Casalensi Clero decimas imposuit pro Vercellensium Canonicorum sustentatione. Item ad Annum MCXXVIII. Regembertus Vercellensis Antistes, Rantiis Vercellarum Nobilibus, de Romana Sede benemeritis, decimas tribuit Locorum Crescentini, Sancti Januarii, Fontaneti, Palazolii, & Casalis. Insuper Anno MCCXXI. quum praedicti Regulares Vesulani domicilium Casalense ob pertinacem Bellorum furorem deserere coacti essent; intimus ille Aulicus Falzettus ab Imperatore Friderico II. obtinuit, ut an-

annuente Pontifice, nec dissentiente Ugone Fessa Vercellarum Episcopo, Papiensis Collegiatae Archipresbiter Casalensi Ecclesiae praesideret. Disciplinantium item Sodalitium, hoc nomine primum sic appellatum, in Casalensi Urbe ad Annum usque MCCLX. sub Conceptionis Immaculatae Mariae titulo institutum, sub Anno MCCCLVI. a Joanne Flisco Januensi Vercellarum Antistite confirmatur. Non ita tamen Casalensis Ecclesia Vercellensi auctoritati submissa stetit; quin & in multis, gravibusque etiam rebus juris sui quodammodo esset, vel suum Praepositum tamquam immediatum quoque Praesulem agnosceret. Qua de re visa fuit mediata interdum, seu demandata potius Vercellarum Episcopo potestas. Siquidem apud Ughellum ita legitur. *Anno deinde MCXCIX. Innocentius III. Albertum de Castro Gualterii Episcopum Vercellensem ad Parmenses, Placentinosque legavit, qui ob Sancti Donini Burgum consternati erant ad arma. Idem Pontifex ei praecepit, Anno sui Pontificatus secundo, ut electionem quorumdam Fratrum per Clericos Casalis Sancti Evasii diris innodatos factam, irritam declararet.* Alghisius tamen Augustinianus, & Historicus Casalensis, totam hanc Controversiam exponit, nec ullam profecto de Casalensis Ecclesiae Clericis, aut Canonicis, diris, aut Pontificia Censura perculsis, mentionem facit. Praeterea sub Anno MCXLII. quum Ecclesiae Casalensis Canonici Regulares viderent sibi a Laicis personis bona occupari; non ad Vercellensem Antistitem,

sed ad Pontificem Innocentium II. confugerunt, qui Laicos Censuris impetiit, nisi praedicta Bona inique occupata restituissent; uti ex Bulla, quae in Casalensis Cathedralis Archivio extat; in qua personis quibuscumque Laicis, & Saecularibus inhibetur, ne in Canonicorum Sancti Evasii bona molestiam ullam, vel injuriam inferant; quae quidem bona sigillatim in Apostolicis Litteris recensentur. Hanc autem fere immediatam a Romana Sede subjectionem factum asseverat. Etenim sub Anno MCLXVII. Ugutio Episcopus Vercellensis apud Pontificem Alexandrum III. enixe institit, ut, quum Basilicae Casalensis negotia (ut ipse ajebat) ex Canonicorum incuria pessum irent; idem Papa eosdem removeret, vel correctos esse ab Episcopo Diaecesano permitteret. Hujusmodi tamen querimoniae frustra jactatae visae sunt; quinimmo Bulla Innocentii III. postmodum subsecuta est, quae incipit. *Praepositio Ecclesiae Sancti Evasii de Casali*, quam refert Ughellus. In hac enim Summus Pontifex Romanus *sub protectione Beati Petri Apostoli* Casalensem Clerum suscipit; ac praeter ampla privilegia, subjiciuntur Sancti Evasii Basilicae Ecclesiae complures tum urbanae, tum suburbanae. In eodem etiam Pontificio Diplomate conspicitur sane Casalensis Ecclesiae Praepositus plurimi factus, ad quem Apostolicae Litterae diriguntur. Quamobrem & Anno MCLXXXII. a Lucio III. Summo Pontifice Stephanus item Praepositus Privilegiorum confirmationem obtinuit, quae

jam

jam Casalensi Ecclesiae Praedecessores Paschalis II., Celestinus II., Innocentius II., & Alexander III. concesserant, ut constat ex ejusdem Lucii III. Bulla in Archivio Capituli servata. Hinc sub Anno MCDLX. quum spiritalis Societas Confratrum, qui Apostolorum nomine appellabantur, ab Acconensi Episcopo, Amedei Vercellarum Antistitis suffraganeo confirmaretur; iisdem Confratribus conceditur, ut Sacram Aediculam in Templo Sanctae Mariae de Platea erigere valeant, cum hac tamen clausula: *Ecclesiae Sancti Evasii Praeposito, & Canonicis consentientibus.* Itaque ex hisce omnibus compendiose collectis, atque adnotatis, satis utique comprobatur, Casalensem Ecclesiam in summa dignitate, & honore extitisse, ex iis nimirum Privilegiis, ac Indultis, quae tum Reges, tum Imperatores Augusti, tum denique Romani Pontifices Maximi liberaliter eidem elargiti sunt. Ceterum Casalensis Ecclesia non solum ex Personarum Illustrium, quae in ipsa degerunt, antequam proprios haberet Episcopos, dignitate, ac splendore clarescebat, sed & insignium Virorum, qui ab eadem provenerant, praestantissima cognoscebatur. Quapropter non paucos pietate insignes, multos Religionum Praesules, Abbates, Prothonotarios, ac Antistites complexa est: quorum singulos recensere quum valde prolixum esset; ad Episcopos dumtaxat, qui ad nostram pervenerint notitiam, sermonem traducemus. Anno MCCIX. Ubertus Coconatus Episcopus Eporediensis

creatur,

creatur, cujus intuitu Fridericus II. Caesar amplum Eporediensi Ecclesiae privilegium impertiit, quod refert Ughellus. Anno MCCXXXVII. Ubertus Carena Praesul Astensis assumitur. Anno MCCCXLVIII. Guilielmus Mirolius Franciscanorum Conventualium alumnus a Clemente VI. Summo Pontifice Caesenatensis Antistes consecratur. Anno MCCCLXIX. Petrus de Coconato Episcopus Placentinus efficitur, cujus extat in Cathedrali Placentiae Sepulcrum cum hoc Epitaphio:

RR. in Christo Patris, ac D. Nostri
Petri de Coconato Montisferrati,
Dei gratia Episcopi Placentini, & Comitis,
Qui obiit Anno Dom. MCCCLXXII.
Die Iovis XIII. *mensis Maii.*

Anno MCCCXCIV. Albertus Sangeorgius ex Blandratae Comitibus, inter Fratres Minores Divi Francisci percelebris Theologus, & Orator Apostolicus, ob ejus merita a Bonifacio IX. Romano Pontifice Episcopus Feltrinus eligitur. Fallunt tamen Bernardinus Scardonus, ac ipse Ughellus, eum secutus, qui Sangeorgium *Praesulem Patavinum* dicunt. Conspicua enim fuit semper Sangeorgii familia in Monteferrato, & in Casalensi urbe commorata. Alii variarum Ecclesiarum Casalenses Antistites hic loci non recensentur, quum in subsequentibus nostris Dissertationibus opportunius exhibeantur.

DE

DE CASALENSI ECCLESIA,
Episcopali Sede decorata
Dissertatio Quarta.

Reliquum est, ut ad sequentes, veluti rerum Spiritalium Urbis Casalensis Annales, ea, qua utimur, brevitate, & claritate progrediamur, donec ad illum statum diem deveniamus, quo Divinae voluntati, ac Providentiae Casali exoptatum Episcopum tribuere placuit. Interim scribit Abbas Ughellus, se non invenisse, quo tempore Praepositus, & Saeculares Canonici in Casalensem Basilicam fuerint introducti; putat vero, antequam ipsa Sancti Evasii Ecclesia in Cathedralem erecta esset. Facilis tamen conjectura esse potest, usque ad Friderici II. tempora Saeculares Canonicos moram hic Loci habere coepisse; quandoquidem ob saeva discrimina Bellorum, quae Montisferrati provinciam devastabant, Regulares Canonici ab hac earum antiqua Sede decesserant. Iccirco Casalensis Ecclesia tamquam supremo destituta Cleri capite, a Romano Pontifice Honorio III., vel Gregorio IX., instante Imperatoris Majestate, obtineret, ut primo (quod supra innuimus) Ecclesiae Ticinensis Archipresbiter in Casalensis Ecclesiae Praepositum eligeretur. Anno deinde MCDIV. monumenta extant de quodam Henrico de Comitibus Casalensi Cive, Sancti Evasii Praeposito, & Vercellarum Antistitis Generali Vicario. Etenim de hoc fit

mentio

mentio in admissione Confratrum Disciplinantium; Anno ut supra. Ex eorumdem etiam Confratrum Institutione denuo confirmata Anno MCDXV., constat, interpositam esse auctoritatem Praepositi Cathedralis Jacobi de Bazanis Nobilis Casalensis, qui Vicarii Generalis Episcopi Vercellensis munere similiter fungebatur. Interea quum Casalensis Ecclesia majus in diem decus, multumque existimationis consequeretur, sub Anno MCDXL. Ugo Cardinalis, a latere Eugenii IV. Summi Pontificis Legatus, Casali moram agens, non tantum Divi Evasii Basilicam supellectilium copia ditavit, quantum Caelestibus etiam Indulgentiarum thesauris communivit. Neque solum intus, sed foris hoc saeculo decimo quinto praeclarae Casalenses personae in Ecclesiastica sublimi erant Hierarchia; inter quas ex inclyta Scarampa stirpe Henricus ex Comitibus Camini, Albensis Episcopus; hinc Feltrinus Antistes, qui Sanctitate non vulgari praeditus obdormivit in Domino, Anno MCDIV. sub Anno MCDXLV. Rolandus Scarampus Patriarcha Constantinopolitanus a Bzovio commendatur; tum vero Eminentissimus Cardinalis Ludovicus Scarampus praefulget, qui apud Ughellum Sanctae Mariae Claravallensis Commendatarius enunciatur. Sed & aliam Casalensis Civitas habuit sortem, ex illustrium Virorum praesentia, & mora. Etenim Anno MCDIII., quo Barnabas Vicecomes Montisferrati ditionem Theodoro Paleologo resignavit, in Casalensem urbem Di-

vus

vus Vincentius Ferrerius, praeclarum Dominicani Ordinis lumen, ingressus est, ibique animarum zelo deflagrans concionatus publice, maximum in Fide, ac Religione Catholica progressum novit. Item de Anno MCDXXX. quum inter se Casalenses Cives saeva quidem discordia decertarent; ad hanc Civitatem se contulit Divus Bernardinus Senensis, miraculorum copia insignis, & Seraphici Ordinis splendor, qui exacerbatos animos humane, pieque conciliavit adeout Civitatis insignia Augustissimum JESU nomen exinde reciperent. Jam vero ad annum MCDLXXIV. perventum erat, quum Guilielmus I. Paleologus, ac Montisferrati Marchio XX., tam Subditorum amantissimus, quam omnium, quae Casalensi Urbi maxime congruerent, ornamentorum studiosissimus, a Sixto IV. Saonensi Pontifice Maximo obtinuit, ut Casalensis Ecclesia Episcopalii Infula decorata esset. Quod si Decreto Pontificio cautum erat, *ne Civitatibus, nisi Fidelium copia affluentibus, Episcopi tribuerentur, ne dignitas etiam vilesceret*; dignissima quidem erat Urbs praestantissima Casalensis, quae Episcopali quoque Dignitate praefulgeret. In hac ergo Summi Pontificis benigna concessione, quam infra exponemus, sigillatim Oppida, atque Castella enumerantur, quae Casalensi novo Episcopo addicuntur; & a veteri Vercellensi, & Astensi jurisdictione abdicantur. De Casalensi Ecclesia ad hujusmodi Dignitatem evecta sic disertissimus Ughellus. *Hanc Catedralis titulo insi-*

signivit Sixtus IV. Pontifex Maximus Anno MCD. LXXIV., illique pro Diaecesi sexaginta Castella a veteri jurisdictione Astensi, ac Vercellensi divulsa cum novo Pastore attribuit. Episcopatus autem erectionis Diploma ita formatum est: *Sixtus Episcopus Servus Servorum Dei ad aeternam rei memoriam. Pro excellenti praeminentia Sedis Apostolicae, in qua post Beatum Petrum Apostolorum Principem, quamquam imparibus meritis, pari tamen auctoritate constituti sumus in Agro irriguo militantis Ecclesiae, novas Episcopales Sedes, Ecclesiasque plantare Romano Pontifici dignum arbitramur, ut per novas plantationes populorum augeatur devotio, Divinus cultus efflorcat, subsequatur Animarum salus, & loca humilia illustrentur; idque nos libentius agimus in his locis, in quibus variis plerumque occasionibus necessitas subesse conspicitur, ut propagatione novae Sedis, & assistentia honorati Praesulis cum decenti Ministrorum numero sibi propositum aeternae felicitatis praemium facilius valeant adipisci: Sane cupientes saluti Animarum Ecclesiasticarum, & Saecularium Personarum incolarum Casalis, Torcelli, Cunioli, Pontisturae, Cumini, Castri Sancti Petri, Monasterii, Rochae, Gabiani, Moncestini, Villaemiroii, Cavagnolii, Brusaschi, Murisenghi, Villaedialis Tonchii, Montilii, Montiscalvi, Grazzani, Otilii, Olivolae, Fraxineti, Rosignani, Castillonarum, Cellae, Salae Conzani, Camagnae, Terriculae, Lu, Vignalis Altaevillae, Casurtii Occimiani, Castrigranae, Mirabelli, Baldeschi, Sanctigeorgii, Trivillae, Cereseti, Ozani, Seralongae, Selunghelli, Ponzani, Salabò, Montisbelli, Cer-*

Cerrinae, Odalenghi Sturiae, Odalenghi Prati, Montalerii, Castelletti Merlorum, Plani Cerreti, inter Padi, & Tanari flumina; & quod ultra Padum est versus Civitatem Vercellarum, Tridini, necnon quae inter dicta flumina consistunt, Felizani, Montismagni, & Caliani, Oppidorum, Castrorum, Villarum, & Locorum Vercellensis, & Astensis Diaecesis temporali Dominio dilecti Filii Nobilis Viri Guilielmi Marchionis Montisferrati subjectorum. Quorum numerus, benedicente Domino ab aliquibus temporibus citra plurimum auctus existit, providentem post deliberationem, quam super his cum Fratribus nostris Sanctae Romanae Ecclesiae Cardinalibus habuimus diligentem; demum iis, & aliis rationabilibus caussis moti, de eorumdem Fratrum consilio, Oppida, Castra, Villas, & Loca praedicta omnia cum omnibus, & singulis eorum Villis, Tenimentis, Territoriis, Feudis, Pertinentiis, Monasteriis, Prioratibus, Praepositturis, & aliis piis Locis, & Beneficiis Ecclesiasticis, Clero, & Populo a Vercellensi, & Astensi Diaecesi, praedicta auctoritate apostolica praesentium tenore, separamus, dismembramus, & dividimus, & ab omni Dominio, Superioritate, & jurisdictione Venerabilium Fratrum nostrorum modernorum, & pro tempore existentium Vercellensium, & Astensium Episcoporum, eadem auctoritate eximimus, & totaliter liberamus, ac decernimus, ea de cetero eisdem Vercellensibus, & Astensibus Episcopis non subesse, & illos in iisdem Oppidis, Castris, Villis, Locis, Territoriis, Monasteriis, Prioratibus, Praeposituris, piis Locis & Beneficiis Ecclesiasticis, Clero, & Populo nullam jurisdictionem,

& superioritatem habere aut exercere posse: praefatumque Oppidum Casalis insigne, & famosum, in quo dictus Marchio, ejusque Praedecessores Marchiones Montisferrati, qui pro tempore fuerunt, cum eorum Curia residere consueverunt; locum, in quo situm est, amoenitate, & structurarum, & aedificiorum Ecclesiasticorum, & aliorum magnitudine, & sumptuositate, Incolarum quoque equestris Ordinis, & Theologiae, ac utriusque juris, Artium, & Medicinae Doctorum, ac aliis Scientiis, & liberalibus Artibus peritorum, Nobilium & Mercatorum ad tria millia hominum, & ultra ascendentium numerositate, Civitatis nomine, & praerogativa dignissimum, in Civitatem; Ecclesiam vero Sancti Evasii dictae Civitatis Collegiatam notabilem, & insignem, in qua praeter illius Praeposituram, dignitatem inibi principalem, decem Canonicatus, & totidem praebendae pro totidem Personis esse noscuntur, in Cathedralem Ecclesiam Casalensem, & in illa Episcopalem Dignitatem eadem auctoritate erigimus: Praepositutam vero praedictam majorem Dignitatem post Pontificalem esse volumus, & Oppidum Civitatis, illiusque incolas & habitatores Civium; Ecclesiam vero hujusmodi Cathedralis Ecclesiae nomine, dignitate, & insignibus & honore, eadem auctoritate decoramus, ac omnibus & singulis privilegiis, honoribus, immunitatibus, favoribus, & indultis, quibus aliae Civitates, & Ecclesiae Cathedrales, ac eorum Personae in genere quomodolibet potiuntur, & gaudent, potiri, & gaudere volumus; praefataeque Ecclesiae sic in Cathedralem erectae, dictam Civitatem pro Civitate, ac omnia, & singula Oppida, Castra, Villas, & Loca

su-

supradicta, ut praefertur, ab aliis Diaecesibus dictis dismembrata, cum eorum Villis, & Territoriis, pro ejus Episcopali Diaecesi, & Ecclesiasticos pro ejus Clero: Saeculares vero personas in illis habitantes pro ejus Populo, dicta auctoritate assignamus Civitatem, & Diaecesim, Clerum, ac Populum hujusmodi quoad jurisdictiones, ac Diaecesanas leges, omnemque ordinariam superioritatem Episcopo Casalensi, qui pro tempore erit, plenarie submittendo, ita ut ipse Episcopus Casalensis de cetero in illis potestatem, superioritatem, & omnimodam jurisdictionem, quam Vercellenses, & Astenses Episcopi in eis hactenus exercere potuerunt, perpetuis futuris temporibus exerceat. Pro ipsius Ecclesiae Casalensis dote, & mensa Episcopali, ac Episcopi Casalensis sustentatione decenti, quadringentos Florenos auri de Camera solvendos annis singulis, eidem Episcopo de redditibus praefati, & pro tempore existentis Marchionis Montisferrati, provenientibus ex possessionibus, & Feudis praediorum Castri, & loci sui Baldeschi dictae Casalensis Diaecesis, & illius Territorii; Qui prope sic erectam Civitatem constituit, de expresso consensu, & voluntate dicti Marchionis in hoc per dilectum Filium nostrum Theodorum Sancti Theodori Diaconum Cardinalem procuratorem suum, ad hoc ab eo specialiter constitutum, expresse consentientem; praefata auctoritate assignamus: Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostrae separationis, dismembrationis, divisionis, exemptionis, liberationis, constitutionis, erectionis, decorationis, assignationis, & voluntatis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare praesumpserit, indignationem Omnipotentis

Dei,

Dei , ac Beatorum Petri , & Pauli Apostolorum ejus se noverit incursurum. Datum Romae apud Sanctum Petrum, Anno Incarnationis Dominicae millesimo quadringentesimo quarto, quartodecimo Calendas Maii, Pontificatus nostri Anno tertio. Hoc Diploma transcripsimus ex Libro antiquo M. S., in Episcopali Casalensi Archivio conservato. Huic autem congruit secundum substantiam Pontificis Sixti IV. Bulla ab Ughello adducta, quae tamen in aliquibus dissonans est nominibus, terminis, & ampliationibus Locorum, quae in M. S. allato Diplomate non recensentur. Haec enim sunt Loca, quae desunt, *Pomarii* , *Garolorum*, *Lazaroni* , *Lignani*, *Scandalutiae* , *Pini*, *Albugnani*, *Mondoni*, *Labriani*, *Placii*, *Montisacuti*, *Tonenghi*, *Coconati*, & *Rezolani*: quae singula intra Padum, ac Tanarum flumina consistunt. Alia item ultra Padum loca versus Civitatem Vercellensem ab Ughello referuntur, nimirum *Palazzolii*, *Fontaneti*, *Blanzatae* , *Liburni*, *Salugiarum* , *Carpaneti*, *Triceti*, *Morani*, *Balzolae*, *Salettae*, *Turioni*, *Villaenovae*, & *Grangae Gadii*. At vero nostris temporibus aliqua interest Locorum variatio, cujus rei caussa non ita evidens est. Marcus Aurelius Cusanus in sua Vercellensium Episcoporum historia, illa etiam enarrat alphabetice loca, a Vercellensi ad Casalensem Ecclesiam translata, quae (ut videtur), centesimum numerum superascendunt. Tunc temporis Urbanus Bonivardus Monacus Benedictinus, Abbas Monasterii Sanctae Mariae de Pinerolio,

&

& Commendatarius Prioratus Sancti Victoris extra muros Genevae, Vercellarum Praesul erat, ad hanc dignitatem assumptus Anno MCDLXIX pridie Idus Maii, Paulo II. Summo Pontifice. Hujusmodi autem locorum suae antiquae Diaecesis amissione, nec exiguam sane jurisdictionem alio traductam (referente Ughello) leniter tulit Urbanus Antistes, ex eo quod Mensam suam Episcopalem (tamen impari certe accretione) augeri alias obtinuerit. Nam Sixtus IV. Papa Praeposituram, & Ecclesiam Divi Bartholomaei Episcopali Vercellensi Mensae denuo adjecit, ex cessione Latini Cardinalis Ursini, qui eamdem commendatam habuerat a Paulo II. antedicto, sub Anno MCDLXVII. Astensi vero Ecclesiae (a cujus ditione pauca tantum loca nimirum Felizanum Montemmagnum, & Calianum ad Casalensem Ecclesiam delata esse jam diximus) praeerat Episcopus Ursinus Malabayla ex Comitibus Montanae Tangi, & Abbas Sancti Marini, qui patriae Sedi admotus est ab eodem Sixto IV. sub Anno MCDLXXIII De hoc autem Praesule nihil prorsus legitur, quod pro deperdita locorum ratione, Episcopali ejus Mensae adderetur, nisi quod Romae decedens Anno MCDLXXV. Testamentum ediderit, quo (ut scribit Ughellus) egregiam pecuniarum summam Cathedrali suae Astensi legaverit. Quum itaque Casalensis Ecclesia Episcopali dignitate insignita esset, piissimus aeque, ac prudentissimus Pontifex Sixtus IV (in cujus benemerentiam Casalenses Cives pergratam re-

cor-

cordationem semper profiteri debebunt) ne ullae discordiae, controversiae, ac pro jurisdictione contentiones orirentur imposterum, sequentem alteram Bullam constituit, quae ab Ughello vel neglecta vel certe omissa, nobis merito exponenda videtur. Est autem id genus ex antiquo Manuscripto, in Episcopatus Casalensis Archivio, deprompta, ubi amplificationes, aliaque loca, quae in priori non continebantur Erectionis Diplomate, recensentur. Est autem hujusmodi. *Sixtus, Episcopus, Servus Servorum Dei **ad aeternam Rei memoriam. Super Gregem Dominicum, nobis licet immeritis divinitus creditum constituti; quod pro statu prospero, & tranquillo Ecclesiarum omnium, praesertim Cathedralium, & illis praesidentium Personarum salubriter dirigendo, & conservando expediat, cogitare tenemur, unde ex concessionibus, & ordinationibus nostris, quae pro Ecclesiarum earumdem prosperis successibus, a nobis, licet sollerti considerazione praehabita, emanarunt, dubia exoriri conspicimus; illa prout ex pastorali tenemur officio, ne jurgia, & lites pariant, per nostrae prudentiae ministerium declaramus; siquidem Civitatem, tunc Oppidum Casalis, & nonnulla alia tunc expressa, ac generaliter omnia alia loca temporali Dominio dilecti Filii nobilis Viri Guilielmi Marchionis Montisferrati subjecta, inter Padi, & Tanari flumina consistentia Vercellensis, & Astensis Diaecesium, cum omnibus, & singulis eorum villis, tenimentis, territoriis, pertinentiis, monasteriis, prioratibus, praepositurs, & aliis piis locis, & beneficiis Ecclesiasticis, clero, & populo Vercellensis, & Astensis Diaecesium praedictarum: necnon feuda, census, fictus, fructus, redditus.**

redditus, & proventus, obventiones, responsiones, proprietates, jurisdictiones, investituras, & bona in eisdem Villis, & finibus, & territoriis eorumdem consistentia, ad Mensam ipsam Vercellensem tunc pertinentia, ab eadem mensa separavimus, & dismembravimus, praefatumque Oppidum Casalis in Civitatem, & illius Ecclesiam Sancti Evasii tunc Collegiatam, in Cathedralem ereximus, eique sic erectae Ecclesiae dictam Civitatem pro Civitate, & alia Loca praedicta pro Diaecesi, & personas Ecclesiasticas, pro Clero: Saeculares vero in eis habitantes pro populo assignavimus primo, & deinde alia Loca dictae Vercellensis Ecclesiae, & Diaecesis ultra Padum consistentia ejusdem Marchionis Dominio subjecta, consimili eorum Vercellensis Diaecesis praedicta dismembratione, dictae Casalensi Diaecesi aggregavimus, & Episcopo praefato, subjecimus, litterasque desuper fieri concessimus, in quibus postmodum expeditis propter Procurantium illarum expeditionem inadvertentiam, post quorumdam Locorum nominatim expressorum, de hujusmodi aliorum Locorum omnium inter dicta flumina consistentium necnon Feudorum, censuum, fructuum, reddituum, & proventuum, obventionum, proprietatum, responsionum, jurisdictionum, investiturarum, & bonorum ademptione, a Diaecesi, & Episcopali Mensa Vercellensi, ac illorum concessione Ecclesiae, & Mensae Episcopali Casalensi praefatae mentio facta non fuit & ea propter sicut accepimus, a nonnullis dubitatur, ne inter Vercellensem, & Casalensem Episcopos super eisdem Locis inter Padi, & Tanari flumina consistentibus temporali Dominio dicti Marchionis subjectorum, necnon Feudis, censibus, fictibus, fructibus, redditibus,

& proventibus, obventionibus, responsionibus, proprietatibus, jurisdictionibus, investituris, & bonis ademptis, & concessis, ac in dictis litteris nominatim non expressis, quae cum Locis expressis in dictis litteris commixta sunt, & illorum occasione inter Venerabilem Fratrem nostrum Urbanum Episcopum Vercellensem, & dilectum Filium Bernardinum electum Casalensem, ac eorum Successores Vercellenses, & Casalenses Episcopos pro tempore existentes, lites, & controversiae oriantur; Nos, ne propter inadvertentiam procurantium earum litterarum expeditionem, & illarum, quae per Nos cum eisdem Fratribus nostris perinde factae fuerunt, executio retardetur, neve Ecclesia, & Electus Casalensis praedicti earum frustrentur effectu, providere, ac litibus praedictis obviare volentes, motu proprio, non ad alicujus nobis super hoc oblatae petitionis instantiam, sed de nostra mera liberalitate, & ex certa scientia, declaramus Nos de eorumdem Fratrum consilio, tempore Erectionis hujusmodi Ecclesiae Casalensis, Pomarii, & Garolae, & Lazaroni, Lignanique, necnon Scandalutiae, & Moransenghi, & Colcavagni, ac Moransenghi Pini, & Albugnani, necnon Mondoni, & Labriani, Placii, & Montisacuti, & Tonenghi, Coconati, & Vezzolani, Loca olim dictae Vercellensis Diaecesis; inter Padi, & Tanari Flumina praedicta sita, & temporali dominio dicti Marchionis subjecta, & a Civitate Vercellensi per quatuordecim milliaria ad minus distantia cum omnibus eorum Villis, Tenimentis, Territoriis, Pertinentiis, Monasteriis, Prioratibus, Praepositturis, & aliis piis Locis, ac Beneficiis Ecclesiasticis, Clero, & Populo a Diaecesi, necnon Feuda, census, fictus,

red-

redditus, & proventus, jurisdictiones, responsiones, proprietates, jura, obventiones, investituras, & bona praedicta in eisdem, & aliis locis in dictis litteris nominatim expressis, & super Finibus, & Territoriis eorumdem Locorum consistentia, ab Episcopali Mensa Vercellensi praedicta separata, divisa, et dismembrata, ac totaliter liberata fuisse: Nosque decrevisse ea de cetero eidem Vercellensi Episcopo non subesse, & ad eumdem, ac ejus Mensam Episcopalem non pertinere, & eumdem Episcopum Vercellensem in eisdem Oppidis, Castris, Villis, Territoriis, Monasteriis, Praepostituris, Piis Locis, Beneficiis Ecclesiasticis, Clero, & Populo nullam jurisdictionem, & superioritatem habere, seu exercere, & in Feudis, censibus, fictibus, redditibus, & proventibus, juribus, obventionibus, responsionibus, proprietatibus, jurisdictionibus, investituris, & Bonis dismembratis hujusmodi nullum penitus jus vendicare posse; ipsoque Pomarij, & alia Loca dismembrata praedicta cum eorum Villis, Territoriis, Tenimentis praedictis, eorumque Clero, & Populo praefatae Ecclesiae Casalensi pro ejus Diaecesi, Clero, & Populo concessisse, & assignasse: Feuda vero census, fictus, fructus, redditus, & proventus, jura, obventiones, responsiones, proprietates, jurisdictiones, investituras, & b[illegible] dismembrata, & adempta, dictae Mensae Cas[illegible]nsi adjunxisse, applicasse, & appropriasse, ac pro tempore existenti Episcopo Casalensi praedicto quoad Diaecesis, & jurisdictionis Episcopalis Leges, omnemque ordinariam superioritatem Feudalia, & alia jura per Episcopum Vercellensem percipi solita, plenariè subjecisse, & subjugasse; Ita quod ipse dictus Electus, ac pro tempore existens Episcopus Casalensis de cetero

 in Po-

in Pomarii, & aliis Locis potestatem, & superioritatem, & omnimodam jurisdictionem, qua Episcopus Vercellensis praefatus ante ademptionem praedictam exercere poterat, perpetuo exerceret, ac Feudis, censibus, fictibus, fructibus, redditibus, & proventibus, obventionibus, responsionibus, proprietatibus, jurisdictionibus, investituris, & bonis praedictis, eisdem modis, formis, & auctoritate, quibus Episcopus Vercellensis hactenus potiri, & gaudere consueverat; de cetero potiretur, frueretur, & gauderet, pari modo perpetuis temporibus futuris potiatur, & gaudeat: inhibentes praefato Episcopo Vercellensi ne contra praesentium litterarum tenorem in praedictis Pomarii, & aliis Locis dismembratis a Diaecesi sua Vercellensi aliquam jurisdictionem, & superioritatem de cetero exercere: neve de Feudis, censibus, fictibus, fructibus, redditibus, & proventibus, obventionibus, responsionibus, proprietatibus, jurisdictionibus, investituris, & bonis praefatis ejus Mensae Episcopali ademptis, & dictae Mensae Casalensi applicatis, ut praefertur, se intromittere quoquo modo praesumat: ac decernentes ad Ecclesiam, Episcopum, & Mensam Casalensem pertinuisse, & pertinere, sicque per quoscumque Auditores, & judices, & Sanctae Romanae Ecclesiae Cardinales in quavis caussa judicare, & interpretari debere, sublata eis alia gravi aliter judicandi, interpretandi facultate, & auctoritate, necnon ex nunc initum, & inane sit super his a quoque, quavis auctoritate scienter, vel ignoranter contigerit attentari: & insuper Venerabilibus Fratribus nostris Aquensi, & Albensi, ac Alexandrinensi Episcopis per Apostolica scripta mandamus, quatenus ipsi, vel duo, aut unus eorum per se, vel alium, seu alios

prae-

praemissa, ubi, & quomodo opus fuerit. si noverint, fuerintque desuper legitime requisiti, solemniter publicantes, ac Electo, & pro tempore existenti Episcopo Casalensi efficacis defensionis subsidio assistentes, faciant eumdem electum, & perpetuo Episcopum Casalensem pacifica possessione, vel quasi Episcopalis superioritatis quoad leges praedictas in omnibus locis praedictis, & tam in prioribus, quam in praesentibus Litteris expressis, necnon Feudis, censibus, fictibus, fructibus, redditibus, & proventibus, juribus, & obventionibus, proprietatibus, responsionibus, investituris, & bonis praedictis gaudere: non permittentes per praefatum, & pro tempore Vercellensem Episcopum, aut alios quoscumque super illis indebite molestari, contradictores auctoritatis nostrae, approbatione postposita, compescendo: non obstantibus praemissis, ac constitutionibus, & ordinationibus Apostolicis, necnon omnibus illis in dictis aliis nostris Litteris voluimus non obstare, ceterisque contrariis quibuscumque. Nulli ergo omnino hominum hanc paginam nostrae Declarationis, inibitionis, constitutionis, & mandati infringere, vel ei ausu temerario contraire praesumat. Si quis autem hoc attentare praesumpserit, Indignationem Omnipotentis Dei, ac Beatorum Petri, & Pauli Apostolorum ejus se noverit incursurum. Datum Romae apud sanctum Petrum Anno Incarnationis Dominicae millesimo quadringentesimo septuagesimo quarto Calendis Augusti, 1. Ag.
1474. *Pontificatus nostri Anno quarto.* Hic adnotare juvat in hoc Diplomate *Coconatum* inter subjecta Loca Casalensi Ecclesiae reponi: quod tamen sub Vercellensi Ditione nunc est, quinimmo ab Aurelio Cusano inter septem-

septemdecim Vercellensis Diaecesis Vicariatus recensetur, Vercellensem sedem tenente Joanne Stephano Ferrerio Bugellensi Anno MDC. Iccirco aliorum etiam locorum, vel mutatio, ac translatio, vel eorum nominum variato (nescio quo fato) invenietur.

DE SANCTI EVASII BASILICAE
Antiquo, ac praesenti statu.
Dissertatio Quinta.

INsignis Basilicae nomine Casalensis Ecclesia Sancti Evasii donata est, ut jam disseruimus, a Luitprandi Regis usque temporibus; hinc introducti Canonici Regulares Vesulani, ac istis loco cedentibus, intromissi sunt Saeculares, quorum Praepositus summam inter illos auctoritatem habebat. Aliam vero Collegiatam Ecclesiam Casalensis Civitas non adeo antiquam retinet, quae in Sanctae Mariae, vulgo de Platea, Templo residet, restaurato, vel potius denuo extructo sub Anno MCDXLII., jam diruta labenti veteri Aede, e cujus fundamentis ea, quae nunc conspicitur, excitata est. At vero Sancti Evasii Basilica, antequam eidem dati essent Episcopi, celebris, atque conspicua fuit: quapropter sub Anno MCDL. procurante, atque instante Nicolao V. Summo Pontifice, ut Christiani Principes simultates invicem relinquerent, neve inter se arma crudeliter distringerent,

rent, quod potissimum in caussa erat, cur tacterrimi hostes Turcae majores in Europa progressus facerent (potiti enim erant Constantinopolitana urbe, Orientalibus Imperatoribus ab avita Se e depulsis, atque fugatis) misit a latere legatum ad Catholicos Principes, Cardinalem Guilielmum de Ugone Gallum, qui Anno, ut supra, Casale pervenit, & sacra Divi Evasii reliqua veneratus, Cives, Clerumque permovit, ut preces suppliciter Deo funderent, ut Principes unanimi consensu in communem Hostem convenirent: deinde Casalensi Ecclesiae, quam plurimi fecit, maximos Indulgentiarum thesauros apostolica au ctoritate impertiit. Item Anno MCDLIX. Pius II. Piccolomineus Senensis Pontifex Maximus centum quinquaginta Florenos aureos Sancti Evasii Templo applicuit, ex legato munere Laurentii Loterii Civis Casalensis. Quod Canonicorum Evasianae Basilicae numerum spectat, reperio ad Annum MCDLX. fuisse ultra Praepositum decem tantum: quinimmo ex tempore, quo primus datus est Episcopus, eumdem omnino numerum non excessisse: quod utique constat ex ipsorum Canonicorum instantia facta, ut Archipresbiter, aliaeque Dignitates Casalensi Ecclesiae Sancti Evasii concederentur. Est autem instantia, vel supplicatio hujusmodi, quam ex antiquo M. S. in Episcopatus Archivio asservato transcripsimus -- *In Nomine Domini Amen. Anno Nativitatis ejusdem millesimo quadringentesimo septuagesimo quarto, Indictione septima,*

septima, die vigesimo septimo mensis junii. Actum in Civitate Casalensi Sancti Evasii, videlicet in Sacristia majori Ecclesiae Sancti Evasii; Ibidem convocato, & congregato Venerando Capitulo dictae Ecclesiae, de voluntate, & mandato Reverendissimi in Christo Patris DD. Marci de Capitaneis, Dei gratia Episcopi Alexandrinensis, & Reverendissimi DD. Bernardini de Theobaldeschis, dictae Ecclesiae Episcopalis Sancti Evasii Electi videlicet Administratoris, specialiter a Sede Apostolica Deputati. In quo quidem Capitulo interfuerunt praefatus Reverendissimus D. Episcopus, & Minister, ac Venerabiles Domini Angellinus de Sanctogeorgio ex Comitibus Blandratae Praepositus: Antonius de Rivialibus, Philippinus de Cacatoxicis, Facinus de Bisotis, Stefanus de Comellis, Bartholomaeus Corbella de Rosasco, & Bonifacius de Sanctogeorgio ex Comitibus praedictis, omnes presbiteri, & Canonici praebendati dictae Ecclesiae, qui majorem faciunt, & praesentant partem dicti Capituli, & Canonicorum, nunc in dicta Ecclesia residentium. Quum praedicta Ecclesia Sancti Evasii fuerit erecta in Ecclesiam Cathedralem per Sanctissimum DD. nostrum Sixtum, Divina Providentia Papam IV., & in ipsa Ecclesia adhuc non fuerit institutus, & decretus Archipresbiter, nec aliquis Cantor, & non sint in numero, nisi decem Canonici praebendati; ecce quod praefati Domini Praepositus, & Canonici existentes in dicto Capitulo, habito prius inter eos, ut ibidem dixerunt, diligenti Tractatu, & deliberatione matura, ac in unum concordantes, & convenientes, & volentes

dictae

dictae Ecclesiae Sancti Evasii provideri de Archipresbitero, & uno Cantore, & praedictis DD. Canonicis dictae Ecclesiae, & Capitulo alios Canonicos supranumerarios addi, seu addere postulaverunt, & elegerunt, ut postulant, & eligunt in Archipresbiterum dictae Ecclesiae praefatum Venerabilem D Presbiterum Antonium de Rivialibus praesentem, & acceptantem. In Cantorem antedictum postulaverunt, & elegerunt, ac postulant, & eligunt praefatum D. Stephanum de Comello Canonicum dictae Ecclesiae, praesentem, & acceptantem, &c. -- Auctus itaque fuit Canonicorum Sancti Evasii numerus, & ad praesentem diem unus, & viginti Canonici recensentur, decora nunc superinduti veste (quam Cappam magnam appellant) Praesulis Coconati tempore a Summo Pontifice Clemente XI· obtenta. Dignitates autem Cathedralis Ecclesiae sunt: Praepositus, Archidiaconus, Archipresbiter, Cantor, Decanus, & Primicerius. Archidiaconus praebendae suae adnexam habet Torcelli paroeciam sub Casalis ditione. Duodecim porro in hac Sancti Evasii Basilica Praebendae habentur, quae Capellaniae vocantur. Cathedralis item Ecclesia sibi speciatim Animarum curam vindicat, iccirco duos viceparochos nominat, ac eligit, in Civitate unum pro Ecclesia Cathedrali, & populo Urbano; alterum ultra Padum pro Villis residentem. Quod autem a totius Capituli electione Viceparochus dependeat; satis constat ex Fide Baptismali, ab Archivio per Canonicos designatos elicita, cujus est formula.

Nos subsignati Dignitates, & Canonici super Regimine Archivii Ecclesiae Cathedralis Casalensis deputati, fidem facimus, & verbo veritatis attestamur, sicut in Libro Baptizatorum per R. D. NN. Viceparocum nostrum descripto, & in dicto Archivio asservato, in fol. ejusdem legitur, ut infra, videlicet, &c. Cantores etiam chorales additi sunt quattuor, vulgo Mansionarii: Caeremoniarum magistri duo, alter pro Episcopo major; alter pro Canonicis minor; Beneficiati multi, & Clericorum Seminarium, alumnorum studentium frequens, qui Philosophiam, ac Theologiam tum moralem, tum scholasticam, quinimmo ceteras inferiores Artes liberales in regio Lycaeo nunc edocentur. Orchestra item, Musicorumque concentus non contemnendus auditur cum Organo exquisitissimo, ac venustissimo, ob inauratam undique lignorum, ac statuarum sculpturam, a Venerabilis viri Canonici Paltrae Casalensis pietate constructo; legatis etiam ab eodem jam proventibus pro musicorum emolumento necessariis. Interim de Collegiatae Sanctae Mariae de Platea sermo etiam instituí necesse est. Etenim Anno MCD LXXIV. Theodorus Paleologus, Sancti Theodori Cardinalis Diaconus, apud Pontificem Sixtum IV. Romae adeo operatus est, ut ad Virginis Dei Matris honorem Ecclesia Paraecialis Sanctae Mariae de Platea, quae Sancti Evasii Basilicae primo addita erat, Collegiatae nomine donaretur: iccirco Canonici introducti sunt, qui ab Episcopo, & Cathedralis Eccle-

siae

siae Capitulo minime dependerent (ut scribit Alghisius) duabus dignitatibus institutis, Praeposito nempe, & Archipresbitero cum reliquis Canonicis, quibus ampla concessa fuere privilegia a praelaudato Cardinale Principe, Guilielmi Paleologi Marchionis fratre. Nostris tamen temporibus non ita eximitur haec Collegiata, quin Episcopo etiam Casalensi ipsa subiiciatur. Sed praeter Dignitates Praepositi, & Archipresbiteri, octo habentur Canonici, quorum singuli residere tenentur. His additur Fraxinelli Parochus, qui tum Canonici hujus Ecclesiae nomine insignitur, tum vocem activam in Capitulo habet, ad residentiam vero non tenetur: tum inde alter in Civitate pro Ecclesia vulgo dicta Sanctae Mariae de Platea, cujus Rector a Canonicis quoque nominatur. At nuper duo alii Canonici additi sunt, quorum quidem numerus a Civium Casalensium pietate in dies augendus censetur. De hac autem Collegiata in Dissertatione VII. nonnihil praeterea reponemus. At vero aliae in Casalensi urbe Paraeciae consistunt; illa nimirum Sancti Stephani, cuius collatio ad Cathedralis Ecclesiae Capitulum spectat, eiusque Rector Praepositi sibi nomen adsciscit: illa Divi Hilarii, quam Regulares Carmelitae Congregationis Mantuanae obtinent. Item aliae ab Alghisio recensentur, nimirum Paraecia vulgo *del Castello* sub titulo Sanctae Mariae, & illam quondam Casalensis Arcis, sub titulo Sancti Georgii; tum etiam Ecclesia Hospitalis Infirmorum, & Expositorum, cujus habebant jus loci

olim Rectores; nunc temporis a Principe regnante immediate dependet: iccirco Episcopus, Praeses urbis, Cathedralis Praepositus, & alii praestantes viri pium locum moderantur, & sessionibus opportune habendis una simul interveniunt. Modo restat, ut etiam extra Casalensem urbem paullulum expatiemur. Itaque, ut ex Pontificiis diplomatibus probe constat, Diaecesis amplissima Casalensem Ecclesiam praeclaram, ac illustrem magis reddit. Etenim inter Praeposituras, Prioratus, atque Paroecias, insignes habentur Abbatiae Vezzulani, Grazzani, & Lucedii: quarum altera nempe Grazzani sub titulo Sanctorum Victoris, & Coronae (ex Cusano autem Sanctorum Petri, & Christinae) ab antiquis Montisferrati Marchionibus fundata est usque ab Anno DCCCCLI. V. Idus Augusti. Vel potius ab Anno DCCCCLXI., quum sub Ingone Vercellarum Episcopo (ut refert idem historicus Cusanus) Princeps Aleramus una cum Giberta uxore, Regis Berengarii filia, inter Astensem, & Vercellensem tunc Diaecesim, Grazzani Monasterium a Patre inchoatum Gibertae, & in Abbatiam erectum, instauraverit, & absolverit; quemadmodum etiam a Benvenuto Sangeorgio nobili Annalium MontisferratiScriptore relatum est. Jam vero perinsignis quoque Lucedii Abbatia sub Vercellensi erat ditione, uti ex locorum amissorum enumeratione, quum Casalensi Ecclesiae addita fuerint, ab Aurelio Cusano facta, manifestum utique apparet. In Casalensi, ergo Diaecesi est; & se jurispatronatus

Regii

Regii esse cognoscit. Conspicitur haec sub Sanctae Mariae titulo prope Liburnum in Canapicio, a Raynerio, Bonifacii Marchionis fundatoris nepote instaurata (ex Ughelli monumentis) Anno MCCXXVI., reservato sibi, & successoribus suis Patronatus jure. Praeterea Guilielmus Marchio, *Magnus* vocatus, ob illatas in Derthonensem, Vercellensem, & Eporediensem Episcopcs injurias, diris innodatus, in Paenitentiae titulum plura eidem Coenobio bona contulit, auxitque ipsius census, adeout totius Montisferrati ditissima Abbatiarum ad ptaesens tempus habeatur. Primi huius Coenobii cultores Benedictini nigri fuerunt: Cistercienses deinde, operante, ac instante Divo Bernardo Abbate Claravallensi sub anno MCXXIII., qui e Monasterio Firmitatis Cabilonensis Diaecesis, ut illic consisterent, Monachos evocavit. Id etiam a Benvenuto, & Alghisio sic confirmatur. *Anno MCXXIV., quum Divus Bernardus Abbas Claravallensis Mediolanum petiisset, ut Cives invicem conciliaret super Episcopi electione; Roboaldum Antistitem Albensem in Praesulem elegerunt. Hinc se in Montemferratum contulit, & Marchio Raynerius Cisterciensibus Monachis Lucedii Abbatiam impertivit.* Habetur inde, quod Cisterciensium Monachorum gubernio Lucedii Coenobium non multum stetit: quare justis de caussis a Romano Pontifice Cisterciensibus remotis, Commendataria Abbatia in Clericos Saeculares translata est. Postea Guilielmus VI. Paleologus, qui nominandi commendatarium Abbatem a Sixto IV. potesta-

tem

tem obtinuit (quum deficiente jam Alerami stirpe, per plures annos Romani Pontifices sibi hoc jus vindicassent), ut Cistercienses denuo ingrederentur, ibique moram agerent, humane permisit. Tenet autem nunc temporis Commendatarius Abbas Praetorem in Palatio, ubi jus dicitur: item duos Parochos, & Generalem Vicarium pro rebus Ecclesiasticis locat. Non incongruum erit hic loci adnotare, nonnullos Auctores diversa de hujus Abbatiae Lucedii fundatione tempora afferre, necnon diversis etiam nominibus, ac titulis insignire. Etenim primum Sancti Michaelis Arcangeli Monasteriolum dictum est, ut ex Berengarii Regis Donatione Vercellensi Ecclesiae facta sub Anno DCCCCI., quam Donationem refert Aurelius Cusanus. Quamobrem, ut discrimen Ughellus auferat, duplicem Lucedii Abbatiam innuit, ac in diversis quoque locis positam esse tradit: quarum primam Sancti Michaelis appellat: alteram Sanctae Mariae, quam a prima veluti a matre, ortam demonstrat. Verum tamen est, eamdem omnino esse, ab antiquis Montisferrati Marchionibus fundatam, & ab eorum successoribus Principibus instauratam, atque ditatam: ex quo diversa de tempore, ac fundatoribus ratio suborta. Ut vero Casalensem Diaecesim universim consideremus; haec Archiepiscopo Mediolanensi Metropolitano subjecta ab Ughello adnotatur; itaut illius suffraganei sint Episcopi *Albensis*, *Albintimiliensis*, *Alexandrinensis*, *Aquensis*, *Bergomensis*, *Brixiensis*, *Casalensis*, *Cremonensis*,

sis, *Derthonensis*, *Laudensis*, *Novariensis*, *Saonensis*, *Vercellensis*, *& Viglebanensis*. In superadductis Sixti IV. Diplomatibus nullibi apparet, cuinam Metropolitano Casalensis Episcopus sit suffraganeus; sed ex Bulla Pii V. Sanctissimi Pontificis, de Casalensis Episcopi Aldegatti electione dignoscitur. Haec enim habentur -- *Rogamus quoque charissimum in Christo filium nostrum Nobilem virum Guilielmum Mantuae Ducem, qui etiam Montisferrati Marchio existit, ac Venerabilem Fratrem nostrum Archiepiscopum* Mediolanensem, *ipsi Archiepiscopo per eadem scripta mandantes, quatenus Te, & praefatam Ecclesiam Casalensem dicti Archiepiscopi suffraganeam habeant, pro nostra, & dictae Sedis reverentia propensius commendantes: in ampliandis etiam, & conservandis ejusdem Ecclesiae juribus, sic te benigni favoris auxilio prosequantur* -- Casalensis tandem Ecclesiae Diaecesis, ad orientem Papiensi, Mediolanensi, & Alexandrinensi: ad meridiem Aquensi, & Astensi: ad occasum Eporediensi, ac Taurinensi Diaecesibus finitima est. Oppida, castra, & pagi decem, & centum; in quibus Paraeciales Aedes viginti fere supra centum annumerantur. Ceterum Casalensis Episcopus non tantum spiritalem, sed & temporalem in vassallos quosdam Episcopalis Mensae, mediatam jurisdictionom tenet: quapropter aliquae Investiturae ab ordinario Praesule nunc temporis etiam conferuntur.

DE

DE SANCTO MARTYRE EVASIO

Casalensis Civitatis Patrono.

Dissertatio Sexta.

HUcusque de Casalensis Ecclesiae tum prisca, tum aucta, tum praesenti Dignitate, atque praestantia disseruimus; nunc rerum ordo postularet, ut de supremis ejusdem Pastoribus sermonem deinde institueremus, eorumque vitam, clarioraqne gesta explicare contenderemus. Hoc in votis est; verum antequam huic operi, non parum quidem laborioso, manum admoveamus, nos operae pretium facturos putamus (aliorum etiam illustrium Scriptorum exemplo freti), si primum a Casalensis Urbis, & Ecclesiae Patrono Sancto martyre Evasio nostram auspicaremur Narrationem. Beati Evasii martyris gloriosissimi vitam, & luculenta ejusdem gesta varii Auctores, nec infimae notae, exposuerunt. Primus ex professo Tractationem habuit Joannes Monachus Benedictinus in Divi Januarii Coenobio alumnus, qui membranaceum manuscriptum reliquit. Hac autem scripta membrana innixus Joannes Dominicus Balianus Nobilis Casalensis ex Dominis Odalenghi Prati, Sancti Evasii vitam Italica lingua exaravit. Dignam quoque mentionem faciunt de Sancti Evasii martyrio Marius Vi-

pera,

pera, Guilielmus Baldessanus, Ludovicus, & Franciscus Augustinus ab Ecclesia, Chronicon Novaliense, Andreas Chunensis, Joannes Baptista Mutina, tandemque Fulgentius Aemilius Casalensis ex Ordine Heremitarum Sancti Augustini, qui martyrii historiam non tantum cumulatissime explanat, sed ea, quae hac de re sunt magis veritati consona, sincere aperit: quae autem minus Vero cohaerentia ab Auctoribus comperit adnotata, ingenue ostendit. Itaque Evasii patria Beneventum, Apuliae urbs in Neapolitano regno. Sub Anno CCLX. Romam petiit, ibique a Sixto II., Civibus urbis Astae adprecantibus, Episcopus datur. Anno CCLXV. ad Astenses conversus, demandatam sibi Ecclesiam eximie administravit, donec ab Astensi urbe, impiis Idololatris, vel potius infestissimis Hereticis ipsum insequentibus, decesserit. Hinc post multas pro Catholica Fide, & Apostolica Romana Religione passus aerumnas, in Montisferrati terram destinat iter, quo suscepto in quemdam locum, quem Antri Vulcani nomine appellant, a *Sedula*, vel si mavis *Industria*, ad Padi fluminis ripam non valde dissitum, una cum sociis Projecto Levita, Malliano Diacono, & Natali Presbitero, tandem pervenit. Hic autem loci somnum capit; sed a Natali intimo ejus familiari expergefactus (is enim Equorum excurrentium strepitum audierat) hinc abscedit. At non multum viae habuit, quum se Pastoralem suum Baculum in praedicto Antro reliquisse cognovit. Quapropter ad

illum excipiendum Natalem misit: sed jam Pedus virescens, ac floridus inventus est: tum vero limpidissima ibidem manans Aqua comperta: qua de re Sancti Evasii puteus ad praesentem usque diem vocari consuevit. Occuluit porro se cum sociis Evasius ad *Sedulam*, ubi Sacram Divo Laurentio Levitae, ac martyri nuncupatam Aedem erexit. Verum enimvero non solum Haeresi in diem vires augente, sed undique Diocletiani Imperatoris persecutione in Christi fideles grassante, Astubale Praefecto jubente, caput Evasio obtruncatur, sicque martyrii palma donatus est sub Anno CCXCII. die prima Decembris. Septuagenariam agebat aetatem Vir pius, ac fortis, magnanimus aeque, & ad omnia pro orthodoxa Religione subeunda semper invictus, Petri sedem tenente Pontifice Cajo, qui martyrii quoque coronam obtinuit Romae. Cruciatus, & mortem similiter ab Infidelibus perpetiuntur Evasii comites Projectus, & Mallianus, quorum Reliquias Natalis consocius, ac divina quadam providentia superstes una cum Beati Evasii corpore in urnam recondi curavit. Postmodum *Industrienses* Cives Sacros Cineres in D. Laurentii praedictam Aedem repositos voluerunt, relicta usque tunc columella, quae martyrii locum, ubi Evasii caput amputatum est, designet. Duos porro fuisse Evasios, Astensis Ecclesiae Episcopos ambos, & Sanctitate claros, nemo ambigere debet, quorum primus (& hic noster) martyrio decorus; alter Confessoris tantum nomine insignis extat. Discrimen hoc in medium

medium afferunt, tum Abbas Ughellus, qui Balianum arguit, quod duos Evasios confunderet; tum Philippus Malabayla, & Paullus Britius Nobilis Albensis; tandemque Fulgentii duo Alghisius, & Aemilius Augustiniani Casalenses, qui omnem profecto dirimere quaestionem conantur. Etenim probant utrumque Evasium extitisse: alterum martyrio functum ante Luitprandum Longobardorum Regem; alterum Confessorem dumtaxat appellatum: at ille primus; hic septimus Astae urbis Praesul sedit. De Divo Martyre Evasio sic scribit praelaudatus Ughellus. *Pro Christi fide illustrem subiit palmam Martyrii die prima ineuntis Decembris non longe a Sedula oppido, cui postea de nomine Sancti Evasii, Casale Sancti Evasii fecerunt.* Concordat Martyrologium Romanum sub ipsa prima Decembris die. Item Laurentius a Sancto Petro de Beati Evasii Episcopi martyrio egit. Hinc Astenses, instaurato Templo, Inscriptionem hanc posuerunt, videlicet.

Malliano Diacono de Industria,
& Sancto Evasio Episcopo Astensi
Cives
in honorem Mariae Virginis; dejecto Fano
junoni dicato
Templum erexerunt,
quod temporis jactura dirutum est
Anno MCCCXXIII.

De Sancto Projecto Diacono Industriensi, ac Beati Evasii Discipulo scribit Ferrarius in antiquo suo Martyrolo-

tyrologio: *Casali in Liguria Sancti Projecti Diaconi, & Martyris*. At de Divi Natalis Episcopi Evasii Socio, nihil ex monumentis compertum est. Itaque non solum Casalenses Cives, sed totius Montisferrati gentes sacra Evasii reliqua in Cathedrali Ecclesia, excelsoque loco in Altari marmoreis statuis exquisite sculptis, ceterisque episliliis, & coronide extructo, reposita venerantur, & colunt; Casalensis enim urbis ejusque Diaecesis tutelam perennem, firmumque regionis praesidium in adversis rebus singuli beneficentissimum Martyrem Evasium Patronum experiuntur: ex quo certe uno, tum publica, tum privata salus, atque incolumitas derivatur. Hinc, & finitimi etiam populi, praesertim Burgenses apud Vercellas quotannis Casale petunt, & votum perenne Divo Evasio Martyri persolvunt. Hisce porro sacris Cineribus Casalensis Civitas deplorabili utique Fato olim orbata est: at vero divina tandem ope, & ipsius Beati Evasii munere iisdem redintegrata. Hanc Historiae partem ita narrat Ghilinus. *Quum esset Civitatis Alexandrinensis Praetor quidam Nicolaus Adingus, Alexandrinenses foedere associati cum Mediolanensibus, Vercellensibus, ac Derthonensibus, Exercitus inde Summo Duce assumpto Thoma Sabaudiae Comite, ad secundam mensis Augusti diem, Anno MCCXV. Casalense Oppidum occuparunt, quod saevo quidem modo depopulati sunt, neque militum ferocia in temporaneas tantum res se se convertit, quinimmo in Sanctorum Martyrum reliqua Evasii, Natalis, atque Projecti se prorsus obtrudit, &*

una

una cum ingenti aliarum ſupellectilium praeda, ſacra corpora Alexandriam novam urbem tranſtulerunt. Mirum in modum de rapina laeti profecto erant; ſed de victoria male parta, ſacriſque ademptis manubiis non tam inſolenter gloriari debuiſſent. Solet enim juſtus, ac immortalis Deus, ut gravius homines ex rerum commutatione doleant, quos pro ſcelere eorum ulciſci velit, his ſecundiores interdum res, ac diuturniorem impunitatem concedere. Quapropter ſub Anno MCDIII. famigeratiſſimus Facinus Canis Caſalenſis urbe Alexandrinenſium potitus eſt, coegitque Cives ad Sacra Martyrum depoſita Evaſii, Projecti, & Natalis reſtituenda, quae in hoſtium manibus, ac poteſtate, ſine reſignandi ſpe, fuerant Annos CLXXX. Hic quidem eſt ſtrenuus Facinus Canis, ingenio, & manu promptus, ac celeberrimus Aciei Praefectus, de quo Blondus, Sabellicus, & Corius verba ſplendidiſſima faciunt. Hinc Kiriander Hoeningenus, Leandri Alberti Latinus Interpres: ***Facinus Canis, manu, armiſque ſtrenuus, ſua tempeſtate famam, & exiſtimationem egregii Ducis habuit.*** Sacros itaque Cineres in Sancti Martini pagum transferri Facinus juſſit, ac inde poſt decimum quartum diem, ſolemni pompa in eorum antiquum, & priſtinum locum reponi mandavit. Quum autem uſque ab Anno MDXXV. Caſalis Communitas Nobile, ac decorum Altare in Cathedrali Eccleſia erigere ſtatuiſſet, in Divi Evaſii Civitatis Patroni honorem, ex voto nimirum habito, peſtiferae contagionis tempore;

pore;

pore; sub Anno MDLXIII., Proconsulibus Joanne Antonio Carretto, ex Saonae Marchionibus, & Joanne Vincentio Papalardo, interveniente urbis Casalensis Vicario Paulo a Valle Jurisconsulto clarissimo; decreti sunt pro istius Rei expeditione Galeottus Carrettus Principis Consiliarius, Joannes Piccus Civitatis Commissarius Generalis, Fassonus de Coniolo, Joannes Guilielmus Sannazarius, Joannes Augustinus Ingenierius, Dominicus Nanus, Franciscus Bellonus, Joannes Augustinus Marius, ac Tomerus de Ponte, qui peritissimum virum Augustinum de Bustis, perinsignis Mediolani Basilicae Architectum accersiverunt; & Opus absolutum est sub fine praedicti Anni MDLXIII. Hinc ponenda sequens Inscriptio erat, quae licet novam urnam, vel marmoreum innuat sepulcrum, quod nondum extructum est; attamen non omittendam eam esse censemus.

Quum Beatus Evasius Beneventanus
Episcopus, & Martyr,
Natali, & Projecto Sacerdotibus viris
apprime Religiosis comitantibus,
perversi Arii presbiteri Alexandrini
dogma purgaturus advenisset;
hic in Sacello Divi Laurentii,
& loci, ubi lapidea Columna
erecta manet,
ab Arii Sacerdotibus capite obtruncatus est,
eique hujus Casalensis Urbis

Di-

Septima:
Divino decreto Patrocinium,
& Protectio est demandata.
Quod quidem pientissimum munus
Cives acceptum ferentes
ejusdem Martyris Ossa, & Cineres,
hoc insigni exornarunt sepulcro.
Antonio Guiscardo, & Oliverio de Capellis
Proconsulibus.
Anno salutis MDLXIII.
Calend. Decembr.

DE BERNARDINO THEBALDESCO ROMANO,

Casalensis Ecclesiae Episcopo Primo.

Dissertatio VII.

GUilielmus Paleologus, Montisferrati Marchio XXI. & hoc nomine VI., de Casalensibus optime meritus, ut non tantum dilectae Sancti Evasii Civitati quotidie decus in temporaneis rebus augeret, sed in spiritalibus etiam Urbem singulari beneficentia illustriorem redderet; praemisso ad Summum Pontificem Romanum Fratre suo Theodoro Cardinali Paleologo; a Sixto IV. Papa consequitur, ut Casale Episcopali Dignitate clarescceret; quemadmodum ex litteris Apostolicis

ſtolicis jam ſupra enunciatis apparet. Electus itaque in primum Caſalenſis Eccleſiae Antiſtitem eſt Bernardinus Thebaldeſcus, Petri filius, & ab inclyta Urſina gente inter Romanos Proceres ortus. Is Caſalenſis Baſilicae Canonicus primo adſcriptus, tum morum integritate, tum eximia virtute, & praeſtanti ſanguinis nobilitate illuſtris, incredibili exultantis Populi laetitia, Epiſcopali Inſula decoratur. Quum autem aetatis ſuae annum vigeſimum nondum expleret, ſicque Sacris adhuc Ordinibus initiatus non eſſet; Romanus Pontifex, Rerum Eccleſiaſticarum in Caſalenſi urbe, ac Diaeceſi Adminiſtratorem eumdem nominat Thebaldeſcum, uti ex Diplomatibus Sixti IV. jam adductis manifeſtum eſt; donec ille ſeptimum ſupra vigeſimum abſolveret Annum. Guilielmus interim Marchio, ut pompa de hac re ſplendidior utique redderetur, acceſitis totius Provinciae nobilibus viris, tum Praeſidibus, locorumque Magiſtratibus vocatis, qui tantae rei omnes intereſſent; curavit inſuper, ut Matthaeus de Capitaneis Novarienſis, Epiſcopus Alexandrinenſis, Chriſtophorus de Blandrate Servita, Senogalliae Antiſtes, & Joannes Jacobus Columbus de Cucaro, Bethleemi Praeſul, Caſale convenirent. Singulorum itaque facto conſeſſu, & ſilentio, praeſentibus item Guilielmo, & Bonifacio Paleologo Marchionis fratre, Armorumque Praefecto, Apoſtolicae leguntur Litterae, ab Evaſio Guiſcardo Marchionis Cancellario: quo habito, Andreas de Novellis Tridinenſis, & Eccleſiae

Caſa-

Casalensis Archidiaconus, Tabularum publicarum stipulationem fecit. Quo autem deflagraret amore, & zelo in suas recenter commissas oves piissimus Pastor: quo insuper vehementiore desiderio percuperet, ut in primis Christi vera Fides, & Catholica Romana Religio in dies perfectionem susciperet, significari quidem verbis non potest. Certum enim est, hunc solertissimum Praesulem una cum optimo Principe Guilielmo Marchione, egregiam sane navasse operam, ut Aedes sacrae vetustate, aut incuria collapsae, vel minus decenter constructae instaurarentur, vel etiam ex integro excitatae haberentur. Enimvero parum decoris sibi esse Paleologo videbatur, quantumvis in Politia, ac in Re militari ceteros sui temporis sapientes Principes, ac strenuos militiae Duces facile antecelleret (utpote qui a Galeatio Maria Sfortia Mediolanensi Duce sub Anno MCDLXXV. Exercituum Praefectus cooptatus est), si ad ea omnia, quae ad Christianam pietatem, & orthodoxam Religionem attinent, ex animo non incubuisset. Perennis quidem istius Herois memoria extabit in Casalensis Coenobii, ac Templi Dominicanorum instauratione; quamobrem ad Principis pientissimi exemplum permoti Cives, in hac magnifica Ecclesia, Altaria cum Imaginibus venusto ornamento circumdatis extruxerunt. Gaudio interim praegestiebat Casalensis Clerus, quum optime agnosceret, quam novus dignissimus Praesul nulli labori parceret, quam suae demandatae Ecclesiae, ac Diaecesis nego-

tia,& munera sedulus obiret, praestantissimoque Principi morem gereret. Quocirca, & ipso Antistite Thebaldesco annuente, Guilielmus voluit, ut rigorosioris etiam Observantiae Regulares, & Religiosi viri Casali moram agerent, itaut salutare cunctis exemplum praeberent, aliaque ad animos rite, & sancte imbuendos suppeditarent. Propterea sub Anno MCDLXXVI. Heremitani Sancti Augustini Fratres, Congregationis Lombardiae appellati, Sanctae Crucis Ecclesiam, & Domicilium obtinuere, Principem ad hoc suadente Francisco Picco nobili Casalensi Augustiniano; quum jamdudum ab anno usque MCCCXXVII. Augustiniani Ordinis Conventuales hunc locum tenuissent. Eamdem vero Sanctae Crucis antiquam Aedem usque ad Annum MCCXLII. Fratres ex Humiliatorum Instituto possederunt. Moniales item ejusdem Ordinis Sancti Marci Ecclesiam tenebant, quae deinde instaurata, Divo Bartholomaeo Apostolo dicata est, ibique Augustiniano habitu, & regula susceptis, Monialium Asseterium rursus firmatur. Illis quoque temporibus mulieres quaedam piae, tertii Ordinis Dominicani Institutionem Casali amplectuntur, ex quo Tertiariae Virgines dictae; impellente, pieque suadente Pometta de Buzzellinis: quocirca multa iisdem impertivit privilegia Guzmani Ordinis Magister Generalis Leonardus de Florentia, ut ex ejus Litteris constat. Sub Anno MCDLXXVII. antedictae ordinis Humiliatarum Moniales, strictiorem Beati Augustini normam, habi-

habitumque suscipiunt, illarum Antistita Bartholomaea de Bazanis nobili Casalensi annuente. Ut autem ad integerrimum Principem Guilielmum Paleologum revertamur, quum is nihil potius, quam pietatem in Deum haberet, & in pauperes summa quoque charitate praestaret, Hospitale sub Sanctae Mariae Gratiarum nomine instituit; tum inde commodis omnibus, necessariisque proventibus stabilivit. Mox ad Annum MCDLVIII. a Pontifice Sixto IV. impetravit, ut Nosocomio Romano Sancti Spiritus Casalense hoc aggregatum esset, ubi infirmi pauperes curantur, & infantes expositi excipiuntur. Sed non tantum illis temporibus, verum etiam multo ante Gilielmus Marchio pietatis suae argumenta sane dederat luculenta; siquidem ad Annum MCDLXXVI. (postquam Casalensis urbis ampliatum est vallum, muris firmioribus, & propugnaculis Civitas ipsa tuta, & communita) suburbanum domicilium pro religiosis fratribus Franciscanis, vulgo Reformatis, seu de Strictiore Observantia dictis, largiter excitari jussit, quorum Ecclesia Beatae Mariae Virginis Angelorum Numini dicata est. Majoris vero momenti habentur, quae inde ab hujus Principis munificentia consecuta sunt; nam Anno MCD LXX. ex Praedicatorum Ordine Dominicanis Fratribus extructa fuit Sacra Aedes vere magnifica, & splendida, tum Coenobium; ex voto scilicet, quod Divo Patriar-

chae Dominico Guilielmus habuerat pro suscipienda prole, si aeterno providenti Deo ita placuisset, ab Elisabetha Maria ejus secunda conjuge, Ducisque Mediolani sorore. Itaque humanissimus Princeps singulari quidem in Deum, ejusque cultum fervore accensus (quo & universus Clerus, ac in primis optimus Praesul Thebaldescus, aeque incendebantur) amplissima a Pontifice privilegia, tum Casalensi Basilicae, tum Episcopo, ejusque successoribus adipiscitur: inter quae adducta jam, ac descripta translatio locorum, quae sub Marchionatus Montisferrati temporali jurisdictione extabant, ad Casalensis Antistitis obedientiam redacta, una cum eorum territoriis, districtibus, finibus, feudis, investituris, praeposituris, collegiatis, xenodochiis, nosocomiis, abbatiis, praebendis, & cujusvis generis beneficiis. Ob cujus gravissimae rei memoriam, elegantissima quidem a Benvenuto Sangeorgio Inscriptio sequens affertur.

Sixtus IV. Poutifex Maximus
Ecclesiae Dei, Dignitatique
Marchionum Montisferrati consulens,
Casale, olim vicum
ab Guilielmo Montisferrati Marchione
iu Oppidi formam redactum,
jure donavit Civitatis, & Sacris;
ex vicinis Episcopatibus sumpta Diaecesi,
ut inde Ager finitimus
leges, nundinas, forum, ceremonias
petat,

petat, habeatque.
Quod Pontificis benignitas,
immortalisque providentia Theodori
S. R. Ecclesiae Cardinalis Sancti Theodori,
& Guilielmi Principis fraterna virtute
posterorum honori dedit
Anno MCDXXIV. Idib. Maii,
Pontificatus sui Anno III.

Urbs equidem Casalensis huic Sixto IV. Summo Pontifici beneficentissimo summopere debet, cujus a Ruvere Saonensi Familiae germen Casali nunc insitum est, nimirum in Montaboni Marchionibus: de qua progenie illustrissima meritas quidem laudes epice instituit nobilis, ac eruditus Comes Franciscus Octavius Magnocavallus patritius Casalensis, sumpta occasione nuptiarum, quae celebratae sunt a nobilissimis conjugibus Antonio a Ruvere, Montaboni Marchione, & Margarita Maria Liduina de Mossis. Porro Sanctae Mariae de Lucedio Abbatem nominandi praerogativa Guilielmo Paleologo ab eodem Summo Pontifice Sixto IV. data est, & confirmata, & quae ad subsequentes supremos Principes usque ad praesentem diem defertur. Praeterea gloriosissimus ille Princeps, perinde ac nondum satis benemeritus de Casalensibus esset Civibus, amoto ordinario huius urbis Judice, qui Consiliarius appellabatur; amplissimum Senatum, & ejus Supremum Praesidem in Casalensi urbe denuo collocat:. qua de re Sancti Evasii Casale, totius Montis-

ferrati

MCDLXXXII., quum Canonici Regulares Fezulani locum Sanctae Mariae in Crea ob Bellorum furorem, ac vastationem deseruissent, introducti sint Fratres Servitae: tum his quoque alio demigrantibus, Canonici Regulares Lateranenses usque ad praesentem diem locum adipiscuntur: neque tam Principis assentientis, quam Praesulis Thebaldeschi annuentis pietas satis umquam demiranda est, qui unanimi certe consensu in omnia, & singula ad sincerum Dei, Mariae Virginis, & Caelitum cultum spectantia pro viribus incumbebant. At proh dolor! sequenti Anno MCDLXXXIII. Guilielmus Paleologus praelaudatus inevitabili Fato correptus diem obiit ultimum pridie Calendas Martias, cujus corpus in Divi Francisci Templo humatum est: eximia quidem laude dignissimus Princeps, qui summe egregia in dies meditabatur, propria quidem liberalis Principis, atque magnanimi; qui post Bellum in hac Montisferrati beatissima regione prorsus deletum, post initum cum Mediolanensi Duce foedus; post jampridem a Casalensi urbe, ac ejus ditione diram contagionem expulsam: post civilis odii saevitiem fugatam, post inde famem singulari largitate dejectam, illa omnia, quae Populorum tranquillitatem, expetitam diu pacem, concordiam, aureumque Animi otium conciliarent, exhibuit, vivensque impertivit. Extat inter cetera istius nobilissimi Principis monumenta, naturalis Effigies, quae illius debitam excitat recordationem, in magnificae scalae dextero pariete Coenobii Casalensium

sium

sium Dominicanorum depicta, atque locata cum hac Inscriptione.

Guilielmus I. Marchio
Paleologus.
Cujus pietate insigni Aedes istae
Divo Dominico, ejusque Ordini
extructae;
In obsequii, gratique Animi argumentum
Imago, & memoria proponitur, servatur.

Hic autem Princeps (de quo commendatissima sane verba Historia facit universa) Joanni Paleologo fratri in dominium Montisferrati successit; ac de utroque Marchione ita Leander Alberti Bononiensis, ex latino ejus interprete Kiriandro Hoeningeno: *Joannes, & corpore venustus, & eloquens, ac liberalis, multisque virtutibus ornatus fuit, qui sine liberis decedens, successorem habuit Guilielmum fratrem, excellenti item virtute virum, praecipueque magno Armorum robore praestantem: Quapropter a Scriptoribus in primis Italiae totius illorum temporum Belli Ducibus annumeratur. Confecta jam aetate; quietem capessens, animum, ad Religionem, ut alter Numa, & Sanctitatem convertit. Plurimum Casalensem Urbem auxit, moenibusque firmis consepsit.* At vero laudabilis Principis zelum imitatus, & in omnibus exemplum secutus piissimus Praesul Thebaldescus, pro viribus credito sibi Gregi, atque dilecto operam dabat eximiam; eidem Episcopo adsistente Bartholomaeo Carena Generali suo Vicario, jampridem Evasianae Basi-

licae

licae Canonico; hinc Andreas de Novellis hoc munus obivit, ejusdem Ecclesiae Archidiaconus; de quo fit mentio in Erectione, ac Dotatione Capellae in Ecclesia Sancti Petri Lù sub Anno MCDLXXVIII. Sodalitium porro Divi Michàëlis; & Sodalitium JESU, sub Anno MCDXCIII. pietate insignia reddebantur. Jam vero non tantum mares ex laico, & saeculari ordine in Dei cultum, pietatem, perfectioremque Christianam Religionem Casali in dies ferebantur; sed & faeminae, prout devotus earum sexus ad singularem Sanctimoniam ipsas induxerat. Enimvero eodem Anno Moniales sub Divi Benedicti Regula, & habitu extra Casalensem urbem in loco, qui vulgo mulierum Arx appellatur, moram agebant, Sanctae Mariae Magdalenae Ecclesiam, & annexa occuparunt, septumque Domicilium sibi constituerunt: tum Institutum, & habitum Divi Francisci, Divaeque Clarae humiliter susceperunt. Addita sunt illis bona feudalia, a Benedictinis Monialibus ante possessa, quae cum amplissimis clausulis a Margarita Paleologa Guilielmi VII. matre, Anno MDLXV. confirmata sunt; hinc a Duce Vincentio Gonzaga, Anno MDLXXXIX., a Ferdinando, Anno MDCXX. a Carolo I., Anno MDCXXXV. recognita; & sic deinceps usque ad praesens tempus rata, atque firmata. Illud autem Monasterium, in quo Sanctimoniales antiquitus convivebant, a quodam Guilielmo, ex Alerami Saxonis nepotibus orto, sub Anno MCLXVII. constructum fuit, & mox ordinis Sancti

Benedicti Virgines introductae fuere. De hoc loco fit mentio ab Aurelio Cusano, qui modum describit, quo piissima Matrona, Bonifacii Marchionis soror, sub Anno MCCVII. in istud Monasterium ingressa est, eamdem Loterio Vercellarum Episcopo pie dirigente. Ut vero ad zelantissimum Pastorem Thebaldescum sermonem nostrum conferamus; is, egregia, a qua derivabat, prosapia, doctrinae praestantia, & morum in primis probitate cognita, atque perspecta, Clerum etiam Casalensem, dignitate, ac nominis fama, inter ceteros Insubriae, atque Liguriae Ecclesiasticos coetus eminentem faciebat. Quapropter Sancti Evasii Basilicae Julius Papa II. ex praelaudata Saonensi a Ruvere familia ortus, Ecclesiam Sanctae Mariae in Sancti Georgii castro una cum Beneficio, eidem Clero libenter addixit. At ineunte Anno MDVIII. Moniales tertii Ordinis Sancti Dominici, de quibus verba supra fecimus, sacrum sibi Recessum, & Ecclesiam adsiscunt, & ex ipsa Paleologorum Principum antiqua domo claustra ponunt, atque aedificium absolvunt: quare unitim locatae, votis solemnibus adstringuntur: ad hoc pie instantibus, ac lacessentibus germanis Sororibus, Nicoletta, & Ruffina de Salmasiis Casalensibus; quarum Institutio, votorumque professio sub Anno MDXXIX. a Clemente VII. Mediceo asserta est. Nunc venustiore forma, & spectabili eurithmia sacra Aedes noviter constructa, atque depicta cum eminentiore medio Obelisco conspicitur, & Sanctae Mariae Virgini ad

Coelum

Coelum Assumptae dicatur. Hec igitur evenerant Episcopi Thebaldeschi tempore, cujus consensus ad hujusmodi Opera, Christianam pietatem redolentia, facilis sane erat: qui optimus Antistes quum jam senesceret, suaeque Casalensi Ecclesiae per triginta annos praesideret; in Officii administratione, atque regimine Coadjutorem habuit Joannem Georgium Paleologum, de quo sequentem Dissertationem habebimus. Vergente autem Anno MDVI. Bernardinus de Gamberiis nobilis Casalensis, & Episcopus Cavalicensis moritur, cujus sepulcrum, cum insculpta superjacentis Praesulis effigie extat in S. Evasii Basilica cum Inscriptione sequenti.

Bernardini Gambertae
Cavalicensis Episcopi,
Innocentii VIII., & Alexandri VI.
Pontificum Cubicularii, & Subdiaconi
Ossa.
Vixit Ann. L. Obiit ann. MDVI.
XIX. Novembr.

Deinde sub Anno MDVIII. Sanctae Inquisitionis Tribunal ad haereticam pravitatem coercendam Casali introducitur; ac primus Inquisitor Thomas a Tabia celebris Theologus recensetur. Tandem aetate, mentisque laboribus primus noster Antistes Thebaldescus confectus, vitam cum morte commutavit Anno MD XVII. Idibus Februarii: vir quidem mirifica non tantum pietate, sed scientia, atque omnimoda virtute praeditus; de quo Acta ipsa Concistorialia dignam faciunt

ant mentionem, ut Ughellus testatur. In Casalensi Cathedrali Ecclesia marmoreus extat Tumulus cum inscriptione sequenti.

Bernardini Thebaldeschi
Patritii Romani
Reliquum.
Vixit annos LXII.
XLII. Episcopali Infula decoratus.
Obiit autem MDXVII.

DE JOANNE GEORGIO PALEOLOGO

Casalensis Ecclesiae Episcopo Secundo.

Dissertatio VIII.

PEtro Thebaldesco Romano jam defuncto, Episcopalem Casalensem Sedem tenuit Joannes Georgius Paleologus, qui antea Episcopi primi viventis, ut supra innuimus, suffraganeus erat. De hoc autem Praesule haec ita reponit Ughellus: *Joannes Georgius Paleologus, filius Bonifacii V. Marchionis Montisferrati, & Mariae filiae Despotis Serviae. Is Theodori patrui Ecclesiastica secutus vestigia Ecclesiasticam quoque vitam profiteri constituit, Lucedii opulenti Coenobii Abbas Commendatarius factus, itemque Prothonotarius Apostolicus, a Julio II. Summo Pontifice, Bernardino Thebaldesco Coadiutor ascitus*

tus est cum futura spe successionis, Anno MDX. XI. januarii. Mortuo inde Guilielmo VI., Bonifacius V. Paleologus frater in Casalenses, & Montisferrati Provinciam dominatus est, qui fraternam aeque pietatem aemulatus, beneficus quoque Princeps voluit appellari: pro cujus debita, sibique merita memoria, naturalis extat effigies illius depicta in Dominicanorum Fratrum Casalensi Coenobio, ad Guilielmi VI. prospectum cum hac Inscriptione.

Bonifacius Marchio Paleologus,
Quem Coenobium Casalense
Ordinis Praedicatorum
exhibet oculis,
Guilielmi fratrem Confundatorem
piissimum,
mente, & corde perpetuo retinet.

Hic itaque Princeps Anno MCDLXX. in uxorem duxit Helenam Comitis Pontejurae filiam, qua paucis mensibus cum viro suo vitam agente, & fato sublata, Anno MCDLXXXV. alteram sibi nuptam habuit, Despotis Serviae filiam: quo anno Blanca Guilielmi VI. filia Carolo Sabaudiae Duci desponsata est. His etiam temporibus Bernarda piissima faemina, & antedicti Guilielmi Marchionis uxor, morte corripitur, & in Paleologorum sepulcrum conditur. Casalenses ergo Cives eam, quam antea consecuti fuere a Guilielmo VI. Marchione in temporalibus, & a Thebaldesco Praesule in spiritalibus quietem, & pacem, eamdem omnino retinue-

runt,

runt, succedentibus Bonifacio Principe, & Joanne Georgio Antistite: de quorum primo sic Leander, Hoenningeno Interprete. *Successorem moriens Guilielmus cum totius populi luctu absque liberis fratrem habuit Bonifacium jam senem, nulla parte prudentia, humanitate, liberalitate, ac armorum usu inferiorem. Quapropter mutatum ideo Principem sibi Monferratini non putavere, quamquam imago, ac species hominis (procera enim valde statura erat, ac viribus par) alia subiisse videretur.* At sollertissimus Pastor Joannes Georgius, sanguinis propagine, & morum prudentia clarus, non tantum demandatae sibi Ecclesiae enixe indulgebat, verum etiam omnibus, & singulis illis rebus, quae in laicis etiam, & saecularibus personis spiritali progressui esse comperisset, operam dabat. Quapropter habitum Confratrum Divi Petri Apostoli instauravit, ac iisdem gratias, & privilegia a Summo Pontifice impetravit. Adjunxit insuper Ecclesiae Sanctae Mariae in loco Creae Paraecialem Ecclesiam Pontisturae (accepta jamdudum sub Anno MCCCXVIII. ab Episcopo Vercellensi altera Serralongae Paroecia). Verum Paleologus Praesul, quum octo annos suam Casalensem Ecclesiam rexisset, Episcopale munus resignavit Anno MDXXV. die XII. Januarii; ut scilicet Dominii rebus (sic urgente temporum necessitate,) curis jam Ecclesiasticis depositis, melius interesset. Quare eodem Joanne Praesule instante, promotus est ad Casalensem infulam Bernardinus Castellarius, de quo sequentem Dissertationem instituemus.

DE

DE BERNARDINO CASTELLARIO

Caſalenſis Eccleſiae Epiſcopo Tertio.

Diſſertatio IX.

Reſignata Epiſcopali dignitate a Joanne Georgio, ejuſdem Eccleſiae Antiſtes ſucceſſit Bernardinus Caſtellarius, vulgo *dalla Barba*, Civis Caſalenſis, qui per ſe poſſeſſionem inivit Anno MDXXV. Die XX VII. Februar., quo tempore Confratres S. Petri Martyris Oratorium ſibi conſtituunt, procurante Marchione Vincentio Balliano nobili Caſalenſi; apud Venetorum Rempub. Annae de Alanconio Montisferrati Regentis legato. Eodem Anno Vincentius Boverius Caſalenſis Epiſcopus Nolae, conſentiente Caſtellario, S. Mauritii Eccleſiam in finibus Gonzani conſecrat. Habuit autem Caſtellarius in ſuum Generalem Vicarium praeſtantiſs. Virum Rolandum a Valle, cui ſub Anno MDXXIX. data eſt a Clemente VII. Summo Pontifice, & commiſſa executio, ut Moniales jam Tertiariae Divi Dominici (quod ſupra innuimus) clauſtra ingrederentur, & ſolemnia emitterent vota. Hiſce porro Monialibus domos ipſas Marchionales ceſſit praelaudata Alanconia, quae Guilielmi VII. Paleologi mater fuit: cujus quidem Principis aeque ac illa Patris, & Patrui in Caſalenſes Beneficentia manif[illegible]tca liberalita-

tem

tem ipsarum lapis marmoreus praebet, ubi ad Casalensis Ecclesiae Dominicanorum Portam a latere dextro, sic legitur Inscriptio.

Voti compotes effecti,
ac prole, qua caruerant, divino munere
suscepta,
Guilielmus, Bonifaciusque
Montisferrati Marchiones;
Templum, Xenodochiumque
Fratrum pie degentium
Divo Dominico deprecatori,
Praedicatorum Institutori
dedicarunt;
Quod Guilielmus VII. Marchio
absolvit
Anno a Virginis partu MDVI.

Interim eadem Anna Alanconia regente, sub Anno MDXXVIII. Fratres regulares Carmelitae, qui Mantuanae Congregationis dicuntur, in Casalis Suburbia introducti sunt; mox illis ad praesentem usque diem data est Paroecialis Sancti Hilarii Ecclesia. Ut autem ad juniorem Guilielmum Principem sermo rursum habeatur; de hoc ipso ita Kiriander, Alberti interpres. *Guilielmus, quum animi, tum corporis dotibus praestans fuit. Etenim & sapientia, benignitate, magnificentiaque pollebat: ac item mirifico corporis vigore, armisque tractandis agilitate; cujus rei spectabilis documenta, tam in Italia, quam Francia dedit: ... equestribus perpetuo victor.*

Moritur

Moritur aetate florentissima Anno MDXVIII. Filium is reliquit Bonifacium hoc nomine VI., qui fatali modo perculsus, prima ineunte aetate e vivis tollitur; de quo idem Hoeningenus ita scribit. *Anno MDXXX. hic Bonifacius Marchio equestri certamine cum alio concurrens, acerbissimo fato, miseroque plane casu, invicem impingentibus equis, & magna vi lapsis; equus, a quo vehebatur, ingenti mole superincidens, praecordia juvenis rupit, ex quo animam protinus efflavit. Erat formae decorae, venustus, affabilis, splendidus, liberalis, mirifica virtutis indole, ac spe praesertim autem militari*. Post ejus itaque interitum Joannes Georgius Paleologus patruus, clericali veste abdicata (summo Pontifice id concedente) Principatum suscepit, & ad Caroli V. Imperatoris arbitrium in matrimonium sibi jungi constituit Anno MDXXXIII. Juliam de Aragonia, Friderici Neapolis regis filiam, ne stirps Paleologa extingueretur. Verum, quum nova sponsa ad Casalensem urbem appropinquaret, certior facta est de dubia viri sui valetudine. Hinc, quum de Serenissimae Sponsae adventu nobiles Cives (inter quos Episcopus Castellarius, Dominicus Solinus Praesul Aquensis, Guilielmus Sancti Georgii Comes, Senatus Praeses, Rolandus a Valle, Joannes Piccus, Carolus Montilius, Franciscus Scotia, Bassianus de Bazanis, & Bonifacius Grassus celebris Jurisconsultus) laetabundi ad Marchionem ingredi perciperent, morte ademptum Principem intellexerunt: ideoque ex ejus obitu sub Anno MDXXXIV

L Paleo-

Paleologorum in hoc Joanne Georgio propago, quae Montisferrati dominio magna cum laude potita est, intercidit. Ut vero ad Castellarium Praesulem sermo traducatur; is, quum quattuor annos Casalensem Ecclesiam administrasset, ab eo munere se abdicare contendit in gratiam Hippolyti Cardinalis Medicei, de quo post hanc Dissertationem verba faciemus. Duobus tantum annis inde exactis Praesul Castellarius ad Casalensem sedem rediit, itemque retento spiritali regimine, ex Pauli III. Summi Pontificis indulto, Puteolano gregi Pastor praeficitur, ad quem Episcopatum nominatus est a Philippo II. Hispaniarum rege, qui Castellarium Antistitem in paucis dilexit. Deinde post biennium, *stimulante fortasse conscientia* (ut scribit Ughellus) ad pristinam Casalensem Ecclesiam revertitur. Hinc egressus, & Bononiensi prolegatione egregie functus, Anno MDXLIII. pro Sancta Sede Viterbii Gubernator efficitur, in qua urbe diem suum obivit ultimum: Vir utique ingenio, & singulari, sagacique prudentia praeditus, ac de Apostolica Romana Sede benemeritus; utpote qui Anconae in Piceno Praeses constitutus, ita, vel invitis Civibus persuasit, eosque mollivit, ut una cum Aloysio Gonzaga Pontificii Exercitus Praefecto, Arcem Anconitana in urbe excitari fecerit; unde ora illa maritima ab infestissimis Piratis, ipsaque Civitas tutissima facta est: tum vero tota Piceni Provincia hoc modo Romanae Pontificiae potestati omnino addicta; qua de re, nisi Castellarius morte correptus esset,

jam

jam ad meritam Purpuram certe pervenisset. Quod si quis inconstantem fortasse hominem ausus umquam sit hunc Praesulem appellare; ignorabit profecto necessarias quodammodo in hac Rerum universitate vices, quibus honestissimi viri (invidia, ceterisque vitiis uni Virtuti malignantibus, atque obtrectantibus) praesertim subjectari quotidie videntur. Etenim ea erat fere illorum temporum constitutio, & ratio, ut integra pace, ac vera tranquillitate nemo bonus in patria frui posset. Postquam autem Castellarius ex Philippi Regis, ut diximus, electione, Puteolanus Antistes cooptatus est, sub Anno MDXXXIX., ac inde ad pristinam Casalensem Sedem reversus, non quidem ex animo, sed jubente Pontifice, Bononiam petere, ibique Prolegatum agere coactus est. Porro ineunte Anno MDXXXVII., quo tempore Cardinalis Mediceus jam Episcopatum Casalensem resignarat, zelantissimus noster Praesul incidit in Civium simultates, odia, & seditiones; quandoquidem inter Caesarianos, & Gallicos saeva contentio, ac discordia intercesserat: quamobrem Antistes ipse a Pontifice Summo accersitus, Romam profectus est, substituto hinc delegato Apostolico, qui Casalensis Episcopatus res administraret, Francisco de Trojanis, Sanctae Mariae de Platea Praeposito. Sed morum probitate Bernardini Episcopi cognita, jussu Pontificis ad suam Ecclesiam laetus regreditur, ut constat ex Apostolicis Litteris Romae datis sub Anno MDXXXVIII., in quibus non mediocre sane, aut vulgare Elogium de

L 2 Prae-

Praesule Castellario reponitur. His etiam temporibus, coacti sunt Canonici, & Clerus Casalensis ad Decimarum Papalium solutionem; sed ope, atque praesidio Cardinalis Triultii, praedicti Canonici, & Clerus saecularis eximuntur, nec amplius iisdem attulit molestiam vis, ac pertinacia cujusdam Benedicti Franchini Ferrariensis Subcollectoris. Anno quoque, ut retulimus, MDXXXIV. a mera Philippi Regis Hispaniae liberalitate Puteolanum Episcopatum Castellarius adeptus est, ad quem se contulit, ut in illa feliciſſimà Italicarum regione Animi pacem securius foveret, neve suos Casalenses Cives odio, ne dicam miseria, tunc abjectos videret. Certum enim est deploranda fuisse adeo tempora, ut Casalensis Civitas necessitate, ac inopia perculsa, mutuari curaverit ab Ecclesiis argentea vasa, & in primis a Cathedrali, quae die quinta Junii Anno MDXLIV. argentea sua supellectilia commodavit urbi, Joanne Vincentio Guiscardo Proconsule, tum Conrado Mola, Evasio Bellono, Joanne Jacobo Guiscardo, Marco Antonio de Ponte, Joanne Antonio Bazano, & Vincentio Carena Consiliariis. Hoc eodem anno fulmen e Coelo delapsum est in magnam Turrim, quae (referente Alghisio) firmata erat in Sancti Evasii Templi medio, jamdudum ad Luitprandi Regis tempora constructa, & magnifico columnarum, ac fenestrarum ordine excitata. Haec inde sub Anno MDCXXXV. diruta prorsus est; ob ruinam perniciosissimam, quae majori Basilicae minitabatur. Itaque de

Ber-

Bernardini Castellarii persona, ac ejus gestis nonnisi laudes institui debent. Illum namque commendant sui Casalenses Cives, commendant Romani, Anconitani, Puteolani, Bononienses, ac Viterbienses, apud quos singulos gratissimus, & aequissimus fuit: laudant denique suimet integerrimi mores, & sanctissima, quam profitebatur, innocentia eumdem exornat: postremo singularis ejus animi fortitudo, qua omnia adversa constanter pertulit, jugiter ipsum concelebrabit. Decessit Episcopus Castellarius, ut innuimus, Viterbii Anno MDXLVI die XXVII. Junii, ibique corpus humatum est. Hujus Praesulis Vicarius Generalis invenitur Ludovicus a Turre; ut constat in Investitura concessa Joanni Augustino, & Fratribus de Turre sub Anno MDXLV.

DE HIPPOLYTO MEDICEO FLORENTINO

Casalensis Ecclesiae Episcopo Quarto

Dissertatio X.

Hippolytus Cardinalis ex Mediceo sanguine Florentiae ortus, resignante eidem Episcopatum, ut supra diximus, Bernardino Praesule Castellario, una cum Bonifacio VI. Paleologo Venetiis discedens. Casale

ſale advenit, hujuſque Eccleſiae poſſeſſionem ſuſcepit Anno MDXXIX. die XV. menſis Novembris. Ibi autem ſpiritalium rerum gubernium duos tantum annos habuit; ſiquidem Anno MDXXXI. eidem Bernardino Caſtellario denuo Gregem antea ſibi creditum detulit. Praeſul autem ille Mediceus progenie nobilis, ac virtutibus ſane illuſtris in Cardinalem Diaconum ſub titulo Sanctae Praxedis creatur (referente Onuphrio Panvinio) a Summo Pontifice Clemente VII., Avenioni jampridem Archiepiſcopus; mox Montisregalis item Archipraeſul conſtituitur, tandemque titulo commutato, Sancti Laurentii in Damaſo Diaconus Cardinalis nuncupatur. Quod autem ad Caſalenſis Urbis, ac Montisferrati ſaeculare dominium attinet, jam in Italia Paleologorum Principum ſtirps extincta erat, ac ultimus Marchio Joannes Georgius ſupremum diem ſuum, ut ſupradictum eſt, clauſit, cujus corpus in Eccleſiae Conventualium Franciſcanorum Choro reconditur. Noſtris temporibus Fratres Minores religioſiſſimi Caſalenſes, ut recordationis debitae monumentum erga beneficos Principes perenne firmarent, marmoreum lapidem egregie ſculptum cum Paleologorum trophaeis, inſigniis, ac ſtemmate reponi curarunt cum hac Inſcriptione.

Hic jacent Oſſa
Bonifacii, & Guilielmi,
necnon Bonifacii junioris,
& Joannis Georgii

Mar-

Decima.
Marchionum Montisferrati,
in quorum obsequium
Fratres Conventus
hunc novum lapidem posuerunt
Anno MDCCXIX.
XXIX. Augusti.

Interea sub Anno MDXXXIV. Carolus V. Imperator, quum in Italia, ac praesertim in Insubria ingentes militum copias haberet, sibi Montemferratum vindicavit, ac totius Provinciae Praesidem constituit Alphonsum de Leva Hispanum, qui Casali, tamquam in Metropoli urbe per tres fere annos sedit. Anno deinde MDXXXVI. Montisferrati dominium obtinet Federicus Dux Mantuae primus (ut Agnellus enarrat), cujus erat Margarita Paleologa uxor, quo etiam tempore Casalensis Civitas amplissimis Privilegiis a praelaudato Carolo V. Imperatore insignitur, ac totius Montisferrati caput efficitur, ut Leander Alberti scribit. Itaque Federicus Gonzaga Genua discessit (ibi enim forte aderat) ut ad hujus uberrimae Provinciae regimen illico proficisceretur. At vero Gallorum militum interventu (maximae nempe inter Carolum V. Imperatorem, & Franciscum I. Francorum Regem contentiones intercesserant) Casale obsessum, captumque est. Postmodum Avali strenui Ducis virtute, ac robore Urbs restituitur, non sine Gallorum, & Germanorum cruento conflictu, & multa caede; in quo praelio occubuit inter alios aciei Duces Hieronymus Mendocia, de quo vi-

ro

ro armis praeclaro in Casalensi Divi Dominici Templo Inscriptio haec legitur.

D. Hieronymus ex Mendocia Familia
Nobilis Hispanus,
Inter ceteros Duces armis strenuus
Sub Carolo V. Imperatore militans,
dum in certamine Casalis
viriliter pugnat,
Ictu ferrei lapidis jacti
Sorte percussus occumbens.
hic subhumari humiliter maluit
Anno MDXXXVI.
XXIII. Novem.

Paratis itaque rebus omnibus, populisque acclamantibus, ad hujus status possessionem pervenit Federicus die XXVIII. Novembris eodem Anno MDXXXVI., ac Principatum suscepit cum omnibus, & singulis praerogativis, quae tum ab Alerami Saxonis nepotibus, tum a Paleologis habitae sunt. Illis autem temporibus Episcopus Castellarius Romae commorabatur, ut supra exposuimus; & cognita ejusdem animi integritate, Casalensi Ecclesiae restituitur, & a cunctis bonis commendatur. De Cardinali Mediceo Praesule hic loci non multa reponimus, ob exiguum sane tempus, quo Casalensem sedem Episcopus occupavit, nova facta resignatione Bernardino Antistiti Castellario, de quo jam supra locuti sumus.

DE

DE BERNARDINO DE CRUCE MEDIOLANENSI

Casalensis Ecclesiae Episcopo Quinto.

Dissertatio XI.

HAbito de optimi Praesulis Bernardini Castellarii in Viterbiensi urbe obitu infausto nuncio, Casalensis Cathedralis Ecclesiae Canonici, ut in sede vacante fieri solet, Ludovicum a Turre Jurisconsultum, Sancti Evasii Canonicum, ac defuncti Episcopi Castellarii locumtenentem, in Capitularem Vicarium eligunt. Anno autem MDXLVI. Casalensis Ecclesiae Antistes a Paulo III. Summo Pontifice designatur Bernardinus de Cruce Ripae Sancti Vitalis Mediolanensis, intimi Romani Pontificis Cubicularius, & Sancti Petri Basilicae Canonicus. Anno ut supra, die XXVI. Mensis Maii Episcopali Dignitate insignitur, sedisque possessionem accepit die XX. Junii. Duos dumtaxat annos cum demandato sibi Grege Pastor moram egit; nam Casalensem Ecclesiam resignavit, ut in Astensi urbe Praesul sederet: postmodum Novocomensi Infula decoratur. Abbas Ughellus de hoc Antistite sic scribit. *Bernardinus de Cruce a Ripa Sancti Vitalis Mediolanensis, translatus est ad Episcopatum Astensem Anno MDXLVIII die XXVII. Aprilis. Ad Novocomensem Ecclesiam Anno MDL.*

die XXIV. Septembris. Sed etiam ab illo gravi munere post novem, vel decem annos, a Summo Pontifice missione impetrata, Romam proficiscitur, ubi mortem obivit Anno MDLXVI. die XV. Mensis Augusti: ac sepultus est in Vaticana Basilica ante Sacellum Sanctae Mariae vulgo *de Succursu*, quod de proprio dotatum, suae Gentis jus esse testamento mandavit. Ad ejus Tumulum hujusmodi legitur Inscriptio.

Bernardinus de Cruce
Mediolanensis,
Olim Pauli III. Pontificis Maximi
ab arcano Cubicularius,
Vaticanae Basilicae Canonicus,
Novocomensis Episcopus;
Dum se cogitat moriturum,
Hanc sibi Tumbam condidit
Anno aetatis suae LXIV.
Humanae Salutis MDLXVI.
M. H. N. M. S.

Exiguum vero tempus, quo Bernardinus Praesul Casalensem Ecclesiam administravit, non sinit plura de ipso nos facere verba: quare ad sextum Antistitem descendamus.

DE FRANZINO MICHELIO SIPONTINO

Casalensis Ecclesiae Episcopo Sexto.

Dissertatio XII.

URbis Casalensis Praesul successit Franzinus Michelius de Siponto, jampridem Episcopus Marsicanus, Anno MDXLVIII. die XIII Julii, quo tempore (ut supra posuimus) Bernardinus de Cruce Casalensem Episcopatum resignavit, ut ad Astensem sedem demigraret. In hac possessione Franzinus firmatur die VII. sequentis Mensis Augusti. Calamitosis autem temporibus Michelius Antistes Casale advenerat; ideoque non ea pompa, qua non tantum Clerus, & nobiles Cives, sed & Principes ipsi novo electo Episcopo occurrere solebant, in Casalensem Civitatem receptus est. Ante Franzini cooptationem, hoc est Anno MDXLVI. Oecumenicum Tridentinum Concilium celebrari coeptum est: contagionis caussa Bononiam inde translatum: hinc Mantuam; Tridenti denique, ubi initium habuit, optatissimum finem cognovit, ingenti sane, ac mirifico Christianae Religionis, & orthodoxae Fidei commodo, atque incremento. Illis quidem temporibus Franciscus Gonzaga Mantuae Dux in Casalenses dominabatur, primogenitus filius Federici. quem progenuit Franciscus Gonzaga postremus Mantuae Mar-

Michael F. Michael P.

De hoc autem Praesule sermo prolixior institui non potest, quum paucos annos, & absens, Casalensem Ecclesiam ipse rexisset.

DE SCIPIONE ATTESTINO FERRARIENSI

Casalensis Ecclesiae Episcopo Septimo.

Dissertatio XIII.

POstquam discessit Franzinus Michelius Antistes, suo nomine Casalensem regebat Ecclesiam Ludovicus de Turre, qui tam Castellarii, & Bernardini de Cruce, quam Michelii Generalis Vicarius fuit, ac eo sane tempore, quo tota Montisferrati Provincia, & Casale ipsum tum ab hostibus Gallis regionem devastantibus, tum a Caesarianis quoque amicis armis undique, igne, excursionibus, ac universa depopulatione affligebatur. Quamvis tamen deploranda illorum temporum ratio intercederet, commendatissima Casalensium Civium vere christiana pietas cognoscebatur. Quamobrem Confratres Jesu tunc temporis suum Oratorium in meliorem formam, atque structuram redegerunt, locatis Choro sedibus ad psallendum accommo-

datis, necnon Altari posita de Christi circumcisione Tabula, quam celebris Bernardinus Laninus Vercellensis depinxit. Haec sane in Res spirituales hominum vel laicorum propensio, Casalensem Urbem ex hac parte splendidam quoque reddidit, quum posthabitis, atq; contemptis turbulentissimis Belli, aliorumq; Infortuniorum vicissitudinibus, ad Dei cultum, & Religionem fervidissime Casalenses incumberent. Hinc est, quod Anno MDXLI. Confratres item Sanctissimi Sacramenti in Cathedrali Ecclesia locum habentes, a Summo Pontifice Paulo III. consequuntur, ut Romano Sanctae Mariae supra Minervam Sodalitio aggregentur. Haec fortasse tenuia, atque minuta nimis, tum vero Ecclesiastica gravi Historia non adeo digna, cuippiam, qui nisi heroica legere adamarit, fortasse videbuntur; verumtamen, ne ipsum lateat, ex molestissima Armorum vi saepe prosternatas gentes, ea interdum, quae ad Catholicae Religionis, ac Pietatis erga Deum perfectionem attinent, vel omittere, vel omnino aliquando deserere coactos esse: quod quidem in hoc pio, ac devoto Casalensi populo numquam accidisse comperimus: quinimmo, quo aerumnae, plagaeque suam exercere vim, ac furorem valuerunt, eo amplius summa quidem Religio, & sincera fides in illis effloruit. *Itaque* defuncto Franzino, in ejus locum sufficitur a Summo Pontifice Scipio Attestinus, Cathedralis Ferrariensis Canonicus, sub Anno MDLVI. die IV Julii, & ad sedis Episcopalis possessionem venit die XXI. ejusdem

men-

mensis, & Anni cum solemni pompa, nobilique comitatu in Urbem hanc receptus est, una cum Joanne Baptista Balliano nobili Casalensi, qui Roma discedens a Pontifice Paullo IV. (huic enim is valde familiaris erat) Basilicae Evasianae Canonicus designatur. At praeter rem non erit, aliqua etiam hic loci recensere, quae historicam hanc nostram Epitomen nonnihil augere possint, nec tamen a suscepta semita divertere. Nam praeterquam illustrium etiam Scriptorum auctoritas afferatur, Rerum optima ratio, & concinnus ordo postulat, ut necessariis alioquin Digressionibus Narrationem hanc exornemus. Itaque sub Anno MDLVII. Duce Carolo Cossaeo Brissacco, ut Casalensis Urbs melius oppugnaretur a Gallorum copiis, Fratrum Carmelitarum domicilium, quod in suburbiis erat, dirutum est; quamobrem ab Episcopo zelantissimo Scipione (consentientibus item Canonicis, & Sancti Evasii Capitulo) Religiosi Fratres praedicti obtinuerunt, ut sibi ipsis Divi Hilarii Episcopi Pictaviensis Ecclesia in Casalensi Urbe resignaretur: quae tunc temporis Paroecialis titulo insigniebatur, regebaturque a Francisco Zerbo Cathedralis Canonico, ut ex litteris Episcopalibus constat. Suborta tamen controversia inter Carmelitas, & praedictum Paroeciae Sancti Hilarii Rectorem, qui Ecclesiam hanc Gabriello de Ferrariis jam resignarat; caussa Romam perlata est, & jus ipsis Fratribus Carmelitis ex Pii IV. Pontificis sententia stetit, annuente quoque Gonzaga Duce, ut Alghisius enarrat. Praeterea sub

Anno MDLVIII., quum Bellorum caussa Fratrum Minorum Divi Francisci, qui de Observantia nuncupantur, suburbanum Coenobium dirueretur; mendicantes illi Religiosi Casale recipiuntur, & Sacra Aedes Divo Antonio Abbati dicata iisdem datur; hinc Domus cum horto adnexa, hanc elargiente illius Ecclesiae Praeposito, nobili viro Antonio Montilio, qui quum inexorabili Fato sublatus esset, a Romano Pontifice alter Praepositus sufficitur Ludovicus Sartius Ferrariensis; qui tamen (ad id amice, ac humane impellente Episcopo Attestino, Civibusque annuentibus) suadetur idem novus Praepositus designatus ad faciendam aeque piam resignationem, a Praedecessore suo jam impertitam: expeditioque nullo negotio obtenta est, quemadmodum ex summi Pontificis Bulla apparet. Eodem Anno MDLVIII. Scipio Praesul jus Paroeciae, quod Sancti Stephani Ecclesia possidebat, Cathedrali Sancti Evasii addixit. At subsequenti Anno MDLIX., qui memorabilis, ac Fastis dignus efficitur, quo videlicet tempore in Cambracensi Urbe rata, ac firmata est Pax inter Europae Principes; Monsferratus multos jam annos (referente Ludovico ab Ecclesia) taeterrimum proeliorum theatrum, Duci Gonzagae, ut par erat, restituitur. Quare meritis, ac dignitate Guilielmi Gonzagae recognitis, ab Hispaniarum Rege filia eidem in Uxorem datur: discedente cum Militum cohortibus Duce *la Motta*, qui pro Gallorum Rege Montisferrati provinciam violenter tenebat. Ut verò ad nostrum Episcopum Attesti-

testinum sermo iterum convertatur; comperimus, nullum alium Casalensem Episcopum praeter hunc Tridentino Concilio interfuisse: iccirco inter Pauli IV. Episcopos in illo venerabili coetu sedentes Casalensis Antistes ille habetur. Huic etiam tantorum totius universalis Ecclesiae Patrum amplissimo, ac sapientissimo consessui Apostolicus Legatus, tamquam Concilii Praefectus erat Hercules Gonzaga, Presbiter Cardinalis, titulo Sanctae Mariae Novae, qui flebili Christiani orbis jactura, atque omnium moerore obiit Tridenti. Interfuit etiam illi Oecumenicae Synodo Marcus Antonius Bobba Casalensis, Episcopus Augustae Salassorum, Ducis Sabaudiae jampridem Orator, postea Sanctae Romanae Ecclesiae Cardinalis creatus, cujus praestantissimi viri singularis doctrina, & summa prudentia seque, & Patriam celebrem fecerant: Senator antea Regius; hinc Pinerolii, Susarum, & Caramagnae Abbas. At vero de nostro Episcopo Atteſtino ita scribit Ughellus: *Scipio Estensis Ferrariae Canonicus, Casalensis Ecclesiae Episcopus creatus est Anno MDLVI. die IV. Mensis julii. Solemni pompa iniit possessionem die XXI. ejusdem Mensis, & anni. Sedit autem Annos XII. Mortuus est apud Saxolum nobile Mutinensis Ditionis oppidum, nobilissimae gentis Piae haereditarium*. Sed quamvis ab hoc disertissimo Scriptore habeatur, Scipionem hunc Praesulem Saxoli diem obiisse ultimum; attamen ex monumentis, quae in Cathedralis Casalensis Archivio asservantur, piissimum istum decessisse Antistitem satis constat Casali [illegible]

no MDLXVII. die XII. mensis Julii, hora XXII., & honorifico, splendidoque funere ejusdem Corpus in Casalensem Basilicam humatum ad XV. ejusdem Mensis Julii diem. Habetur item ex ipsis Archivii praedicti memoriis, Sacro Divi Evasii Sacello non exigui pretii Pontificales proprios Apparatus se ex legato donasse. Post Ludovicum de Turre, Atteſtini Praesulis Generalis locum tenens fuit Franciscus Coconatus Ordinis Sancti Francisci, Sacrae Theologiae Doctor, ac nobilis Casalensis. Is Curiae Episcopalis Generalis Vicarius habetur ex Concessione ab ipso facta cuidam Joanni Mariae de Varesio, ut erigere posset Aediculam in finibus Montiscalvi sub Anno MDLVIII. die XXII. mensis Septembris. Item quidam Cloverius juris utriusque Doctor Casalensis, Scipionis Episcopi Vicarius Generalis invenitur, ex permissione ab ipso concessa Laelio de Sancto Georgio alienandi Prati portionem super finibus Casalis ultra flumen Padum sub Anno MDLIX. In alio insuper Decreto Episcopalis Curiae Vicarius dicitur; quod Decretum ab ipso emanatum est pro Parochianis Castelletti Merlorum sub Anno MDLX. Quae quidem omnia ab antiquo M S. Episcopalis Archivii adnotatum est.

DE AMBROSIO ALDEGATTO MANTUANO

Casalensis Ecclesiae Episcopo Octavo.

Dissertatio XIV.

POst Scipionem Atteſtinum ſequitur Caſalenſis Gregis zelantiſſimus Paſtor Ambroſius Aldegattus, praeclariſſimi Ordinis Sancti Dominici germen, celebriſque in theologica Facultate Profeſſor, qui Guilielmo Mantuae Duce deſignante, ac eligente ſub Anno MD LXVII. die III. menſis Septembris, dum Mantuani Coenobii Prior eſſet, a Summo Pontifice in Templo Sanctae Mariae ſupra Minervam Romae conſecratur Epiſcopus, ac die XXVI. ejuſdem menſis poſſeſſionem Sedis recepit. Tantae autem virtutis, atque exiſtimationis apud Sanctiſſimum Chriſti Vicarium Pium V. erat, ut eidem Antiſtiti proneptem ſuam Ghiſleriam commendatam vellet; iccirco in Divae Catharinae Caſalenſe Monaſterium ipſam incluſit. Interim piiſſimus Praeſul Aldegattus creditam ſibi Eccleſiam, ac Diaeceſim ſummopere adamabat, huic curae indulgens una cum Vicario ſuo Generali Andrea Cernola juris utriuſque Doctore, & Sancti Candidi de Moriſengo Praepoſito. Quapropter Diaeceſanam Synodum inſtituit, & celebrandam indixit: quae ſolemni pompa, ac ritu incohata eſt Anno MDLXVIII. die XXVII

Aprilis: quo quidem tempore (ut refert Donesmundus) Margaritae Paleologae, ac Ducis Guilielmi Mantuani matris, Mantuam corpus translatum est. Multa profecto, & quae a singulari probitate, sanctimonia, ac pietate proficiscerentur, Casalensis Clerus, itemque Cives omnes ab Antistite optimo Aldegatto expectassent, si paullo amplius superstes fuisset; vix enim tres annos Casalensis Ecclesiae Praesul amantissimus vixit. De hoc autem dignissimo Episcopo sic Abbas Ughellus reponit. *Frater Ambrosius Aldegattus Mantuanus Ordinis Sancti Dominici insignis Theologus, Guilielmo Duce Mantuae deprecante, hanc eamdem Casalensem sedem assecutus est Anno MDLXVII., die III. Mensis Septembris. Die XXVI. ejusdem Mensis iniit possessionem. Ibidem fato cessit die XVIII. Mensis Aprilis MDLXX.* Funebri apparatu, solemnique pompa exequiae factae sunt in magnifico Casalensium Dominicanorum Templo, ibique ejus corpus humatum, & in sepulcro ad januae majoris ingressum reconditum cum lapide superposito, & versicolore marmore constructo, sine inscriptione, sed cum Aldegattae gentis utrinque Insigniis, & Episcopali Insula locatis. Hic autem meritissimus Praesul primus fuit, qui Tridentini Concilii Decreta, ac Reformata, a Casalensi Clero, ac Diaecesi observanda enixe curaverit: cujus Sanctae Constitutiones ad hanc praesentem diem habentur, ac religiose tenentur. Aldegatto successit alter Guzmani Ordinis alumnus, de quo in sequenti Dissertatione agemus.

DE

DE BENEDICTO HERBA MANTUANO

Casalensis Ecclesiae Episcopo Nono.

Dissertatio XV.

UT Casalensem Gregem nimis cita Aldegatti Pastoris amissio non adeo moerore percelleret; Beatissimus Pontifex Maximus Pius V. Ghislerius Bononiensis ad hanc Sedem evexit Anno MDLXX. die XVI. Mensis Junii Benedictum Herbam Mantuanum, eaque humilitate praeditum, ut renuens, ac invitus Episcopalem Dignitatem acciperet. Ille Sancti Dominici Institutum, habitumque adolescens professus est; tum amplissimae Guzmanae Familiae muneribus egregie functus, haereticae pravitatis gravissimus Inquisitor Mantuae habetur. Itaque Obedientia compulsus, Pontifici Romano Sanctissimo paruit, suoque Principi integerrimo morem gessit. Narrat hoc Dunesmundus: *Quum post Aldegatti obitum Mantuae Dux varios singulari Doctrina, ac probitate viros repraesentaret, Summus Pontifex Pius V. dixit, Celsitudinem suam Fratris Herbae, Mantuae Inquisitoris oblitum esse; qui ceterorum meritis minime cederet.* Is ergo electus, & infula decoratus, nihil in demandatae sibi Ecclesiae administratione visus est omisisse, quod optimum redoleret Antistitem, ac vigilantissimum deceret custodem: quare (ut verbis

Ughelli utar) ***ad Tridentini Concilii cotem Clerum habuit egregie institutum***. Inter cetera suum Populum Christiana Doctrina rite imbuendum curavit; hinc Parochos ad id potissimum designatos compulit: & ne exemplo suo tantum opus negligeret, plerumque ipsemet parvulos, idiotasve Cathechismo familiari instruxit: adultos autem, litterisve informatos in arcanorum Fidei mysteriorum perfectiore cognitione erudivit. Festis porro diebus e suggesto, fervidissimis habitis concionibus, Casalenses Cives ad singularem in Deum, ac vere Catholicam pietatem excolebat. Sacras Aedes construi fecit, vel ipse instauravit: pupillos, viduasque eleemosini[illegible]vit, ac Montis Pietatis adversus Judaeorum detestandum foenus exorsus est. Benedictum hunc vere Antistitem dilexit unice Divus Carolus Borrhomaeus, & in suis Provincialibus Synodis, prudenti ejus consilio stetit: iccirco una simul divinos prope habuere saepe sermones. Etenim, quum sub Anno MDLXXI. Sanctissimus Pontifex Pius V. legatum Apostolicum misisset Nepotem suum Cardinalem Alexandrinum, ut Franciae, Hispaniarum, & Portugalliae Reges foedus inirent, armaque in Turcas communes hostes susciperent; is legatione perfunctus, & in Italiam reversus, Casale pertransiit, ibique commoratus est; a Duce Guilielmo honorificentissime jam exceptus, Principem hunc comitantibus Carolo Borrhomaeo Archiepiscopo Mediolanensi, Francisco Cardinali Bobba Monferranensi, Guidone Cardinali Ferrerio Vercellarum Episco-

po, ac Leonardo Marino patritio Genuensi, & Albae Pompejae Antistite. Interim sub Anno MDLXXII. Divi Caroli praedicti opera, introducendi erant Casale Religiosissimi Clerici Regulares Barnabitae, quibus destinabatur Ecclesia Sanctae Mariae de Platea cum annexis: cui quidem rei obsistentibus (ut Alghisius refert) Praeposito, & illius Collegiatae Capitulo, ad Romanam Curiam Caussa haec defertur, nihilque deinceps de Collegiata, jamdudum pro Canonicis Saecularibus firma, & rata, innovatum est. Eodem fere tempore Fratres ex Capuccinorum familia, de Colle, in quo habitabant ad locum Cereti, jubente Duce Guilielmo Gonzaga, demigrarunt. Illis etiam temporibus Haebreorum gentes Casale introducuntur, quorum infandis usuris, ut occurreret zelantissimus Praesul Herba, Pietatis (sic vulgo nuncupant) Montem, ut supra innuimus, erigi statuit; sed morte, ehu nimis propera, correptus, cogitata perficere nequivit. Quum inde Apostolicus Nuncius hac de re tam pia intercessisset; Mons tandem pietatis antedictus, Pauperum commodo, atque praesidio firmatur. Annuente porro, ac opitulante nobilissimo Cive Rolando à Valle, Senatus Casalensis Praeside, Clerici Regulares Barnabitae, singularis exempli, & pietatis viri, Casale ingrediuntur, emptisque domibus, Oratorium sibi construunt, mox vero pulcram Ecclesiam a fundamentis excitant, ac Divo Paulo Apostolo, gentiumque Doctori nuncupant, quam Herba Episcopus consecravit anno

Anno MDLXXIII., quo quidem tempore Divus Carolus Cardinalis Borrhomaeus iterum Casale advenit, ut Apostolici Visitatoris munere fungeretur: hinc zelo Pauli Mazzettae Sacerdotis Barnabitae Casalensis juvante, ac permovente, a praedicto Mediolanensi Archiepiscopo, atque Metropolitano decretum est, ut Doctrinae Christianae Schola per eosdem Regulares Clericos Barnabitas habenda, ac regenda Casali institueretur, cum qua Doctrinae Schola, paullo post a Barnabitis praelaudatis conjuncta fuit Congregatio solantium, & confortantium ultimo supplicio addictos: cujus Rei testimonium est lapis prope Divi Evasii Basilicam in muro positus cum hac Inscriptione.

Sepulcrum Societatis
Doctrinae Christianae
dumtaxat extremo supplicio
multatis. Anno MDLXXX.

Quod Sepulcrum alio translatum est sub Anno MDCXXII., uti ex lapide; & inscriptione ad lateralem Cathedralis Ecclesiae januam apparet. At noster dignissimus Praesul Herba, mirifica quidem virtute, doctrina, meritisque apud Deum, & homines praestans, quum sex annos Casalensis Ecclesiae gubernio praesedisset, pauperes, & pia loca eleemosinis adjuvisset, pietatis montem erigendum curasset, & Paroecialem Ecclesiam in loco Balzolae constituisset, e vivis excessit, festo Sanctorum Innocentium die; illud saepe repetens in ultimo agone: *In domum Domini laetantes ibimus*.

Cun-

Cunctis carus, jucundus, & exoptatus fuit, adeout nonnisi profusis lacrymis nobiliores Casalenses in ejus funere feretrum humeris extulerint. Strictiorem sui Ordinis, ac instituti regulam a se jugiter servari voluit; iccirco ante, ac post Episcopalem Dignitatem, laneam subuculam, linteaque item lanea pro lectulo semper tenuit. Reconditum est ejus Cadaver ex sua jussione in Casalensi Divi Dominici Templo, intus subterraneam Arcam ad primos majoris Altaris gradus positam: hinc super lapidem sepulcralem Effigies conspicitur, episcopali infula, pedo, & sacris vestibus induta, atque ornata. Nunc temporis lemma, titulus, aut Inscriptio nullibi apparet. Hoc vero breve Epitaphium ab Ughello affertur.

Ossa Fratris
Benedicti Herbae
Episcopi Casalensis
Ordinis Praedicatorum.

Quod quidem breve Epitaphium (ut idem Auctor sentit) ipse Praesul ad suum tumulum locari intendit, ut certe suam eximiam sic manifestaret humilitatem. Vixit annos LIX. obiit verò Anno MDLXXVI., die XXVIIII. mensis Decembris. In MS. monumentis Fratrum Casalensium S. Dominici, quinimmo ab Ughello, ac Dunesmundo, Tetrastichon sepulcrali lapidi hujus Antistitis admotum recensetur, quod est hujusmodi.

Mantua quem tollit, Neptunus, Brixia, Rhenus;
Herba dedit florem sed canis ore virum;
Quem Pius instituit Pastoris munere fungi;
Frigida mors umbris reddidit ossa suis.

Confecit Testamentum sub Anno MDLXXVI. die XXVIII. mensis Septembris: in quo Vestes Episcopales, sacros Apparatus, & vasa argentea Cathedrali Ecclesiae Casalensi legavit: in omnibus autem aliis, & quibuscumque Bonis, juribus; & actionibus, sibi haeredem universalem Casalensis Ecclesiae quemcumque Successorem Episcopum instituit. Corpus item suum efferri ea pompa tantum, & minore, si liceret, quam Provincialia Mediolanensis Metropolitani Concilia praescribunt, eodem Testamento mandavit. Ad hujusmodi Christianae pietatis, atque humilitatis Actiones Divus Carolus Borrhomaeus dilectissimum sibi Herbam Praesulem permovebat, qui etiam singulari erga Casalenses amore afficiebatur. Quamobrem Civem quoque Casalensem Hieronymum Ferragatam Ordinis heremitarum Sancti Augustini alumnum, insignem Theologum, & Augustunensem Episcopum, in Suffraganeum suum cooptavit, ac voluit. Sub Episcopo Herba quattuor supra decem Vicarii Foranei in Casalensi Diaecesi recensebantur, qui sub Anno MDLXXV. die II. mensis Augusti cum suis subjectis Parochis in Episcopali Curia constituti sunt; ut ex antiquo MS. Episcopalis Archivii adnotatur.

DE ALEXANDRO ANDREASIO MANTUANO

Casalensis Ecclesiae Episcopo Decimo.

Dissertatio XVI.

FLorentissima Montisferrati Provincia majorem sane in dies splendorem sumpserat, quum praedicti Antistitis Herbae temporibus, a Maximiliano II. Imperatore Ducatus titulo insignita est; hinc Urbs Casale Metropolis nuncupata, & confirmata; hinc Guilielmus Gonzaga amplissimis Aequalitatis cum ceteris omnibus Europae Ducibus privilegiis condecoratus. Quare sub Anno MDLXXV. XXI. mensis Januarij, Diademate redimitur; tum vero Mantuae, ac Montisferrati Dux consalutatur. Anno itaque MDLXXVII. die XI. mensis Maij, Alexander Andreasius nobilis Mantuanus Casalensi Ecclesiae praesidet. Is Ducis Guilielmi antedicti a secretis erat, jurium Civilium, & Canonicorum peritissimus. Plures autem legationes Romae, & Mediolani pro suo Principe obivit: tum Casale venit die V. mensis Novembris, Anno ut supra, & a Clero ordinatim incedente in Urbem pergrandi gaudio receptus est. Summo Pontifice permittente, Praesidis Senatus munus, vel Episcopus, gerebat; quamobrem non multum, ut idem ipse cupierat, creditae suae Ecclesiae indulgere ex animo potuit: iccirco (ut Dunes-

tinundus refert) optimum Episcopalis Curiae Vicarium reliquit. Anno MDLXXX. Sancti Evasii Basilica a Summo Pontifice Gregorio XIII. Bononiensi perpetuum Animarum purgantium suffragium obtinuit. Praeterea, quum ab Anno MDLXXV. Visitator Apostolicus ab eodem Gregorio Pontifice Maximo in subalpinam regionem missus esset Hieronymus Ragazzonius Venetus, jampridem Salaminis, tum Novariae Praesul electus, mox Bergomensis Antistes assumptus, Ecclesiae Sancti Stephani Casalis Parœciae titulum restituit: quod jus jam antea, a Praesule Scipione Attestino ademptum fuit Anno MDLVIII. Porrò Doctrinae Congregationem visit, quam sollertissimae curae Regularium Clericorum Barnabitarum denuo commisit, & amplam iisdem visendi quaecumque Christianae Scholae loca (consentiente tamen Episcopo) auctoritatem tribuit. Postquam autem Alexandrinensem Ecclesiam lustravit, Casale proficiscitur, & ad XV. Calendas Decembris ingreditur. Ipsi datum est pro hospitio Fratrum heremitarum Sancti Augustini Coenobium, quo tempore Praesul Herba ab hac vita discessit. Is autem zelantissimus Visitator Casalenses Cives ad Christianam Pietatem ita induxerat, atque permoverat, ut vel personae laicales, in Dei cultu egregium sane fervorem ostenderent. Quapropter Confratres, qui ex eorum vetere Instituto Disciplinantes appellabantur, in Ecclesia Immaculatae Conceptionis Mariae Virginis, politi consequuti sunt, ut Archiconfraternitati Sanctis-

simae

ſimae Trinitatis Romae aggregarentur: icoirco veſte alba mutata, rubeam ſuperinduerunt. Item Confratres Jeſu Confratribus Romanis Sanctae Mariae ad Nives, quorum Societas nobiliſſima Confalonis dicitur, addicuntur. Ut vero pauliſper digrediamur; compertum utique habemus, quod ſub Anno MDLXXX in Caſalenſi urbe moram traxerit Sanctiſſimus Adoleſcens Aloyſius Gonzaga, Societatis Jeſu ſplendidum lumen, quo tempore Ferrandus Gonzaga Caſtilioni Princeps, ejuſdem Pater, Caſalis gubernium agebat. Divi autem Aloyſii vitam erudite, ac eleganter Italica lingua praeclariſſimus, ac nobiliſſimus vir Claudius Felix Piccus Gonzaga, Uvilii Comes, & patritius Caſalenſis deſcripſit. Anno ſubſequente MDLXXXI. Iſabella Guilielmi Ducis Mantuae ſoror mortem obivit, quae Teſtamento legavit, ſuum Corpus Caſale deferri; quamobrem in ſepulcrum Annae Alanconiae, quod erat in interiori Eccleſia Monialium, vulgo Sanctae Catharinae, die XXVII. Novembris reconditur. At ineunte Anno MD LXXXIII. quum Praeſul Andreaſius per ſex annos fere abſens Eccleſiam Caſalenſem rexiſſet, ad Mantuanum Epiſcopatum ſe contulit, id expetente Guilielmo Duce, qui ſatis cognita Andreaſii virtute, probitate, atque ſapientia, illum ad ſe voluit propiorem. Abbas Ughellus de praeſtantiſſimo hoc Antiſtite ita ſcribit: *Alexander Andreaſius Mantuanus, juriſprudentia clarus, Mantuaeque Principis Secretarius, pluribuſque pro ſuo Principe egregie obitis legationibus, omnibus notus, in gratiam ejuſdem*

Prin

Principis Casalensem sedem obtinuit Anno MDLXXVII. die XI. Mensis Martii; quam ille Praesul Ecclesiam, ab inita possessione, sex annos magna cum Prudentiae laude administravit. Translatus itaque fuit ad Mantuanam Ecclesiam Anno ut supra, die IV. Novembris, & Anno sequenti MDLXXXIV. iniit possessionem. Sub Anno MDLXXXVII. in Cathedrali Mantuae Ecclesia, Vincentio Gonzagae Ducalem Coronam imposuit. Decessit Anno MDXCIII. die XXIII. Mensis Martii: cujus Cadaver in majori Mantuana Basilica humatum est.

DE AURELIO ZIBRAMONTIO MANTUANO

Casalensis Ecclesiae Episcopo Undecimo.

Dissertatio XVII.

POst Praesulem Andreasium datur Casalensi Ecclesiae Antistes Aurelius Zibramontius Mantuanus, qui jampridem Guilielmi Ducis a secretis, Consiliarius, & Grazzani Abbas, tum ad Astensem Episcopatum primo assumptus, hanc alteram inde sedem adeptus, Casale ingreditur Anno MDLXXXIII. die XIV. Novembris, quo tempore Albensi Infula Ludovicus Michelius Mantuanus decoratur. Interim Visitator Apostolicus a Romano Pontifice denuo in Lombardiae Provinciis designa-

ſignatur, mittiturque Carolus Montilius Caſalenſis, Viterbii Epiſcopus (referente Alghiſio), qui Caſale ingreditur Anno MDLXXXIV., & hanc univerſam Eccleſiam, quod ad Regulares etiam ſpectaret, viſit. Multa ſane pro divino Cultu ſanxit, prudenterque conſtituit; inter quae Eccleſiarum Paroecialium aequam in Civitate diſtributionem fecit: Paroecialem item pro meridionali parte Sancti Germani Eccleſiam fieri decrevit, & Paroeciae loci Balzolae totam eam partem, quae ultra Padum, ad Boream vergit, conſulto adjunxit. De Caſalenſibus Civibns hic utique Praeſul benemeritus eſt, ac Romano Pontifici pergratus extitit; qui Amalphitanus Epiſcopus cooptatus, Joannis Franciſci Cardinalis Gambarae ſuffraganeus fuit. Moritur autem Orbitelli in Etruria ſub Anno MDLXXXV., quo tempore Sixtus V. Apoſtolicam Romanam Sedem tenebat, & Franciſcus de Blandrate Caſalenſis, ex Sancti Georgii Comitibus Albae Epiſcopus enunciatur. Sub Anno MDLXXXV. Clerici Regulares Barnabitae, qui ubertimum in dies Animarum fructum piis operibus eliciebant, Sacram eorum Aedem ampliorem, cum venuſtiſſimo ad viam Proſpectu conſtruunt, cui primum admovit lapidem Praeſul Montilius Viſitator praelaudatus. Interea Guilielmus Gonzaga, Dux Mantuae, & Montisferrati moritur, & Vincentius in Dominium ſuccedit; cujus legatum Romae agebat Tullius Carrettus, de quo Diſſertatione XX. verba faciemus. Anno MDLXXXVIII. Caſale ſe contulit Dux Vincentius cum ſua conjuge

Eleonora Medicea, commoratique sunt in aedibus Comitum de Gamberiis, quibus beneficentissimus Princeps antiqua eorum privilegia confirmavit. Erant his temporibus, Civitatis Gubernator Prosper Gonzaga & Senatus Praeses Bernardinus Scotia, Bonevillae Comes. Itaque quum Praesul Zibramontius pro gravissimis sui Principis rebus Romae esset, e vivis discessit, & in Ecclesia *Trinitatis Montium*, ut vocant, suum reliquum sepeliri mandavit. De hoc amplissimo Antistite sic Ughellus: *Aurelius Zibramontius Mantuanus Albae Pompejae antea Episcopus, Secretarius, Consiliariusque Ducis Guilielmi, ad hanc Ecclesiam translatus est die IV. Mensis Novembris, Anno MDLXXXIII. Romae decessit Anno MDLXXXIX., sepultusque est apud Sanctum Trinitatem. in Monte Pincio*. De hoc etiam Praesule dignam mentionem faciunt Dunelmundi monumenta, in quibus magni Vir consilii commendatur; gravissimus Senatus, ac Mantuani supremi Magistratus exhibetur Praeses, adeo ut ipse unus provincias regeret. Hujus Episcopi Vicarium esse comperimus Prosperum a Turre Juris utriusque Doctorem, Prothonotarium Apostolicum, & Basilicae Sancti Evasii Praepositum.

DE

DE MARCO ANTONIO GONZAGA MANTUANO

Caſalenſis Eccleſiae Epiſcopo Duodecimo.

Diſſertatio XVIII.

EX Principum regnantium ſtirpe ortus Marcus Antonius Gonzaga, Caſali Praeſul praeficitur poſt Aurelii Zibramontii obitum. Is erat Eccleſiae Collegiatae Sancti Andreae Mantuae Primicerius, de quo diſertiſſimus Ughellus ita ſcribit: *Marcum Antonium deinde Gonzagam Mantuanum, Sancti Andreae Primicerium Gregorius XIII. Caſalenſem adlegit Epiſcopum, Anno MDLXXXIX. die XX. Menſis Auguſti. Caſali deceſſit Anno MDCII. die VII. Menſis Maji, relatumque Mantuam ejus Cadaver, apud Sanctum Andream ſepelierunt in Sacello Sancti Longini.* Pace tamen tanti viri, celebriſque Scriptoris; non Gregorius XIII. Epiſcopum hunc Gonzagam adlegit, ſed Summus Pontifex Sixtus V. Montaltus, qui Dei Eccleſiam regebat. Quum autem iſte Caſalenſis Antiſtes tres tantum annos Diaeceſim ſibi creditam adminiſtraſſet, non multa ſane de ipſo reponimus: ideoque ad alia brevi paſſu progrediamur. Itaque ſub Anno MDXC. a Vincentio I. Mantuae, ac Montisferrati Duce, Arx munitiſſima Caſalis conſtruitur, atque firmatur; Principem ad id ſuadente Germanico Savorgnani Comite. Jacta ſunt

fundamenta cum aureis, argenteisque Numismatibus, in quibus Vincentii Ducis effigies cum hoc lemmate. *Vincentius Gonzaga D. G. Dux Mantuae, & Montis-ferrati:* ex altera facie, novae Arcis Scenographia, & haec verba: *a fundamentis erexit MDXC.* At supra portam Arcis haec legebantur Carmina.

Armiponam posuit, quam Dux Vincentius Arcem;
Mars, Bellona sibi, & Juppiter ipse petit.
Regia facta jovis: procul hinc estote Tiphoei;
Flammiger Ales adest, fulmina Olympus aget.

Hinc perspici quidem potest, quanti facerent Casalensem hanc Urbem regnantes Principes. Ut enim Saxones Aleiami nepotes sileamus, qui antiquioris formae munimenta variis in locis posuerunt, Paleologi subsequentes & muris, & propugnaculis firmam Urbem, ac tutam, ut par erat, redegerunt. Praeterea sub anno MDLX. a Guilielmo III. Mantuae Duce (quo tempore Casale ingressus est, & commoratus una cum Serenissima ejus Conjuge Eleonora Austriaca, Ferdinandi Imperatoris filia) parvam Arcem, quae flumen Padum respicit, Castelli nomine donatam, instaurari curavit: tum venustae quidem structurae *Galleriam*, ut vocant, superinduxit; tum Fossa, & Vallo communivit: quare supra ejus Portam sequens legitur Inscriptio.

Quae Belli injuria diruta,
ac paene eversa jacebat;
Joannes Petrus Gonzaga

Decimanona:
Arcis Praefectus
Margaritae Paleologae Matris,
Et Guilielmi Gonzagae Filii
Ducum Mantuae & Montisferrati
Marchionum jussu,
In hanc elegantiorem formam
erigi procuravit Anno MDLXI.

Idem porro Guilielmus III. quum hactenus Casali moram traheret, sub Anno MDLXX. quattuor propugnacula praedictae Arci, sive Castello adjungi voluit, & amplum Plateae spatium, ut nunc videtur, dirutis quibusdam vicinis Domibus, extendi jussit. Haec amoenioris Digressionis caussa non incongrue dicenda censuimus; Nunc alia, quae praecipuum nostrum respiciunt Institutum, prosequamur.

DE SEPTIMIO BORSARIO MANTUANO

Casalensis Ecclesiae Episcopo Decimotertio.

Dissertatio XIX.

DEfuncto Praesule Gonzaga, substituitur ad ejusdem Ecclesiae, ac Diaecesis regimen Septimius Borsarius Mantuanus, jampridem Alexanensis Episcopus, mox hujus Casalensis Ovilis Pastor electus. Ac-

MDXCII. die XII. mensis Junii. Clerici Regulares Barnabitae sub Anno MDXCIV. suam extructam Ecclesiam aperiunt, Principum, Senatorum, omniumque nobilium Civium interventu. Aedis tamen Consecratio fieri nequivit ob nimis properam Borsarii Antistitis mortem. Is enim post duos tantum annos nondum exactos, suum ultimum persensit diem, translatumque Mantuam ejus Corpus, in Templo Sancti Barnabae Fratrum Servitarum reconditur. De isto Casalensi Praesule Abbas Ughellus haec recenset: *Septimium deinde Borsarium Mantuanum, Alexanensem in Regno Episcopum, Clemens VIII. transtulit ad hanc sedem Anno MDXCII die XII. Mensis junii. Duobus tantum Annis munus Episcopale gessit, memorabilique probitatis relicto exemplo, ibidem decessit, Anno MDXCIV. die XXIX. mensis Aprilis. Ejus corpus Mantuam translatum, apud Sanctum Barnabam Servitarum nobile Templum, illud sepelierunt*. Quum autem Alexanensem Ecclesiam primo rexisset; idem Ughellus ita reponit: *Alexanensi Episcopatu Borsarius ornatus est die XX. Novembris, Anno MDXCI. sedit menses sex, translatusque est ad Casalensem Ecclesiam in Pedemontana Provincia*. At in hac parte clarissimus Scriptor parum advertit, quum dicat, Casalensem Ecclesiam in Pedemontana Provincia consistere. Etenim Casale Sancti Evasii, ut omnibus notum est, in Montisferrati Provincia Metropolis locatur.

DE TULLIO CARRETTO

Casalensis Ecclesiae Episcopo Decimo quinto

Dissertatio XX.

Nimis acceleratam dictorum Praesulum mortem Casalensis Clerus jamdiu deplorabat, quum Deus Optimus Maximus tantam moestitiam allevare voluit, ex facta electione spectatissimi viri Tullii Carretti, qui viginti, & amplius annos sollertissimus Pastor Casalensem sibi commissum Gregem optime, sanctissimeque custodivit. Is itaque generis nobilitate clarissimus, utpotequi e Carrettis Saonae Marchionibus originem duxit, Comitem Georgium Rocchaevignalis Dominum, Patrem habuit. A Clemente VIII. Aldobrandino sub Anno MDXCIV. Episcopali dignitate insignitur. Quo autem anno Casale ingressus est, Barnabitarum Ecclesiam consecrat, itemque cotidiana Privilegia pro expiandis Animabus purgantibus, in Casalensi Basilica confirmationem obtinet; quod etiam Privilegium jam antea Franciscanorum Conventualium Ecclesia consecuta erat. Illis temporibus a praedicto Summo Pontifice Clemente VIII. Bernardinus Morra Casalensis Episcopus Aversanus in Campania Italiae Provincia creatur: Vir pietate insignis, qui a Divo Carolo Borrhomaeo, Mediolanensis Ecclesiae Generalis Vicarius co-

optatus est: de quo Ughellus dignam mentionem facit; quamvis tamen Clavasii in Pedemontii Finibus ortum faciat. Ad ejus tumulum in Casalensi Barnabitarum Ecclesia, haec habetur Inscriptio.

Bernardini Morrae
Condomini Candiae, Castillioni, Cellae,
& Rosignani
Episcopi Aversae,
ac Fratrum, & eorum Descendentium
Haeredum. MDC.

Ut autem de Praesule Carretto, tamquam Annalium ejus ratio habeatur, haec, quae sequuntur, exponenda videntur. Sub Anno MDCIX. Populi Petrenghi, quod est in Bergomensi ditione, una cum Mario de Capitaneis Paroecialis Ecclesiae Sancti Evasii in eodem Pago Rectore, exhibitis litteris a Paulo V. Borghesio datis, Carrettum Episcopum supplices exorarunt, ut illis aliquam Sancti Martyris Evasii *reliquiarum* partem benigne concedere dignaretur: quorum precibus annuente humanissimo Antistite; tum Casalensis Basilicae adsentientibus Canonicis; Ossis cruris portio data est petentibus, & Os unum ex superioribus pedis. Quapropter ad hujusce Rei memoriam Lapis in dicta Paroeciali Ecclesia positus est cum hac Inscriptione.

Sancti Evasii Episcopi, & Martyris
Ossa,
a Cathedrali Casalensi Ecclesia

Vigesima.
Apostolica auctoritate, ac ritu
Solemni translata,
hoc Sacello conduntur
Die X. *Maii. Anno MDCIX.*

Interim sub Anno MDCX. Confratres Sancti Joseph a Praesule Carretto Casali instituuntur, caelestis coloris habitu ipsis assignato, & orphanis maribus, & faeminis in pium hunc locum introductis: cujus Oratorium sub Anno MDCLVI. meliore quidem forma construitur, & Ecclesia venustissimis statuis ornata cum prospectu ad viam externo repraesentatur. Sacrae hujus Aedis Dedicatio ad Nonas Julias quotannis solemniter celebratur. Quum autem Anno MDCIX. Barbara Mazzetta Casalensis, ac Julia de Roveriis Astensis Carretto Antistiti humiliter exponerent, quatenus Monialium Capuccinarum Institutum Casali amplecti cuperent; obtinuit piissimus Praesul a Mantuae Duce regnante locum in platea Arci proxima, quae vulgo dicitur *Ala*: quo in loco sibi construxerunt Aedes, posueruntque ad Monasterium claustra: pro qua fabrica bis mille aureos praedictae mulieres libenter contribuerunt. Quamobrem Ducalis Chyrographus emanatus est Anno MDCIX. die XV. mensis Martii, & ad XXI. Aprilis Episcopus Carrettus proceram Crucem ligneam infixit, mensesque Junio primum lapidem posuit. Quum autem Carrettus Episcopus Romam profectus esset ob Apotheosim Beati Caroli Borrhomaei, relictis piae illius fabricae administratoribus, Joanne Paulo Picco, An-

tonio Prato, ac Antonio Guasco, a Summo Pontifice impetravit, ut duae Moniales educerentur ad Casalensium recentium Capuccinarum Institutionem. Itaque Casale reversus, vidensque praedicti novi Monasterii constructionem ad suum fere terminum processisse; diem constituit, quo Moniales candidatae ingrederentur; qui dies fuit XXIII. Septembris, gloriosissimo Martyri Divo Mauritio dicatus. Hinc eorum constructae Ecclesiae Benedictionem impertiit, Divaeque Clarae Assisiensi Aedem hanc sacram nuncupavit. Receptae sunt in hoc Asseterium primae, Constantia Boveria Astensis, Catharina Stanca de Valentia, Olympia Malvestita, & Catharina de Marematis Casalenses: Antonia Ferranda ab Arce Grimaldorum; Anna Guasca Alexandrinensis; & pro earum *Conversa* (ut ajunt) Magdalena Crivella de Montilio. Consentiente autem Cardinali Federico Borrhomeo Mediolanensi Archiepiscopo, a Monasterio Capuccinarnm Sancti Andreae Mediolani translatae sunt ad recens Casale Domicilium Religiosissimae Faeminae, Eufrasia Baleonia, ac Hieronyma de Homatis, quas comitatae sunt Hieronyma Carretta Lonata, Praesulis Soror, & Joanna ejusdem Carretae nurus: itemque Cosmas Lonatus, Dominicus Homatus, & Caesar Millefantius, Sanctae Mariae Scalae Canonicus, earumque Monialium Confessarius. Casale ingressae Religiosae Mulieres, ab Episcopo receptae sunt, & ad novum Monasterium perductae. Deinde a Sancti Bartholomaei Asseterio, ubi morabantur interim candi-

candidatae Capuccinae, acceptaeque Virgines supra recensitae, nova claustra ingrediuntur; omnium nobilium Civium interventu; ac ipsius Vincentii Ducis, Principis Francisci, atque Infantae Margaritae praesentia. Item Anno MDCXII. quum Princeps Doria in Genuensi Urbe Monasterium sub Spiritus Sancti nomine erigendum cuperet, in quod Virgines sub Instituto, ac habitu Divi Dominici introirent; Sanctitatis fama, qua DIvae Catharinae Moniales Casalenses praestabant, valde permotus, a Romano Pontifice obtinuit, ut a praedicto Casalis Monasterio, quattuor pietate insignes Moniales emitterentur. Fuerunt autem, sanguinis nobilitate, morumque probitate illustres, Clara Catharina Tizzonia Vercellensis, Antonia Margarita Picca Casalensis, Paula, & Angela de Quirinis Civitatis Cherii in Pedemontio: quae Genuam profectae Guzmani ordinis Asseterium instituunt. At singulari Antistitis Carretti exemplo, non tantum faeminae, sed multo magis viri in Ecclesiastica Disciplina praestabant. Etenim ex Casalensi Clero Presbiteri eximia sanctimonia praediti, illis temporibus Sancti Philippi Nerii Florentini Congregationem, quae *Oratorii* appellatur, fundari excupierunt, eos ad tantum opus suaviter impellente Tullio Carretto Episcopo. Siquidem Fratris Hyacinthi Nattae Casalensis, ex Capuccinorum familia religiosissimi viri, ope, & consilio, Clerum *reformare* Praesul studeret; in Episcopatus aedibus nonnullos Saeculares Sacerdotes locavit, adeout opportune in pium aliquem Recessum

unanimiter irent. Vixerant ergo per aliquod temporis spatium una cum Episcopo Carretto, quasi eorum Socio, probatissimi Viri; quum Henricus Natta patritius Casalensis, & Sancti Joannis Hierosolomitani nobilissimus Eques, domum ab Octavio de Marematis emerit, ex qua propriis impensis Oratorium sub Immaculatae Conceptionis Mariae Numine construi fecit. Quare sub anno MDCXIII. a Praesule Carretto Benedictione lustratum est, sacrumque primum ab ipso celebratum. Hunc locum praelaudati Presbiteri pro spiritalibus exercitiis sibi addixerunt; & quum Divi Philippi Nerii commendatissimum suscipere Institutum vellent; idem Vir praestantissimus Eques Natta alteram emit Domum, Oratorio proximam, in quam Philippini introducti sunt: quorum Praepositus primus unanimi voto Joannes Dominicus Sabionus cooptatus est. Sed & alia perenni quidem memoriae tradenda Praesul Carrettus moliebatur. Etenim sub Anno MDCIII. Paroecialem Ecclesiam in Arce Casalis instituit, quae a S. Evasii Basilica dependeret. Hoc etiam tempore Roberi, seu Corni loco datur Paroecialis Ecclesia cum eadem dependentia, ut supra. Anno MDCIV. Virginum S. Ursulae nuncupatarum Institutum Casali inchoatum est, & in propriis Domibus (quum nondum haberent commune Collegium) Moniales degebant. Tempore autem progrediente, domum cum Oratorio D. Ursulae dicato sibi adsciverunt, nostrisque diebus in choro psallentes, sine tamen rigorosa clausura, solemnibusque votis insimul congregantur.

Anno MDCVII. Fratres Conventuales Franciſcani in ſua Caſalenſi Eccleſia Sodalitium Confratrum Funiculi inſtituunt, & a Paulo V. Borgheſio Summo Pontifice ampliſſimas Indulgentias conſequuntur. Interea devaſtantibus undique militum copiis Caſalenſem Ditionem, necnon Montemferratum univerſum; huc, & illuc Gallis, Hiſpanis, Sabaudiſque turmis agros, pagoſque depraedantibus; optimi tamen Praeſulis Carretti fervor prope Caeleſtis non eſt diminutus; uſquedum annis gravis ſe ad vitae ſuae terminum eſſe cognovit. Epiſcopus certe inter Caſalenſes Praeſules Sanctiſſimus, angelicis ferme moribus praeditus, ac Divo Carolo Borrhomaeo, aetate nondum provecta, admodum familiaris, & jucundus: qua de re illius piiſſimi Archiepiſcopi, atque Metropolitani ſui exempla, & veſtigia omnino ſecutus, ſumme ſollicitum pro Clero, ac Diaeceſi ſibi credita in diem ſe praebuit. Luculentum profecto de ſingulari ſua humanitate ſpecimen dedit, quum ſub Anno MDXCVIII. peſtiferam contagionem, Provinciarum Sabaudiae, Pedemontii, Liguriae, Inſubriae, ac Montisferrati Populi experirentur: quo tempore invictiſſimus Praeſul Carrettus eximiam pietatem exercuit, infirmis adſiſtendo, ac ſtrenue navando reliqua, quae ſollertiſſimum Paſtorem decent; neque id ſatis eſſe perſenſerat: icirco de proprio Patrimonio frequentes eleemoſinas elargitus eſt, quibus pauperes, ac pupillos in publicis praeſertim calamitatibus ſolaretur, & aleret. Feliciore autem tempore, zelum non reliquit ſuum pro animarum

salute: quapropter, vel ad Confessiones audiendas se diu objecit, vel conciones publicas in suggesto pias aeque, ac eruditas pluries confecit. Enimvero pastorales ejusdem extant sermones in lucem editi, in quibus Praesulis hujus, tum Doctrina, tum singularis in Casalenses Cives propensio evidenter apparet. De hoc magnanimo Antistite ita scribit Ughellus: *Tullius Carrettus, patria Casalensis ex Marchionibus Saonae, Georgii filius ex Dominis Rochae Vignalis successit Anno MDXCIV. die XIII. Mensis junii. Viginti omnino annos ex ea sede jus dixit, ibidemque sensus exuit mortalitatis. Anno MDCIV. die XIII. mensis Octobris, sepultusque est apud Moniales Capuccinas.* Adest in harum Monialium Ecclesia sepulcrum ejus, cocto latere compactum, quod mirificam illius Praesulis ostendit humilitatem, ac parieti proximo superposita Inscriptio sequens legitur.

Tullii Carretti Episcopi Casalensis,
Sanguinis nobilitate, sanctitate,
ac humilitate celeberrimi,
cujus summa diligentia, ac munificentia
hoc Monasterium devote struxit,
hic Ossa humilis Tumulus
humiliter tegit.
Obiit die XIII. Octobr. An. MDCXIV.

Plures e Carrettorum stirpe Viri, Ecclesiastica dignitate clarissimi provenerunt: inter quos Ludovicus Casalensis, Episcopus Cantuariae; hinc Turonensis Archipraesul; hinc Rhemensis: tandem Sacrae Romanae Eccle-

ſiae Cardinalis. Deinde Ambroſius, & Bonifacius Caſalenſes, Epiſcopi Saonae; Bernardinus Antiſtes Albae Pompejae: Damianus Praeſul Albengae in Liguria; Franciſcus Sancti Quintini Abbas, poſteaque Albenſis Epiſcopus: Matthaeus Carrettus Albengae item Epiſcopus, & in Tridentino Concilio pro Mediolani Duce Philippo Maria Vicecomite Orator: Orlandus Carrettus Archiepiſcopus Avenionenſis: Palamedes Epiſcopus Cavalicenſis, Paulus Antiſtes Canturcenſis, quem Franciſcus I. Galliarum Rex in paucis diligebat. Itaque Caſalenſis Civitas ob tantorum Praeſulum nobilitatem, & Sanctimoniam illuſtrior reddebatur, addito quoque aliorum Civium ſplendore, quum nempe ad Annum MDC. praeſtantiſſimos, atque ampliſſimos Melitenſes plures Equites ea recenſeret, inter quos Cruce inſigniti erant Alexander Natta, Camillus Calorius, Carolus Buſca, Dominicus Vallarius, Fulvius Sannazarius, Jacobus Pallius, Joannes Richardus Calorius, Joannes Georgius, & Horatius Mola, Guilielmus Montilius, Guilielmus Scotia, Horatius Langoſcus, Hortenſius Calorius, Nicolaus, & Octavianus Carrettus, Themiſtocles Montilius, Jacobus, ac Theodorus Balianus. Hic autem adnotari juvat, quod ſub Anno MDCXIV. praedictorum Caſalenſium major pars Equitum in Feſto Corporis Chriſti alba ſuperinduti veſte incedebant: ob cujus rei exemplum commendatiſſimus provenit uſus, ut in Corporis Chriſti ſupplicatione (interveniente Epiſcopo, qui Auguſtiſſimum Altaris Sacra-

cra-

cramentum in Ostensorio positum manibus gestat) ex Patritiorum tantum, eorumque antiquiorum coetu, Casalenses albo serico vestitu Damasceno induantur; atque Tectorii Sacri fulcra invicem alii sustentent, facesve cereas in manu alii teneant. At vero sub Anno MDXCVI. inter Casalenses Ecclesiasticos eminebat quoque Joannes Sangeorgius de Blandrate. Is Nurciae, post Camerini Praeses; mox Provinciarum Bononiae, Umbriae, Romandiolae, & Piceni Prolegatus fuit; hinc Aquensis Episcopus cooptatus: demum Sacrae Romanae Ecclesiae Cardinalis a Clemente VIII. creatur, & Episcopus Faventinus eligitur. In Cathedrali Ecclesia Faventiae hujus gravissimi, ac de Romana Sede optime meriti Viri sequens extat Epitaphium.

Sepulcrum Episcoporum Faventinorum,
sibi, & Successoribus erectum
De mandato Joannis Francisci
ex Comitibus Blandratae, & S. Georgii,
S. R. E. Cardinalis S. Clementis;
Cujus Corpus hic jacet.
Obijt XIV. Kal. August. An. MDCV.
Vixit An. LX. Mens. III. Dies XIV.

Anno item MDXCVII. Camillus Beccius Casalensis, Canonicus Regularis Lateranensis, ac Generalis Abbas illius Ordinis, Vir quidem litteratissimus, ad Episcopalem Aquensem sedem evehitur. Praesule Carretto vivente, Equitum Ordo, Redemptoris appellatus, sub Anno MDCVIII. Mantuae instituitur, quem Paulus

V. Pontifex maximus approbavit, et confirmavit. Inter nobiliores Proceres insignitus est Cruce Guidus Sangeorgius Casalensis, & illius Equestris novi Ordinis Cancellarius: item Annibal Ibertus Casalensis eadem Cruce, & habitu condecoratur. Redditur quoque celebre Carretti Praesulis tempus, & Gonzagae propagini gloriosum; quandoquidem ad Annum MDCV., satis, superque perspecta probissimi, ac nobilissimi Adolescentis Aloysii Gonzagae, praeclarissimae Societatis Jesu alumni, singulari Sanctitate, miraculorumqne frequentia; ejus Corpus, quod in Sanctissimae Annuntiatae Collegii Romani Ecclesia positum erat, solemni pompa in majori ejusdem Ecclesiae sacello transfertur. Hinc sub Anno MDClX. a Paulo V. summo Pontifice inter Beatos recensetur: nostris vero temporibus, nimirum sub Anno MDCCXXV. Benedictus Papa XIII. Ursinus, Guzmani Ordinis alumnus, Apotheosi donavit, ac inter Sanctos publice Aloysius colitur, adoratur.

DE SCIPIONE PASCHALIO CONSENTINO

Casalensis Ecclesiae Episcopo Decimoquinto

Dissertatio XXI.

OB Carretti spectatisimi Praesulis obitum, Casalenses Cives multas, atque diuturnas effuderunt lacry-

cry-

crymas; etenim morte perculsus est amantissimus eorum Antistes, dum solatio cunctis esset in Bellorum aerumnis, quibus miserrime Casalensis Civitas, ejusque Ditio excruciabatur. Casalis tunc gubernio praesidebat Alphonsus Avalus de Aragonia, qui Margaritae Ducis Francisci Gonzagae Uxori, ac Principis haereditarii Francisci Mariae Tutrici in Casalensi regimine successit; quum a Regali Madritii Urbe revertitur Scipio Paschalius Consentinus, utriusque Signaturae Referendarius. Instante, ac petente Philippo III. Hispaniarum rege, qui Paschalii merita rependere amabat, addita simul Cardinalis Gonzagae commendatione, ad XII. Januarii, Anno MDCXV. Casalensis Praesul eligitur; Vir prudentia, atque Doctrina clarissimus, de quo Ughellus hujusmodi speciale Elogium format, & exhibet. *Scipio Paschalius nobilis Consentinus, animi, ingeniique virtute clarus, & varia Eruditione notus, diu in Romana Curia non sine laude versatus, utriusque Signaturae Referendarius fuit, Ferdinandi Gonzagae Cardinali, & Mantuae Duci in primis charus, pro quo apud Philippum III. Hispaniarum Regem Oratoris munere defunctus, eoque poscente ad hanc Casalensem sedem assumptus est.* Profecto illis calamitosis temporibus non alio spiritali, ac humanissimo Patre opus erat, cujus eximia virtus, ac singularis probitas, Civibus, & Diaecesanis solamen praeberet in angustiis, in quibus ob elapsum, nec satis deletum praeliorum furorem versabantur, & ob ingentes ad novum conflictum apparа-

paratus. Quum autem discordes Presbiterorum animos intelligeret, qui Divi Philippi Nerii Oratorium Casali instituerunt, paterno quidem zelo eosdem compescuit, atque conciliavit: hinc laudatissimo eorum Instituto denuo rato, atque firmato, in Praepositum Antonium Appianum rarae pietatis virum elegit. Optimis inde exemplis, & omnium commendatione florebant, quum sub Anno MDCXXV. Summus Pontifex Urbanus VIII. rursum Oratorii Institutionem confirmavit, iis Sacerdotibus elargiendo, quae gaudent privilegia Presbiteri Philippini Ecclesiae Novae in Urbe Roma. Praeterea sub Anno MDCXVII. Andreas Trivisius Monferrinus de Occimiano, jampridem Bruxellis in Belgio clarissimus Medicinae Professor, ex Principis regnantis beneplacito, & consentiente Fratrum heremitanorum Sancti Augustini Congregationis Lombardiae Definitorio, ex Decreto die XIX. mensis Julii emanato, propriis sumptibus nobile Collegium in dictorum Fratrum domibus, Conventui proximis, Casali erexit. Itaque hic loci septem Adolescentes convictores degerant cum duobus Scientiarum, ac Artium Professoribus[b], a praelaudato Trivisio necessariis proventibus datis, ut singuli alerentur, & commode habitarent, & in studia incumberent. Quare a Bruxellarum urbe accersiti sunt Ambrosius Bocchius, & Gabriel Methmannus Augustiniani, apertumque Gymnasium die IX. mensis Novembris sub tutela, ac numine Divi Fulgentii Episcopi Ruspensis, Ordinis Heremitani. His adjunctus est Ni-

colaus a Fontanilio, linguae Graecae, & Haebraicae peritissimus, optimus Mathematicus, ac celebris Theologus: itemque Augustinianus alter Adeodatus Verdensis a Cavatore, una cum Camillo Angelo Rovillario Casalensi, Theologiae Professore. Extat hujusmodi Litterarii Collegii monumentum, Poetica nempe quaedam latine exarata, sub Anno MDCXVI. Typis commissa, in Libro, cui titulus: *Votum publicum Serenissimo Principi Ferdinando Duci Mantuae VI., & Montisferrati IV. factum*. Illis enim temporibus Montisferrati Provincia a Ferdinando Cardinali Gonzaga, Francisci Principis Mantuae Tutore regebatur: qui sub Anno MDC XVII. Casale ingreditur, Senatus Praeside sedente Comite Guidone Avellano, ac Senatoribus existentibus Trajano Guiscardo, Alexandro Grisella, Francisco Faventia, Francisco Guaita, Evandro Civalerio, & Joanne Paulo Zampolo. At vero resignata Cardinalitia Purpura, Ferdinandus in uxorem duxit Magni Ducis Etruriae sororem. Anno autem MDCXVIII. visum est post Bellorum tenebras expetitae jamdiu Pacis tandem affulsisse lumen; nam Europeorum Principum concordia invicem facta, singulis Italiae Proceribus redduntur quae sua erant jura; hinc Mantuae, ac Montisferrati Dux, jam Alba Pompeja occupata, in suorum Statuum integram possessionem pervenit. Ut vero ad nostrum Antistitem Pascalium revertamur; is profecto cunctis gratus, ac perjucundus ob ejus morum suavitatem habebatur. Hujus autem Generalis locumtenens, Basi-

sicae Sancti Evasii Praepositus erat, qui Praesulis vice Ecclesiam, quae *Misericordiae* appellatur, sacris ceremoniis lustravit, ibique primum sacrum ab ipso celebratum est. Nunc temporis Infirmorum Xenodochium, a Nobilibus Viris rectum hic loci habetur; quum jam sub praedicto anno MDCXVIII. alii piissimi Viri sibi Oratorium in D. Dominici platea excitarint: quinimmo usque ab anno MDXXVIII. ad opem, atque praesidium miserabilibus personis ferendum, sub Virginis Mariae, Misericordiae Matris clementissimae, Invocatione se homines congregarunt, & in Sanctae Mariae de Platea Collegiata Ecclesia conveniebant. At ineunte Anno MDCXXII. Beatus Philippus Nerius, Congregationis Oratorii primus Auctor, ab Urbano VIII. Barberino inter Divos relatus est: quapropter Presbiteri Philippini Casalenses piissimi festivam eximii gaudii significationem per plures dies dedere. Anno MDCXXIII. amplioris Ecclesiae fabricam Casali inierunt: quare Pascalius Episcopus eorum conatus commendans, ac fovens, eumdem comitante Cathedralis Ecclesiae Capitulo, itemque Sanctae Mariae de Platea Canonicis intervenientibus, primum lapidem posuit. Anno tandem subsequente MDCXXIV., ille zelantissimus Pastor populum Casalensem sibi creditum relinquere coactus est, inexorabili fato perculsus: de quo sollertissimus Ughellus in superadducto Elogio ita sequitur: *Novem omnino annos Ecclesiam salutaribus Institutis rexit, fatoque functus est Anno MDCXXIV.* Fuit vere pius, insignisque Doctrina Episcopus; quum Hi-

storiam (referente eodem Ughello) de Bello, quod Carolus Emmanuel I. Sabaudiae Dux celeberrimus in Monteferrato gessit sub Anno MDCXIII., erudite conscripsit: de qua Belli ratione latinam quoque Narrationem, sed non adeo castigatam Antonius Possevinus Junior Mantuanus instituit. Quare Pascalius Antistes a litteraria Republica plurimi ducebatur; & a Jano Nicio Erithraeo inter illustres Viros meritis quidem laudibus concelebratur: quinimmo a Gaspare Scioppio de veteris, ac novae Grammaticae latinae origine sic habetur: *Hunc quidem certe artis nostrae fructum huic aetati sententia sua non dubie despondebat Scipio Pascalius Casalensis Episcopus, Vir haebraice, & graece non mediocriter, latine vero praecipue doctus, & cum primis Italiae luminibus numerandus; qui quoad vixit, mihi gratiam habere numquam destitit, quod opera mea se a timore illo vindicassem, quo prius manum sibi, quoties scribere latine aggressus erat, contremiscere sensisset.*

DE SCIPIONE AGNELLO MANTUANO

Casalensis Ecclesiae Episcopo Decimo sexto

Dissertatio XXII.

PAscalio Praesuli successit Scipio Agnellus nobilis Mantuanus, de quo parum differit Abbas Ughellus, qui tunc temporis vivebat, ac de totius Italiae, Insularum-

rum-

rumque adjacentium Episcopis laboriosam concinnabat Historiam. Hoc igitur pacto de Agnello Antistite suo contemporaneo Ughellus refert: *Scipio Agnellus Mantuanus, Lepidi, Hieronymaeque Pomeriae Saonensis filius, ab Urbano VIII. adlectus est Episcopus Casalensis Anno MDCXXIV. die XXIV. Mensis Februarii. Vivit adhuc...* Hic autem Praesul summa prudentia, rerumque humanarum politia praeditus fuit: quamobrem a Carolo I. Mantuae Duce missus est Legatus ad Hispaniarum Regem in magni quidem momenti rebus, ad quarum exitum fauste habendum non potis fuit industria Rethelensis Ducis, & Vincentii Agnelli Episcopi Mantuani, qui antecedenter legati fuere. Quo autem tempore noster Agnellus aberat; sub Anno MDCXXVIII. Philippinorum Ecclesia, quum nimis Casalensi Arci proxima esset, diruitur: quae tamen ad constructionis novae terminum nondum redigebatur, ut refert Alghisius. Interim Anno MDC XXVIII. post Vincentii II. Mantuae, & Montisferrati Ducis obitum, in horum Statuum dominium successit Carolus Gonzaga Dux Nivernensis, qui e Galliis, ubi perdiu Domum, familiamque fixerat, Mantuam profectus, possessionem iniit die XVII. Mensis Januarii ejusdem Anni: e cujus Principis progenie subsequentes Mantuani regnantes Duces, usque ad postremum Carolum Ferdinandum, ortum duxerunt. At vero vertentibus An. MDCXXIX., & MDCXXX. Casalenses Cives, ac totius Montisferrati populi tam pestifera contagione, quam taeterrima bellorum rabie percellebantur; quapropter

propter Casalensis Urbs plures obsidiones passa est, quarum memoriam quidam Lapis ostendit, in Casalensi Divi Dominici Templo repositus cum hac Inscriptione.

V. C. Ludovico de Deo, Comit. Petragor.
Gallo Nobilissimo,
Christianissimi Regis
Militum Tribuno; forti, prudenti, pio,
Nec proeliis, nec vitiis victo:
Qui militarem tumultum
In secunda Casalensi obsidione
sedaturus,
a suis clade caesus
Coenobium D. Dominico in Patria
ponendum mandavit;
PP. hoc Monumentum
Grati animi ergo praebuere.
Obijt XXIV. Februar. An. Sal. MDCXXX.

Insuper Anno MDCXXXIII., quum militum excursiones, aliaque id genus molestissima ferre amplius nequirent Capuccini Fratres, qui extra Urbem degebant, Casale introducuntur: ac interim iis assignata fuit Domus apud Sancti Michaelis Aedem, in qua psallebant. Mox ipsis dono dedit Mantuae Dux antiquum Civitatis Nosocomium, quod Lazaretum dicebatur, situmque juxta Portam, tunc *della Rocca* appellatam, & cum vetusti eorum Domicilii (quod dirui placuit) coementis ac lignis, Claustrale sibi commodius, atque ma-

magnificentius construunt, excitata nova insuper Ecclesia, quam Divo Ludovico Regi nuncuparunt. Communis est opinio, hanc urbanam recentem Capuccinorum Aedem, & Conventum, propriis Galliarum Regis Ludovici XIII. impensis, extructa esse, ex eo quod Gallorum copiae, ut impedimenta ad oppugnandam Casalensem Arcem, & Urbem tollerent, hospitium quoque illud suburbanum religiosum diruerent. Attamen pro certo habetur, Civium pietatem magno huic Aedificio momento fuisse: ut ex Inscriptione supra Portam dictae Ecclesiae, quae est hujusmodi.

Christianissimo, & Invictissimo
Francorum Regi
Sancto Ludovico
Casalensium pietate Templum istud,
& Monasterium dicatum surrexit
Anno Domini MDCXXXIII.

Majus Altare a Comite Joanne Baptista Caresana Casalensi positum est cum Tabula, a celebri Sarezana Genuensi depicta: Altarium autem lateralium alterum nobilis Vir Marchio Joannes Gozanus cum Divi Felicis de Cantalicio imagine locavit: alterum cum depictis affabre Divi Antonii Patavini, ac Divi Caroli Borrhomaei effigiebus, Franciscus Antonius Riccius erexit. Sed quamvis Praesul Agnellus, ut supra innuimus, vel invitus, a sibi commisso Grege fere abesset; ad hanc tamen Diaecesim regendam prudentissimum

simum, ac optimum virum Antonium Gaspardonum Vicarium suum Generalem sufficit: de quo in Barnabitarum Actis fit mentio, quum Aperitioni Sanctae Domus Lauretanae, in Casalensi Divi Pauli Aede constructae, interfuerit Anno MDCXLV. Harum vero Aedicularum, Sacrae Domui Lauretanae omnino similium, Auctor fuit venerabilis vir Dalmatius Loterius Barnabita Casalensis. Interea sub Anno praedicto MDCXXXIII., Felix Crova Franciscanus Conventualis Casalensis, ac magni nominis Theologus, celebrisque Concionator, Aquensis Praesul eligitur. Anno MDCXXXVIII. praestantissimus Carolus Bobba Casalensis, & Sancti Joannis Morianae in Sabaudia Episcopus moritur. Anno MDCLXVI. Divae Catharinae Moniales, quum Velum nigrum, quo caput, scapulasque tegerent, minime haberent, hoc indumentum, quo magis decorae incederent, obtinuerunt; quare a Magistro Dominicanorum Provinciali, Joanne Vincentio Moraeno velum illud recipiunt, cujus rei confirmationem consecutae sunt a Guzmani Ordinis Magistro Generali, ut ex ejus litteris satis apparet. Anno MDCXLVIII. Antonius Barberinus amplissimus Sacrae Romanae Ecclesiae Cardinalis Casale petiit, ibique aliquod tempus moram egit, cui a Galliarum Rege pro ejusdem tutela Castellum datur, usque dum humanae sortis tunc infaustae vices prosperis, atque secundis rebus locum cederent. Obviam Purpurato Principi iverunt Comes Antonius Gambe-

ria

ria a supremo Consilio missus: hinc Marchio Bonifacius Fassatus, Armorum Montisferrati Praefectus, & Arcis, tenebatur; ideoque post Ecbonae discessu, Casalensis Urbis gubernio successit Mompensatus, ut Alghisius refert. Suborto tamen in Italia tumultu, ac populorum defectione nata in odium Mazzarini Cardinalis; Gallicae turmae a Montisferrati Provincia, habita prius pagorum, ac oppidorum populatione, decesserunt. Illis etiam temporibus a regiis Administris Antistes Agnellus a Casalis Urbe arcebatur, sed in patriam Terram demigrantibus Gallis, ad suam Episcopalem sedem anno MDCLI. revertit: qui paci, quietique animi addictus, dum Ecclesiae suae Sponsae post tot discrimina rerum consulere statuit, ultimo Fato corripitur. Vir quidem in Litteraria Republica clarissimus, insignis Theologus, optimus Canonista, disertus Orator, Poeta, ac Historicus: utpotequi Historiam Mantuanam politissimo italico stylo conscripsit: ac inter alia opera eruditissimum volumen concinnavit, cui Titulus: *Virgo juxta Crucem*, quo in Libro Sacrae Scripturae, Conciliorum; & Sanctorum Patrum auctoritate innixus, de singulis Beatissimae Virginis Mariae laudibus, ac privilegiis mirum in modum ratiocinatur. Praeter argentea vasa, sacrosque Apparatus ad Episcoporum Casalensium usum, Bibliothecam non adeo voluminibus frequentem, sed lectissimis antiquioribus bonarum Artium Libris politisque editionibus distributam reliquit. Huic ergo doctissimo eruditissimo, ac de Civibus Ca-

S

DE HIERONYMO FRANCISCO MIROLIO

Casalensis Ecclesiae Episcopo Decimoseptimo.

Dissertatio XXIII.

MIroliae stirpis antiquam rationem usque ab Anno DCCCCVIII. derivatam Fulgentius Alghisius ostendit. Etenim Bartholomaeus Mirolius Caroli Magni Galliarum Regis Dux strenuus, qui cum Longobardis non raro conflixit, Villaemiroliae Castellum construi fecit. Deinde a Maximiliano II. Austriaco Imperatore Moncestini Comitatu Miroliae gentes insignitae sunt: qua de re Comites appellati Joan. Vincentius, Federicus, Bartholomaeus, Hector, & Jacobus de Miroliis: quorum Federicus, & Bartholomaeus Ferrariam demigrarunt, ibique Familiam de ipsorum agnatione constituerunt. De hoc Federico in Ferratiensi Urbe monumentum extat ad ejus sepulcrum, nempe sequens Inscriptio.

Federico Mirolio
Moncestini Comiti,
Rosingae, & Villaemiroliae
in Monferratensi ora Domino,
Serenissimae Ducissae Ferrariensis
Aulae Praefecto;
summa generis nobilitate,
Vitae integritate, eximia Fide;

aliisque Animi dotibus conspicuo;
ob quas Serenissimo Duci Alphonso
usque ad obitum post indefessam, &
diuturnam, tam ipsius, quam
Bartholomaei Fratris
utriusque Signaturae Consiliarii
obsequium eidem, & Serenis. Herculi
ejus Genitori praestitum
Longe acceptissimus fuit;
Uxor, & Alphonsus filius
B. M. P. C. Anno MDXCIV.

Itaque ex hac inclyta progenie Hieronymus Franciscus Mirolius (ex iis nempe Miroliis Moncestini Comitibus, qui Casali superſederunt) ortus, postquam aliquot annos Casalensis Ecclesia Antistite privata fuerit, in Episcopum eligitur, ac designatur. Enimvero Carolus Mantuae Dux, ut Casalenses in Agnelli amantissimi Praesulis amissione solaretur, ex eorum Civibus Mirolium Casalensem tenere sedem adamavit. Quapropter Romam misso legato Abbate Nerlio, Comitem Hieronymum Mirolium Casalis Episcopum Anno MDCLV. nominat. Is Cathedralis Ecclesiae Praepositus erat, & Agnelli Praesulis defuncti Generalis Vicarius. Romam ergo profectus, petitionibus eidem factis de sacris Canonibus ita respondit, ut singuli summa se doctrina praeditum cognoscerent: quinimmo & ipse Pontifex Maximus Alexander VII. Ghisius de nonnullis ad jus Ecclesiasticum spectantibus interrogavit, ac eumdem singu-

singulari dignum commendatione censuit. Hinc a Pontifice in gravissima rerum caussa nimirum de Masserani Principatu Commissarius Apostolicus designatur. Ut autem paullisper de more digrediamur; sub Anno MDCLVI. Casale ingreditur Svecorum Regina Christina. Ad Montisferrati fines Dux Mantuae Carolus obviam illi misit Carolum Centurionem nobilem Genuensem, & Sacri Romani Imperii Principem, tum Comites Hieronymum Scarampum a Camino, ac Joannem Baptistam Arditium patritios Casalenses. Posteaquam piissima Princeps (quae Romam petebat, ut Catholicam Religionem profiteretur) ad Padi ripam pervenerit, Dux ipse cum Aulicis suis, & Nobilibus illuc se contulit, & cum ea in Urbem Casalensem ingressus est. Anno MDCLX. spectatissimus Praesul Mirolius primum admovit lapidem Ecclesiae fabricandae extra muros pro Fratribus Franciscanis de strictiore Observantia nuncupatis, quorum Aedes Sacra sub titulo Sanctae Mariae de Templo constructa est. Quum inde religiosissimis aeque, ac pauperrimis Viris Casali hospitium necesse esset; Maria Mantuae, ac Montisferrati Ducissa Hospitium congruens Fratribus iisdem elargita est; itemque a pietate Marchionis Bonifacii Fassati Equitis ordinis Redemptoris, Ecclesia ipsis Mendicantibus Religiosis excitata. Praeterea sub Anno MDCLXI. Divae Catharinae Moniales novam exterioris Ecclesiae fabricam inchoant, ac sub eodem Anno Divi Antonii Patavini Confratres in Conventualium Franciscanorum Templo con-

congregantur, qui sub Anno MDCLXV. die XVI. Octobris, Romae Confratribus adiiciuntur. Hoc eodem Anno Carolus II. Dux Mantuae, ac Montisferrati moritur; hinc Anno subsequenti MDCLXVI. Exequiae celebrantur Casali, Oratioque funebris habita est a Comite Philippo Brondolo. Carolo successit Ferdinandus ejusdem Filius sub Archiducissae Isabellae tutela. Hic vero Princeps Ferdinandus Carolus ex Gonzagis ultimus est, qui in his Provinciis dominati sunt; Enimvero post ejus obitum Mantuana Ditio Imperiali Camerae devoluta est, ac Monsferratus a Sabaudis Principibus jure nunc possidetur. Anno autem MDCLXIX. a Clemente IX. inter Beatos Caelites relata est Margarita a Sabaudia, Theodori Paleologi Montisferrati Marchionis uxor, usque ab Anno MCDLXIV. Haec post Conjugis obitum, Dominicano habito induta, in Monasterium Sanctae Mariae Magdalenae Albae Pompejae claudi voluit: ibique ejus corpus hactenus incorruptum videtur. Anno MDCLXX. Magnifica Fratrum Minorum Conventualium Ecclesia exornatur, & insignis Chorus extruitur. Hoc eodem Anno Presbiteri Philippini Sacram eorum Aedem prope antiquum Oratorium excitare contendunt. Anno MDCLXXV. post Joannis Ambrosii Becuti, Episcopi Aquensis obitum, in Pastorali Sede locatur Marchio Carolus Antonius Gozanus nobilis Casalensis. Jamvero ad Annum MDCLXXIX. perventum erat, quum dignissimus Praesul Mirolius ad Caelestem Patriam ab hac labili vita evocatus est, Antistes optimus,

affa-

affabilis, ingenuus, aequus atque beneficus: cujus eximiae Beneficentiae luculentum sane argumentum esse potest Instauratio, ac Dedicatio Ecclesiae Paroecialis Sancti Stephani Casalis. Sanctissimi Sacramenti Confratres, ut eorum grati Animi specimen debitum praeberent, supra interiorem Aedis portam, Episcopi Mirolii perenni memoriae lapidem posuerunt cum Inscriptione sequenti.

Siste Gradum,

Templum hoc Sanctiss. Prothomartyri Stephano erectum contemplaturus. Hic non molis altitudinem, nec mirere praestantiam. At Illustriss., & Reverendiss. Hieronymi Francisci Mirolii Casalen. Antistitis, & Comitis, in Delubri hujus ab aetate paene absumpti, nunc instaurati largitatem, assiduam Caritatem, profusam liberalitatem insignes agnosce Architectrices; Etsi muta tamen de hoc saxa loquuntur, Arcus non tam moli complendae, quam hujus gloriae monumento erecti in Templo surrexere. Ut aeternae gratitudinis debitum tantae virtuti servetur specimen, Ecclesiae hujus Confratres benemeriti, hoc futurae Aetati monumentum posuerunt.

Ecclesiae haec consecrata est Anno MDCLXI. Id.Nov. At vero Apoplesia correptus Mirolius moritur Anno MDCLXXIX. die XIV. Septembris, quum Episcopalem Casalensem Sedem tenuerit tres, ac viginti Annos. Insigni pompa funebri elatum est ejus corpus, & illius debitas laudes parentali Oratione exposuit Joannes Jacobus Letus Vir eruditus, & Cathedralis Ecclesiae

Sancti

Sancti Evasii Canonicus. Praeterea Comes Carolus Mirolius elegantissimum eidem Praesuli Epitaphium, ac Elogium confecit, quod est hujusmodi.

Hieronymo Francisco
Casalensi Episcopo,
Miroliae stirpis splendori,
Diaecesis speculo,
Infularum ornamento,
Egenorum Patri,
Ecclesiasticae Libertatis Propugnatori,
Scientia singulari, Virtute eximio,
Pietate summo, Modestia maximo,
justo, felici, magnanimo,
Deo devincto, Principibus grato,
Urbi accepto;
Moncestini Comites
Villaemirolii, ac Rosingi Domini
ipsorum Uni amantissimo,
Tantoque Viro peculiarem lapidem
D. D. D.
Aetat. LXXV. Episcopat. XXIII.
Anno Salut. MDCLXXIX. Cal. Octobr.

Vivente Mirolio Antistite, Episcopalis Curiae Locumtenentem Franciscum Surdum, Basilicae Sancti Evasii Praepositum fuisse constat. Habita quoque est a Praesule Mirolio Synodus Diaecesana, quae a nonnullis citatur; Auctoritas enim Decretorum adhuc viget, quae praesertim in Calendariis vim habere quandoque videtur.

tur. Tertia haec est Synodus Casalensium Episcoporum nam prima Antistitis Aldegatti: altera Tullii Carretti: tertia Mirolii. Ad normam vero Provincialium Conciliorum Mediolanensium confectae sunt Casalenses Synodi. Siquidem Metropolitani constitutionibus suffraganei Episcopi Casalenses antea se subscripserunt, ut constat de Praesule Alexandro Andreasio in sexta Synodo provinciali Mediolanensi sub Anno MDLXXXII., ac de Tullio Carretto in Synodo Mediolanensi septima, ab Archiepiscopo Federico Borrhomaeo celebrata, sub Anno MDCIX.

DE LAELIO ARDIZZONIO

Casalensis Ecclesiae Episcopo Decimo octavo

Dissertatio XXIV.

DEfuncto Praesule Mirolio, Basilicae Sancti Evasii Canonici congregantur, & in Vicarium Capitularem Joannem Stephanum Suardum Cathedralis Ecclesiae Praepositum eligunt. At vero subsequenti Anno MDCLXXX., mense Majo, Laelius Comes Ardizzonius Casalensis, Episcopus designatur. Is jurium peritissimus jampridem Ducalis Minister, & Consiliarius fuit: quo in munere egregiam sane operam navavi-

omnibus gratus, & acceptus. Ardizzoniae stirpis origo Placentiae censetur. Etenim historica ferunt monumenta, Caesarem Ardizzonium nobilem Placentinum (de qua praestanti familia Petrus Crescentius non vulgarem instituit commendationem) in Montisferrati provinciam se contulisse; postmodum vero ad hanc Casalensem Urbem demigrasse, & hic Domum, & liberos stabilivisse. Caesar iste Ardizzonius Anno MCDXCV. Dux militum a Carolo VIII. Galliarum, ac Siciliae Rege cooptatur. Ardizzoniae gentes primo Verolengi Pagi, deinde Sancti Martini Comites appellati sunt. Ex his Viri, vel saeculo elapso, ac ineunte praesenti tam armis, quam togis clarissimi extiterunt; quorum adhuc (Marchionis praesertim Ardizzonii in regali Taurinensi Senatu primi Praesidis jam sedentis) memoria viget. At Laelius Praesul Ecclesiasticum habitum, & Institutum exinde professus, Sanctae Mariae de Platea Praepositura insignitur: qua resignata, Ducalis Camerae Auditor in Montisferrati ditione efficitur. Postquam Episcopali dignitate donatus est, ad diem XXI. Mensis Junii Casale ingreditur, communi suorum Civium, laetitia, & plausu. Poetica enim multa in meritam ejus laudem concinnata sunt: inter quae Comitis Caroli Mirolii perelegans Elogium adnotari placet: quod est hujusmodi.

Deo praestare operam, & Mundo
Impossibile semper non dicam.
Obsequium in Principem,

Amor in Patriam
Geminarunt portentum.
Possibile hoc reddidit Ardizzonius:
Caelestium Geminorum aemulatus
Vires,
Geminas Virtutes collegit in unum.
Cum Magdalena fervens,
Cum Marta sollicitus:
Geminas Opes possidens,
Geminatum auxilium cuique
pollicetur.

Interim Anno MDCLXXXV. Funeralia in Divi Evasii Templo Casali celebrantur in Obitu Archiducissae Isabellae Clarae Austriacae Ducis Mantuae, ac Montisferrati, Ferdinandi Caroli matris. Solemne Sacrum confecit Praesul Ardizzonius (cujus universam pro luctu nigra veste familiam induere jussit), adsistente Civitatis Praeside, Senatu, & Clero; funebrisque Oratio a Marchione Joanne Antonio Luzzara patritio Mantuano habitaest. Porro Ardizzonii Antistitis tempore, intestina Bella in hac Montisferrati regione haudquaquam cessarunt, usquedum a fundamentis, cuniculorum ope diruta, Italarum firmissima Casalensis est Arx sub Anno MDCXCV. Progrediente autem ad suum terminum saeculo Decimo septimo a Divini Verbi Incarnatione, Episcopus Ardizzonius mortales exuvias reliquit, & hanc terrenam mansionem cum Caelesti Patria (sic enim pie credere fas est) commu-

tavit. Sub initio spiritalis regiminis, quod Ardizzonius susceperat, finem facit Montisferrati Historia sollertissimi Fulgentii Alghisii Casalensis Augustiniani: cujus MS. libri magni quidem faciendi Eruditis videntur.

DE PETRO SECUNDO RADICATO

Casalensis Ecclesiae Episcopo Decimo nono

Dissertatio XXV.

ARdizzonio Praesuli jam descripto successit Anno MDCCI. Petrus Secundus Radicatus Casalensis, Coconati, & Cellarum Comes. Is antea Ferdinandi Caroli Gonzagae Mantuae, ac Montisferrati Ducis postremi, intimus Consiliarius, ejusdemque a Secretis fuit: Vir non mediocri sane ingenio praeditus, ac stirpis nobilitate clarus Extat Oratio typis data Cornelii de Corneliis Casalensis, Congregationis Oratorii presbiteri, in qua diserte praeter proprias Radicati Antistitis laudes, Coconatae gentis quoque series exponitur: duo nempe afferuntur antiqui Episcopi Astenses, Placentiae Praesul, & Eminentissimus Romani Collegii Purpuratus, aliique Viri, dignitate, doctrina, & nomine conspicui. De Astae Urbis Episcopis ita Ughellus. *Bonifacius II. patritius Astensis ex Comitibus*

de

de Coconato exortus, ex Praeposito electus Episcopus Anno MCCXLIII. Conradus ex Comitibus de Coconato Astensis Civis, & Canonicus Bonifacio gentili suo sufficitur Anno MCCLX. De Coconato Cardinali praeter Alghisium etiam Ughellus haec reponit. *Urbanus IV. summus Pontifex egregias Animi dotes in Umberto Alerami Astensis ex Comitibus de Coconato, & Montisalti de Artesio Domini filio, bujus Ecclesiae Archidiacono admiratus, eum inter Cardinales Diaconum Sancti Eustachii cooptavit Anno MC CLXI.* Ciacconus hunc Umbertum Purpuratum ex Comitibus de Ilcio, Senis in Etruria ortum dicit; sed revera Astensis patritius fuit; quod etiam innuit Theodorus Vallis (ut refert Ughellus) oculatus testis in vita Urbani IV. Etenim dum Cardinales ab eodem Pontifice Romano creatos recenset, Coconatum natione Lombardum fuisse hisce versibus affirmavit.

Hi tres Levitae, Gotifredus, jacobusque,
Tertius Umbertus, clarus uterque fuit.
Aletum primum genuit, Sabella secundum:
Alter Lombardus, nomine, stirpe potens.

Itaque Praesul Radicatus (cujus familia, ab Asta Urbe Casale jamdudum emigravit) Romae degens, a Clemente XI. Summo Pontifice Praelatus domesticus, & Solio Pontificio adsistens Episcopus cooptatus est, Anno MDCCVIII. Casalensem porro Urbem ingressus de se optimam expectationem dedit. Quo autem tempore hanc Sedem tenuit, plures Episcopalis Curiae Generales Vicarios habuit, identidem ad munus electos; quo-

rum primus Vir Illustrissimus, ac piissimus Hieronymus Franciscus Malpassutus Montilius, utriusque Juris, & Sacrae Theologiae Doctor, Evasianae Basilicae jampridem Canonicus Theologus: Sede Episcopali vacante ob Ardizzonii Praesulis mortem Capitularis Vicarius enunciatus; mox Generalis Locumtenens Episcopi Radicati decernitur: quo munere per aliquod tempus egregie functus, se ab illo abdicavit; hinc Cathedralis Casalensis Ecclesiae Praepositura condecoratur, ac demum a Magnanimo Victorio Amedeo Rege, Vercellarum Episcopus designatur; quam antiquissimam Insubriae, & Liguriae Sedem vix decem menses occupavit, quum ultimo cedere fato coactus sit proximis Annis elapsis. De hoc amplissimo, ac dignissimo Praesule plura quidem in ejus meritas laudes reponerem, si hoc mei esset Instituti; verum aeterna monumenta extabunt; quae de ipso jugiter eloquentur. Nec minus item elogium commeruit piissimus Senex Carolus Antonius Gozanus nobilis etiam Casalensis, qui postquam sex, & quadraginta annos Aquensem Ecclesiam administrasset; Anno MDCCXXI. mortem obivit: Antea is erat Cathedralis Ecclesiae Divi Evasii Archidiaconus. Interea quum Coconatus Antistes septem supra viginti annos Casalensem Diaecesim rexisset, ea resignata, a Benedicto XIII. Summo Pontifice Auximi in Piceno Episcopus creatur, ibique Anno MDCCXXIX moritur. Extant Casali de hoc Praesule memoriae, tum in Episcopalium Aedium, tum in Collegii Seminarii instaura-

tion-

tione. Etenim supra interiorem Episcopatus ingressum haec legitur Inscriptio.

Petrus Secundus Radicatus
Ex Comitibus Coconati,
& Cellarum,
Episcopus Casalensis,
Domini nostri Clementis Papae XI.
Prelatus domesticus,
& Solio Pontificio
Episcopus assistens,
restauravit, ampliavit,
ac ferme ex toto in hanc formam
redegit, ornavitque
Anno MDCCXIX.

Et supra externam Seminarii Clericorum januam haec altera Inscriptio conspicitur.

Seminarium Episcopale,
pro universo Diaecesis suae Clero,
Litterariis, & Ecclesiasticis
Disciplinis,
tum Exercitiis spiritualibus
excolendo;
veteri aedificio jam collabente
Paene ex toto instaurato,
Addito insuper complurium vicinarum
Aedium spatio;
In ampliorem hanc, atq; ornatiorem
Formam redegit

Petrus Secundus de Coconato Episcopus
Anno Domini MDCCXXII.

Ultimis etiam hujus Praesulis temporibus insignis Philippinorum Ecclesia instaurata, aucta, atque absoluta est, quinimmo dicata, & consecrata; tum vero exterior Sacra Aedes Monialium, quae Sanctae Catharinae vulgo dicuntur, in venustiorem formam, ac ordinem distribuitur, & Ecclesia ipsa egregie depicta, ab eodem Antistite sacris ceremoniis lustratur. Ut autem Dissertationem hanc nostram magis locupletem (his maxime temporibus, quae nobis proximiora fuere) consueta Digressione reddamus; legenti fortasse molestum non erit, ea, quae observatione digna putamus, breviter recensere. Carolo itaque Ferdinando, ultimo Mantuae Duce, Patavii defuncto; ecce ingentes militum exterorum copiae in Italiam ingrediuntur, ac inferuntur. Tandem Anno MDCCVI. die VII. Septembris, Gallohispanorum obsidione, Taurinorum Augusta jamdiu, sed perperam oppugnata solvitur, omni militari Hostium apparatu in Vallis relicto, quum Obsidentes numero quidem majores, sed viribus, & animo impares, a Victorii Amedei Ducis, & Eugenii Sabaudiae Principis prudentissimo imperio, strenuique praesertim Analthi Principis virtute, ac suorum commilitonum robore, consternati Galli se fugae demum commiserunt: hinc Montisferrati provincia externis item copiis vacua, & Casalensis Urbs perniciosa bellorum vi liberata. Postmodum his Civibus expetitum

lumen affulsit, quum intra eorum moenia invictissimum Victorium praelaudatum viderint, quem suum amantissimum naturalem Principem, ac Dominum venerati, laetabundi recognoverunt. Deinde Anno MDCCXIII. die XXX. mensis Julii, Pax desiderata Taurini proclamatur: quae res in caussa fuit, cur subditi fideles Populi (Taurinenses praecipue, & Casalenses) non vulgarem eximii gaudii significationem darent. Igitur non incongruum erit, hic loci etiam reponere de hoc fasto Die Inscriptionem, a disertissimo Viro Audiberto, Societatis Jesu alumno, exaratam; quae ad Basilicae Taurinensis ingressum sic habebatur.

Regnorum arbitro Regum Regi,
Quod Bellum
Ultra fidem strenue gestum
Pacem attulit;
Ultra spem gloriose confectum,
Stante Urbe, florente Aula.
Prolato avito Regno, altero parto,
Victor Amedeus II.,
quo in Templo
Hostium vexilla appenderat,
Patrocinii Insignia, non Triumphi,
Recentioris incrementa Felicitatis,
Precum beneficia, non Armorum;
Inter tributa Gratiarum solemnia
publice devovebat Anno MDCCXIII.

Ex hac autem rata, firmaque Principum concordia;

 invi-

magnanimus Amedeus maximum Italorum Principum decus, non tantum in Provinciarum utriusque superioris, & inferioris Montisferrati, Lomellinae, Alexandriae, & Vallis Sesiae dominio adjecto confirmatur; verumetiam Rex Siciliae postmodum sacro Chrysmate ungitur, & consalutatur: Sardorum denique potitus Insula, Sardiniae Rex ab Europae Monarchis, & ab ipso Romano Summo Pontifice habetur. Qua de re Ecclesiasticus quoque Honor in Sabaudia, Pedementio, Monteferrato denuo effloruit: Archiepiscopus Taurinensi Urbi datur, Episcopi ad Vercellarum Casalis, Alexandriae, Aquarum, Eporediae, ac Fossani sedes evehuntur: Archiepiscopi in Sardiniae Regno Gallaritanus, Sassaritanus, & Algherensis nominantur, & consecrantur. Quocirca de suo inclyto Rege vehementer laetata est in primis Taurinensis Civitas, quae mirifico, atque indicibili praegestiens gaudio, supra januam Ecclesiae Corporis Christi (quae est sacra ipsius Civitatis Aedes) hoc locavit Elogium, & Monumentum.

Pro novo Regno aliis adjecto,
Victorio Amedeo
Rege proclamato,
Grates
Regi Regum
Augusta Taurinorum
Referebat
Die XXV. Septemb. An. MDCCXIII.

Ita-

Itaque jure, atque armis partum jam Regnum, auctum, ac tutum, Litteris etiam, ingenuisque Artibus illustrius effici Amedeus Rex voluit. Quapropter accersitis undique doctissimis Viris, Jureperitis, Dogmaticis, Theologis, Philosophis, Medicis, Anatomicis, Mathematicis, Astronomis, Geometris, Chirurgis, Polemicis, Botanicis, Architectis, Linguarumque Haebraicae, Graecae, ac Latinae eruditissimis, Taurinense Lyceum sub Anno MDCCXX. instauravit, & auxit: ex quo praeclarissima Guzmani Ordinis lumina praesertim emicant, publici ante Sacrae Theologiae, & Controversiarum Professores, Vincentius Ferrerius Niciensis, Episcopus Alexandrinus, deinde Vercellensis, & Anno MDCCXXIX. a Benedicto XIII. Summo Pontifice, Sardiniae Regis nomine, Cardinalis Sanctae Romanae Ecclesiae creatus: tum Petrus Hieronymus Caravadossus item Niciensis, Casalis Antistes dignissimus. Regiae insuper Constitutiones emanatae sunt, quae novum Codicem Victorianum comprehendunt. Sed inter hujus Mundi gaudia fatalis mors luctum, ac moerorem interponere jam saepe consuevit. Quare Anno MDCCXXI. nobilissima Conjuge Anna Christina Aloysia, Theodori Sultzbachii Palatini filia, Regalis Pedemontii Princeps Carolus Emmanuel, unicus Regis Amedei filius amantissimus, privatum se vidit. Anno insuper MDCCXXII., octogesimo exacto suae Aetatis Anno, ad Coelites evolavit Regalis Princeps Maria Joanna Baptista a Sabaudia, Victorii Amedei Regis

dulcissima Parens: cujus inclytas eloquentissime retexuit laudes funebri Oratione, in Taurinensi Basilica, die XXIII. Maii, anno MDCCXXIV. Joseph Ignatius Chiaberge Societatis JESU. Subsequenti autem anno MD CCXXV. Victorius Rex semper Augustus regali Sabaudae successioni animum intendens, alteram aeque nobilissimam Conjugem Carolo Emmanueli filio Principi optimo dedit; nimirum Christinam ex Hassiae Resfeldi Rotemburgi Principibus ortam: e qua duo nati mares, tresque item faeminae, ad totius Italiae felicitatem adhuc suscepti sunt. At vero inter haec etiam gaudia luctus locum occupavit; siquidem Annae Aurelianensis, Sardiniae Regis dilectissimae Conjugis Mors secuta est; de qua in sequenti ultima Dissertatione nostra, verba quamvis tantae Reginae imparia, faciemus.

DE PETRO HIERONYMO CARAVADOSSO NICIENSI,

Casalensis Ecclesiae Episcopo Vigesimo

Dissertatio XXVI.

Augustissimus praelaudatus Amedeus I. Sardiniae Rex, cui mentem summe providam in hominum meritis potissimum cognoscendis Divinus rerum Opifex clar-

elargitus est, Petrum Hieronymum Caravadossum Niciensem, Anno MDCCXXVIII. Episcopum Casalensem nominavit. Hic Vir spectatissimus Dominicani Ordinis insignis Theologus, ob ejus egregiam Virtutem, singularemque Doctrinam, morumque suavitatem, octo, & decem annos, a celeberrima Studiorum Matre Bononia retentus est, ubi in studiis ita profecit, ac tradendis Philosophicis, Theologicisque Disciplinis ita praestitit, ut meritos gradus acquireret suae Religionis. Postmodum ejus nominis fama ad inclyti Regis Victorii perlata in caussa fuit, cur Taurinum accersitus, Scholasticae Theologiae, & Controversiarum Cathedram in Regio Archigymnasio, omnium quidem commendatione adimpleret. Jam vero dimidiam vix anni partem publice docendo absolverat, quum Casalis Episcopus ab ipso Rege cooptatur; quare illico Romam profectus est. Hunc autem Benedictus XIII. Pontifex Maximus, & Guzmani Ordinis item alumnus, amice placideque amplexus (noverat enim jampridem Caravadossum, celebremque Theologum intelligebat) ac inde illis, quae fieri solent, electis Episcopis petitionibus adsistens, meritisque laudibus eumdem exornans, per se ipse in Episcopum consecravit. Roma egressus noster Praesul Casalensem adivit Urbem, & suum ingressum inivit die XI. Julii, Anno MDCCXXVIII. Quattuor autem a Civitate decreti sunt nobiles Viri, Marchio Anastasius Busca primae Classis Consul, Joannes Baptista Porta, secundae; item Marchio Evasius Octavianus Fassatus primae

classis

classis Consiliarius, & Paulus Antonius Honoratus secundae, qui optatissimo Praesuli decora quidem pompa obviam iverunt. Interea, ut incredibilis laetitia de novo Antistite Casalensium omnium Civium ostenderetur publicae prodierunt significationes ex doctis profecto; disertisque, tum Poematibus latinis, ac etruscis, tum vero pulcris Inscriptionibus, inter quas elegantior in suburbano Tentorio ad primam Episcopi receptionem extructo, haec legebatur.

Fidissimam Urbem
Custodiae, & Pietati tuae
commissam;
Deo volente, Rege mittente,
Laetitia Comite,
ad perennem Casalensium salutem;
Praesul piissime, ingredere.

Altera quoque id genus conspiciebatur.

Hac die, quam fecit Dominus,
Exultate Casalenses!
Petro Hieronymo Caravadosso,
Patri amantissimo,
Pastori vigilantissimo,
Episcopo eruditissimo;
Obviam occurrite.
Virtutis prodigium, Religionis columen,
Pietatis exemplar, & justitiae
Admiramini!
Invictissimi Regis Victoris Amedei

cle-

clementia donato;
Sanctissimi Patris Benedicti XIII.
Summa pietate electo;
Plaudite, gratias agite.
Pacis, & Letitiae omen
Urbem ingrediens excipite.

Itaque post factam Praesulis Radicati resignationem, Sancti Evasii Canonici in Capitularem Vicarium elegegerunt amplissimum Virum Octavianum Mauritium Pasquinum, Cathedralis Casalensis Canonicum Theologum. Deinde a novo Antistite Caravadosso Curiae Episcopalis Locumtenens cooptatus est Abbas Carolus Ubertus Malpassutus Montilius; qui nunc Praepositi Evasianae Basilicae dignitate condecoratur. Hujus autem clarissimi Viri disertissima extat latina Oratio ab ipso habita, quae debitas Caravadossi Episcopi laudes comprehendit. Cunctis igitur gratus, jucundus, atque beneficus dignissimus noster Praesul Petrus Hieronymus suae praedilectae Ecclesiae, & Casalensis Diaecesis administrationem ex animo suscepit; quae suavissime quidem se ab ipso gubernari, regique persentiunt. Anno MDCCXXIX., die XXIX. mensis Maii, decreta est ab ipso Praesule universa Casalensis Urbis, ac Diaecesis spiritalis Visitatio, quae Dominica tertia post Festum Sanctissimae Trinitatis Casali inchoata est. Hoc etiam Anno Sanctae Mariae de Platea Canonicorum piis votis, atque optatis indulgens Caravadossus Praesul humanissimus, superindutam bicolorem vestem, quae vulgo

Cappa

Cappa magna vocatur, ex Apostolico indultu tribuit. Quapropter in solemni annua Supplicatione, quae ad Festum Corporis Christi diem habetur, novo indumento decore incedentes praedicti Canonici visi sunt. Anno autem proximo elapso, quum fatalis amissio Augustissimae, ac piissimae Reginae Annae Aurelianensis secuta esset; die XXVI. Augusti, a Casalensi Civitate universim in luctu posita, parentatum est in D. Antonii Abbatis Templo, funebrisque Oratio habita ab Illustrissimo Viro Marchione Anastasio Busca, primo Civitatis Sindico, nobilium Virorum, ac Matronarum interventu. Caravadossus Antistes Taurini tunc aderat, Casali evocatus, ut una cum aliis Episcopis, Abbatibus, atque saecularibus Magistratibus, Praesidibus, Provinciarum, & Civitatum Oratoribus legatis, Exequiis Regiis adsisteret: in quibus eloquentissima est habita funebris Oratio a celeberrimo Concionatore Carolo Francisco Badia Anconitano, Novalesiae Abbate Commendatario, qui meritissima laudum ornamenta de vera solidaque ejusdem Reginae christiana pietate concinnavit. Jam vero Casali sub Anni MDCCXXIX. termino, in antiqui Praetorii Aedibus juxta Urbis plateam, publica constituta sunt Gymnasia, Presbiteris saecularibus ad docendi munus accitis: id quod per omnes Sabaudiae, Pedemontii, ac Montisferrati Provincias providentissimi aeque, ac munificentissimi Regis auctoritate per Scholarum Constitutiones Typis editas sancitum est. Qui Rex utique invictissimus, seipsum

etiam

etiam denique mirum in modum vicit. Etenim resignato publice Regno, Carolo Emmanueli Pedemontii Principi ejus filio imperii habenas tradidit, seseque in Sabaudiam cum exiguo Comitatu contulit; tandemque ob aëris salubritatem excipiendam Moncalerium venit, ibique solitariam vitam traxit, usque dum a mundanis rebus omnino alienus, atque distractus, piissime obiit Anno MDCCXXXII. Florido itaque Regno Carolus Emmanuel I. succedit, qui pacem, subditorumque populorum quietam tranquillitatem peramans, omnes quidem suae Lenitatis, innataeque Mansuetudinis, & Clementiae significationes quotidie demonstrat. Virescere prae ceteris bonas Litteras, ac Liberales Artes libenti animo REX OPTIMUS sentit, atque cognoscit; iccirco non pauci momenti pro studiosorum Adolescentum victu, ac scientiarum adeptione, impensas, splendide, ac liberaliter faciens, Gymnasia instaurari, Collegia excitari jubet. Regalium deinde Praedecessorum decus, & gloriam, nominisque immortalitatem egregie, ac strenue aemulatus, ad Regni propugnationem, atque tutelam, Arces instaurat, novas insuper, firmissimasque molitur, Remque universam militarem exactissima Disciplina in dies constituit, & robore auget. Jam vero ad suum terminum pastorali Visitatione per totam Casalensem Diaecesim in montanis fere, ac praeruptis locis positam magno cum labore redacta, Zelantissimus Praesul Caravadossus, Casale se recepit, ibique indefessus Synodum Diaecesanam pu

blice habendam constituit. Accersitis ergo iis omnibus, & singulis, qui sessionibus in Cathedrali Ecclesia factis interesse debebant, Spiritu Paracleto enixis precibus invocato, habitaque Paraenetica Oratione italica a Clarissimo Viro Canonico Cantore Sacco, Synodus incepta est, perrecta, & absoluta Anno MDCCXXXII, permagna Cleri, & Populorum omnium commendatione; quum, & vitiorum germina extirpata sint, & undique virtus, concordia, religio, pietas, tum major etiam Dei, Caelitumque cultus, ac magis decens Sacrarum Aedium ornamentum in tota Diaecesi nunc conspiciatur. Illud autem omne ferventissimo Praesulis Caravadossi Animarum zelo sartum tectum omnino debetur. At vero hilari semper vultu, quo internum, atque sincerum Animi gaudium ostendit, mirifice exultat bonus Pastor; & eo praesertim, quo intelligit, ac idem ipse videt, Casalenses Cives illis etiam Rebus, quae tum privatum, tum publicum Bonum in temporalibus, oeconomicis, & politicis respiciunt, egregiam sane operam navare; itaut in hac praeclarissima Urbe summa pax, perfectaque tranquillitas (in id bonis universim conspirantibus) merito jure habeatur. Urbanis enim, ac municipalibus negotiis moderantur electi Viri, Consules nempe, vulgo *Sindici*, singulos in annos designati; qui nostris hisce temporibus ex Regia Concessione purpurati publice, ac solemniter incedunt: quo quidem digno munere superiore Anno functus est numeris omnibus Vir nobilissimus Marcus Antonius Grisella, Ro-

signani Marchio; quem nuperrime Carolus Emmanuel I. Sardinae Rex ad Ludovicum XV. Galliarum Regem (inter quos maxima Virium, atque Animorum consensio secuta est) Legatum misit. Sequenti autem anno MDCCXXXII. primae classis Sindicus sortitur praestanti Vir mente Joan. Gozanus Odalengi Marchio; Civitatis item, & Annonae Provisoribus delectis amplissimis Viris, Marchione Anastasio Busca Lazaroni Condomino & Jacobo Antonio Grasso Vontii Comite; quorum quidem nomina in Casalensibus monumentis, & fastis potissimum recensenda, non tantum ob eorum merita praesentis operis Auctor existimavit; verum etiam, ut propter eximia, quae idem apud illos suosque lares, apud honestissimas Conjuges, & ingenuos Liberos Beneficia excepit, gratissimum utique animum aperte declararet. In hac itaque summe commendabili florentissimae Casalensis Urbis conditione Caravadossus Praesul (iterum dico) vehementer laetatur: qui tandem cetera inter multarum, quibus exornatur, Virtutum specimina, illud singulare profecto dedit. Enimvero quum adhuc ipse vitali aura perfruens, probe sit valens, vegetus, atque ore rubicundo refulgeat; de morte tamen pie cogitare intendit; quocirca in Ecclesia Monialium Ordinis Divi Dominici, quae vulgo Sanctae Catharinae dicuntur, pavimentum ad Majus Altare ex lectissimo bicolore marmore cooperiri, & laevigari aere proprio constituit, & sepulcrum pro suo locando Cadavere haberi testamento disposuit, atque mandavit: lapide inde superposito

posito cum sequenti humili Inscriptione, ab ipsomet piissimo Antistite concinnata.

Ut gratiam
apud Deum inveniat,
Fr. Petrus Hieronymus Caravadossi Ord. Praed.
Patritius Niciensis,
Episcopus Casalensis, & Comes,
Ante Aram Deiparae Virginis
Gratiarum Matris,
Ejus patrocinio,
Atque Sororum suarum enixis precibus
plurimum confidens;
Sepulcrum, in quo post mortem quiescat,
vivens posuit
Anno MDCCXXXIV.

Denique, ut instituti nostri Operis, Deo dante, terminus habeatur; in Te, Petre Hieronyme, Praesulum decus, sermo finietur; tibique perennem incolumitatem a Deo precamur, adeout ex Te uno sospite carissimo Antistite, nobilissimorum Casalensium Civium, ornatissimique Cleri, ac totius Diaecesis felicitas, & omnis faustitas derivetur.

FINIS.

DISSERTATIONUM,

QUAE IN HOC OPERE CONTINENTUR,

DISPOSITIO.

De Sci-

Operis Approbatio

IMPRIMATUR. Vic. Gen. S. Officii Taurini.

V. Colombardi, Sacrae Facultatis Theologiae Praeses, & Magister.

V. Abbas Bencini Artium Praeses, & Mag.

TYPOGRAPHICA EDITIO PERMITTITUR.

Balbis Simeon de Rivera pro Excellentiss. D. Marchione de Zoppi Magno Cancellario.